

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi Bilim Dalı

TÜRKİYE'DE KADININ SİYASAL KATILIMI: İYİ PARTİ ÖRNEĞİ

Tuğba DEMİR BAYRAM

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

TÜRKİYE'DE KADININ SİYASAL KATILIMI: İYİ PARTİ ÖRNEĞİ

Tuğba DEMİR BAYRAM

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Siyaset Bilimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2024

KABUL VE ONAY

Tuğba DEMİR BAYRAM tarafından hazırlanan "Türkiye'de Kadının Siyasal Katılımı: İyi Parti Örneği" başlıklı bu çalışma, 15/01/2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Selin AKYÜZ TURSUN (Başkan)

Prof. Dr. Berrin KOYUNCU LORASDAĞI (Danışman)

Dr. Öğretim Üyesi Pelin DİNÇER (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

...../...../.....

[İmza]

Tuğba DEMİR BAYRAM

¹“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezele ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir. Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, **Prof. Dr., Berrin KOYUNCU LORASDAğI** danışmanlığında tarafımdan retilildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

[İmza]
Tuğba DEMİR BAYRAM

ÖZET

DEMİR BAYRAM, Tuğba. *Türkiye’de Kadının Siyasal Katılımı: İyi Parti Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2024.

Dünyada demokratik sistemleri diğer tüm alternatif sistemlerden ayıran en önemli özellik, topluma seçim yapma hakkı tanıyarak siyasal katılım sürecine dâhil olabilmelerine imkân sağlamak ve siyasi meselelerde söz hakkına sahip olmalarına imkân vermektir. Başka bir anlatımla, demokratik sistemler halkın siyasi iktidar ve siyasi süreç üzerindeki etkinliklerini siyasal katılım yoluyla mümkün kılmaktadır. Ancak siyasal katılım sürecinde kadın ve erkeklerin fırsat eşitliğine sahip olmadıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun en temel nedeninin kadınların partilerin örgüt ve yönetim kadrolarında yeterince yer bulamamaları ve politika üretim süreçlerine kadınların erkeklere oranla daha geri planda kalmalarının olduğu rahatlıkla ifade edilebilecektir.

Kadınlar Türkiye’de seçme ve seçilme hakkını çoğu ülkeye göre görece daha erken elde etmelerine rağmen gerek siyasi parti kadrolarında gerekse de siyasal katılım süreçlerinde kendilerine erkeklerle eşit biçimde yer edinemedişlerdir. Bu kapsamda tez çalışmasında; Türkiye’de kadınların 2000’li yıllarda siyasal katılım sürecinin, genel başkanlığı bir kadın tarafından yapılan İYİ Parti üzerinden ortaya konulması amaçlanmaktadır. Bu bağlamda partide kadınların siyasal katılım süreçleri ve partinin kadına yönelik bakış açısının diğer partilerle benzeşen ve ayrışan yönleri; partinin tüzük, seçim beyannamesi ve parti ile parti yetkilileriyle yapılan görüşmeler ve parti temsilcilerinin kadına yönelik kamuoyuna yansıyan söylemleri üzerinden ortaya konulacaktır.

Tez çalışması ile görüş ve ideolojik farklılıklar bulundurmalarına rağmen genel başkanı bir kadın olan partinin dahi kadının siyasal katılımı konusunda diğer partilerle benzeştiği, Türkiye’deki siyasi partilerin kadının siyasal katılımına ilişkin politika ve uygulamalarından örnekler verilerek ortaya konulacaktır.

Anahtar Sözcükler

Kadınların Siyasal Katılımı, Türkiye, İyi Parti

ABSTRACT

DEMİR BAYRAM, Tuğba. *A Study On Women's Political Participation In The Example Of İyi Parti*, Master's Thesis, Ankara, 2024.

The most important feature that distinguishes democratic systems from all other alternative systems in the world is that they allow the society to participate in the political participation process by giving them the right to choose and to have a say in political issues. In other words, democratic systems enable the people's influence on political power and the political process through political participation. However, it would not be wrong to say that women and men do not have equal opportunities in the political participation process. It can be easily stated that the main reason for this is that women cannot find enough space in the organization and management staff of the parties and that women remain in the background in policy production processes compared to men.

Although women's right to vote and stand for election was granted much earlier in Turkey than many other countries, they couldn't gain equal place neither in executive management team of political parties nor in political participation process. Within this scope, the purpose of this thesis is to study the political participation process of women in Turkey in the 2000s, considering İYİ Parti as an example as its general president is a woman. Within this context, the similarities and differences of İyi Parti from the other political parties with respect to political participation process of women and party's perspective on women; will be presented regarding the party constitution, election manifesto, negotiations with the party officials and their discourses on women taking into consideration their public declarations.

This thesis will exemplify the policy and practices of the political parties in Turkey about the women's political participation and provide information that although they have different views and ideologies, even a political party with a female general president is similar to the other political parties concerning the women's political participation.

Key Words

Woman's Political Participation, Türkiye, İyi Parti

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
FİKRİ MÜLKİYET BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iiiv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	viii
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: KADINLARIN SİYASAL KATILIMI KONUSUNDA KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	13
1.1 SİYASAL KATILIM KAVRAMINA YÖNELİK AÇIKLAMALAR.....	13
1.1.1 Siyasal Katılımı Belirleyen Etkenler.....	14
1.2 SİYASİ KATILIM VE TOPLUMSAL CİNSİYET.....	18
2. BÖLÜM: TÜRKİYE VE DÜNYADA KADINLARIN SİYASAL KATILIM SÜREÇLERİ: SİYASİ PARTİ POLİTİKALARI VE KOTA UYGULAMALARI.....	21
2.1 KADININ SİYASİ KATILIMININ GELİŞİMİ.....	21
2.2 TÜRKİYE'DE SİYASAL KATILIM SÜRECİNDE KADIN	27
2.2.1 Geç Osmanlı'dan Erken Cumhuriyete Kadının Siyasi Katılım Mücadelesi	29
2.2.2. Tek Parti Döneminde Kadın ve Seçme/Seçilme Hakkının Elde Edilmesi.....	31
2.2.3 Çok Partili Dönemde Türk Kadınının Siyasi Katılımı.....	32
2.2.4 1980 Sonrası Dönemde Siyasi Yaşamda Türk Kadını.....	33
2.3 TÜRKİYE'DE SİYASİ KOTA UYGULAMALARI	37
2.4 TÜRKİYE'DEKİ SİYASİ PARTİLERDE KADININ SİYASİ KATILIMI....	40

2.4.1 Partilerde Uygulanan Cinsiyet Kotaları.....	41
2.4.2 Parti İdeolojileri ve Politika Belgelerinde Kadın	43
3. BÖLÜM: TÜRKİYE’DE KADININ SİYASAL KATILIMININ İYİ PARTİ ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ.....	49
3.1 İYİ PARTİ’NİN KURULUŞU VE ÖRGÜTLENİŞİ.....	49
3.1.1 İyi Parti Kadrolarındaki Kadın Sayısı	51
3.1.2 İyi Parti’de Kadın Milletvekili Sayısı	51
3.2 İYİ PARTİ’NİN POLİTİKA BELGELERİNDE KADIN.....	53
3.2.1 İyi Parti Kadın Konusundaki “Gerçekleşmeyen” Hüküm ve Vaatler.....	53
3.2.2 İyi Parti Teşkilat İç Yönetmeliği’nde Kadınlara Yönelik Hükümler 55	
3.2.3 İyi Parti Programında Kadınlara Yönelik Hükümler.....	55
3.3 MERAL AKŞENER SÖYLEMLERİNDE KADIN.....	56
3.4 SİYASİ KATILIM VE KADIN POLİTİKALARINDA İYİ PARTİ	60
3.4.1 Kadının Siyasal Katılımda Fırsat Eşitliği	61
3.4.2 Siyasal Katılım ve Kadın Kolları.....	63
3.4.3 Siyasal Katılım Karar Alma Süreçlerinde Kadın ve Kota Uygulamaları	65
3.4.4 Kadına Yönelik Söylem ve Kadının Gelecekteki Yeri.....	68
SONUÇ.....	71
KAYNAKÇA	78
EK 1: TEZ ORJİNALLİK RAPORU	92
EK 2: ETİK KURUL İZİN FORMU	93
EK 3: GÖRÜŞME FORMU	94
EK 4: GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU	96
ÖZGEÇMİŞ.....	98

TABLolar DİZİNİ

TABLO 1 TÜRKİYE’DE ERKEK VE KADIN MİLLETVEKİLİ ORANLARI	32
TABLO 2 TÜRKİYE’DE ERKEK VE KADIN MİLLETVEKİLİ ORANLARI	33
TABLO 3 MAHALLİ İDARELERİN SEÇİLMİŞ GÖREVLİLERİNİN CİNSİYETLERİ BAZINDA TEMSİL ORANLARI	34
TABLO 4 TÜRKİYE’DE ERKEK VE KADIN MİLLETVEKİLİ ORANLARI	35
TABLO 5 TÜRKİYE’DE KADIN BAKANLARIN ORANLARI	36

GİRİŞ

“Siyasal katılım” hususunda tek bir tanımlamadan söz etmek mümkün olamayacaktır. Ancak genel olarak siyasal katılım gerek birey gerekse de tüm toplumun siyasal süreçlerde takındıkları düşünce, tutum ve aksiyonların tümünü kapsamaktadır. Siyasal katılımın varlığının ön koşulu iktidarın gerçek anlamdaki sahibinin toplumun kendisi olması ve yetki verdiği iktidar sahiplerini gerekli gördüğü zaman değiştirebilme imkânına sahip olmasıdır. İktidarın herhangi bir zümrenin uhdesinde olduğu durumlarda da kısıtlı şekilde ortaya çıkan bir siyasi katılımdan söz edilebilecektir.

Modern olarak nitelendirilen siyasal sistemlerde, toplumsal tercihler siyasal iktidarın asıl sahipleridir. Toplumun tercihlerinin ortaya çıkması ise siyasal katılım ile mümkün olabilecek bir durumdur. Bir toplumda siyasal katılımın düzeyi ve sağlığı, toplumun siyasete ilgi duyması, özgür biçimde siyasi tercihlerini ortaya koyabilmesi ile doğrudan ilintilidir (Lijphart, 2008: 83). Bu noktada topluma var olan bu tercih ve taleplerini özgür biçimde dile getirecekleri ve karar alma süreçlerine katkıda bulunacakları ve halkın siyasi meselelere ilgilerinin çekileceği siyasal katılım mekanizmalarını sunmak oldukça önemlidir.

Kitlelerin siyasi olaylara ve kamu politikalarına olan ilgilerinin çekilmesinde siyasi partiler birincil araçlar olarak kabul edilmektedirler. Siyaset ile halk arasındaki katılımı demokratik yöntemler kullanarak sağlayan ve seçmenleri karar alma süreçlerinde aktif hale getiren siyasi partiler siyasal katılım için olmazsa olmaz etmenlerden birisidir. Günümüz itibariyle siyasi partiler dışında oluşan çeşitli çıkar grupları halkın çeşitli taleplerinin dile getirilmesinde rol oynasalar da karar alma süreçlerine dâhil olma konusunda siyasi partiler kadar etkili olamamaktadırlar.

Bu noktada, siyasal katılım ve siyasal temsil arasındaki kavramsal farklılığa da değinmek gerekmektedir. Genel olarak biri ya da bir topluluk için hareket etme onlar adına konuşma biçiminde tanımlanabilecek temsil kavramı siyasetle daha

fazla iç içe girdikten sonra siyaset teorisyenlerinin ilgi alanına girmeye başlamıştır.

Nancy Schwartz' (1988: 1) temsil kavramının vatandaşların devlet yönetimine dahil olmalarını sağlayan bir olgu olduğundan bahsetmektedir. Temsilin halk ve devlet arasındaki bağlantıyı kuran bir bağlantı aracı olduğundan bahsedilebilecektir. David Beetham ise (2006: 7) temsilin, halkın siyasal denetim yapabilmesi ve eşitli sağlayabilmesi adına modern toplumda olması gereken bir olgu olduğunu ileri sürmektedir. Kısacası, siyasal temsil bir grubu ya da kitleyi onların beklentilerine göre temsil etme ve çıkarlarını savunma biçimi olarak ele alınabilecektir.

Özellikle siyasi partilerde cinsiyetler arasında siyasi katılım konusunda tam anlamıyla bir fırsat eşitliğinin var olması gerekmektedir. Ancak siyasi katılım süreçlerinin sürdürülmesi ve karar alma süreçlerinde halkın aktif olarak yer alması hususlarında önemli işlevleri bulunan siyasi partilerin; bu süreçlerde kadın ve erkeklere bahsedilen fırsat eşitliğini sunduklarını söylemek doğru bir yorum olmayacaktır.

Siyaset özü gereği kendine ait dili, önermeleri ve içerisinde yaşanan süreçler itibarıyla cinsiyetçiliğin içinde var olduğu bir alandır. Kuşkusuz bunun en belirgin olarak gözlemleneceği yer siyasi parti söylem ve politikalarıdır. Siyasi partilerin ülke çapında örgütlenme şekilleri, politika üretme ve bunları uygulama biçimleri, genellikle erkek egemen yapı düşünülerek şekillendirilmiş ve siyasi katılım süreçleri genellikle kadınları sürecin dışına iten şekilde yapılandırılmıştır. Siyasi partilerin örgütlenme biçimindeki cinsiyetler açısından eşitsiz uygulamalar kadınların siyasi katılım düzeyini doğrudan etkilemektedir.

Cinsiyetler arası eşitlik politikalarının siyasi partilerce içselleştirilmesi ve iktidarı elde eden bir siyasi partinin makro politikaları arasına kadın politikalarını da yerleştirebilme başarısı daha çok partilerin ideolojik eğilimleri ile ilgili bir husustur. Partilere ilişkin bu yönde yapılan çözümlenmelere bakıldığında ise; sağ eğilimli partilerin kadına daha çok anne ve eş modeli bağlamında yaklaştıkları ve kadını

genellikle ailenin birleştirici unsuru ve ailenin sürdürülebilir yapısının koruyucusu olarak ele alma eğiliminde oldukları görülmektedir. Sol eğilimli partiler ise; kadına sağ partilerdekine benzer bir rol atfetmek yerine kadın ve erkekler arasındaki eşitsiz uygulamaların ancak devletin yaptırım unsurlarıyla ortadan kaldırılabileceği fikrini savunmaktadırlar. Liberal partiler ise; sol partilerin aksine cinsiyetler arası eşitliğin kamu tarafından devlet gücü kullanılarak ortaya çıkarılabilecek bir olgu olmadığını bu durumun zamanla kendiliğinden oluşabilecek bir yapı olduğunu ileri sürmektedirler (Sancar-Üşür 1997: 36-37). Bu noktada şunu ifade etmekte fayda görülmektedir; siyasi partilerin kadına yönelik söylemleri seçim beyannameleri ya da parti programlarında, çoğu zaman kadını erkeklerden ayırt etmeyen hatta onları farklı bir konumda değerlendiren söylemler olsa da bunlar sadece lafta kalmakta, seçimden sonra hızlıca unutulmuş, gerçekleşmeyen vaatler kadın seçmeni yakalamada sadece bir araç olarak kullanılmaktadır.

Siyasal sistemde içerisinde siyasete kimlerin hangi oranda katılabileceği siyasi katılım düzeyinin nasıl daha sağlıklı biçimde arttırılabileceği ya da bu sürecin nasıl daha etkin biçimde yürütülebileceği hususlarında tartışmalar tarihin uzun döneminden beridir süregelmiştir. Aristo ve Campbell gibi düşünürler “kadınların siyasal alandaki rolüne” kafa yormuşlardır. Bu düşünürler kadınların siyasal sistem içerisinde farklı biçimde ele alınmaları gerektiğine vurgu yaparak kadınların siyasal süreçlerde erkeklere göre daha sınırlı özelliklere sahip oldukları üzerinde durmuşlardır (Kentworthy, 2006: 26). Bahse konu görüş politikayı cinsiyetçi bir tavırla “erkek işi” diye nitelendirmiş, politika ile kadın kavramlarının çok fazla uyuşmadığını ortaya koymuşlardır.

Bu düşünürlere göre; kadınların siyasete katılım biçim ve nedenleri ile siyasal konulardaki tutum ve davranışları erkeklere oranla farklılık göstermektedir. Onlara göre katılım değişik şekillerde gerçekleşebilir fakat siyasal katılma sadece oy işlemi ya da ve siyasi parti üyeliğine indirgenerek ele alınmayacak olursa, kadın katılımı erkeklerinkinin çok gerisinde kalacaktır (Unat, 1976: 15-16).

Siyasal katılım işleyen bir demokratik sistemde bulunması gereken en temel öğelerden birisidir. Demokrasi ile siyasi katılım birbiri ile doğrudan bağlantılı kavramlardır. Siyasi katılımın ulus düzeyinde yaygınlaşması ve bunun cinsiyet ayrımı olmaksızın kadın ve erkekler arasında eşit biçimde var olması gerekmektedir. Bu anlamda “kadın temsili” ile “kadının siyasi katılım sorunsalı” demokratik sistemin en kayda değer göstergelerinden birisidir.

20. yy’ da yaşam biçimindeki değişikliklerden sonra kadının toplum içindeki yerine ilişkin yeni değerlendirmeler yapılması gereği doğmuştur. Özellikle 70’li yıllarda feminist bilincin gelişmesiyle, eşitsiz uygulamalar fark edilmiş ve kadın açısından daha özgürlükçü eğilimler oluşmaya başlamıştır. Özellikle seçme ve seçilme hakkı konusunda kaydedilen ilerlemeler ile kadınların siyasi katılımları artırılmıştır. (Kang, 2009: 36)

Günümüze gelindiğinde hâlihazırda kadın ve erkek kıyaslamasında kadının siyasi katılımının erkeklerle eşit düzeye geldiğini söylemek mümkün olamayacaktır. Tarihsel süreç içerisinde siyaset ve siyasi katılım hususlarının hukuksal ilerlemelere rağmen hala erkek tekelinde bir arena olduğu düşüncesi devam etmektedir. Siyasi anlamda kadın ve erkek eşitliği fikri dillendirildikten sonraki süreçte dahi kadınların siyasi katılımını azaltıcı yönde birçok sosyal ve ekonomik faktör belirlemiştir. Kadınların siyasi karar alma mekanizmalarında ikincil plana itildiği konusu geçmişte olduğu üzere günümüzde de tartışılmalı hususlardan birisidir (Lijphart, 2008: 83). Bu ikincil plana itilmişliğin bir sonucu olarak kadınlar kamusal alanda daha az görünmektedirler. Çünkü, bu durum siyasi ilgisizlik, eğitimsizlik, düşük gelir düzeyi, yasalardaki cinsiyetçi hükümler ve kadının toplum ve ev içindeki rolleri gibi etkenlerin oluşturduğu bir sonuçtur. Esasında bu süreç birbirinin sebep ve sonucu olan bir kısır döngüden ibarettir (Leyenaar, 2010: 45).

Türk siyasi hayatında kadınların süreç içerisinde Türkiye’nin ilk kadın parti genel başkanı olan Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Behice Boran, özellikle kurduğu koalisyon hükümetleri ile iktidarda kalmayı başaran Türkiye Cumhuriyeti 22.

Başbakanı Tansu Çiller, 54. Hükümet İçişleri Bakanı Meral Akşener gibi daha çok erkekler tarafından işgal edilen makamlarda görev aldıkları görülse de tüm bunlar kadınların siyasal yaşam içerisindeki temsil sorununun varlığını ortadan kaldıramamaktadır. Şöyle ki 2023 seçimlerinde milletvekili seçilerek meclise giren kadınların sayısı 121 olup kadınların toplam vekil sayısı arasındaki oranı ise %20'dir. AKP'nin 267 milletvekilinden 50'si, CHP'nin 169 milletvekilinden 30'u, YSP'nin 61 milletvekilinden 30'u, MHP'nin 450 milletvekilinden 4'ü, İYİ Parti'nin 44 milletvekilinden 6'sı kadındır. Oransal olarak bakıldığında; %49'luk kadın milletvekili oranıyla YSP'nin en yüksek kadın milletvekili oranına sahip olduğu görülürken, %8'lik oranı ile MHP'nin en düşük kadın milletvekili oranına sahip olduğu görülmektedir (<http://www.ysk.gov.tr>). Bu veriler de kadının siyasi katılım konusunu merak uyandıran ve açıklanması gereken bir hüviyete erişmektedir.

Önceki süreçte kadının siyasi katılımını irdeleyen birçok çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalara örnek olarak; kadının siyasal katılımı ve temsili konusunda çalışmaları bulunan Şirin Tekeli'nin (1982) "Kadınlar ve Toplumsal Hayat" adlı eserinde Türkiye'de kadınların etkin konumdaki görevlerde sayılarının neden bu kadar az olduğunu ve bu durumun büyük çoğunlukla kadınlara evin içinde kalması gerektiğini ve erkek işi olarak nitelendirilen politika gibi rollere bulaşmamasını öğütleyen ve bir manada direten toplumsal normlardan kaynaklandığını vurgulamıştır. Ayşe Ayata (1995) ise "Türkiye'de Kadının Siyasete Katılımı", Kadın Bakış Açısından Kadınlar" adlı eserinde Türkiye'de siyasi arenada yer alan kadınların bu alanda var olabilmek adına kendileri gibi davranmadıklarının ve erkek özellikleri olarak nitelendirilebilecek bir takım tavır ve davranışlara yönelerek bu yönde varlıklarını sürdürmeye çalıştıklarını vurgulamaktadır. Diğer taraftan Türkiye'de kadının yerel düzeydeki siyasi katılımı üzerine de oldukça önemli çalışmalar yapılmaktadır. Bu alanda Berrin Koyuncu Lorasdağı ve Ahu Sumbas Yavaşoğlu (2015) tarafından kaleme alınan "Türkiye'de Yerel Siyaseti Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Üzerinden Düşünmek: Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Belediyeler" isimli çalışmada; belediyelerin kadına şiddetin engellenmesi amacıyla neler yaptıklarını 36 belediye örneğinde inceleyerek aslında yerel siyasette kadına ilişkin politika uygulama biçimlerini ele

almışlardır. Lester W. Milbrath tarafından kaleme alınan “Siyasal Katılım: İnsanlar Neden ve Nasıl Politikaya Girer?” adlı çalışmasında insanların politik süreçlere girerken sahip olduğu eğilimlerini ve davranış kalıplarını özellikle kadınlar özelinde incelemiştir. Yine Amanda Bullough, K. Galen Kroeck, William Newburry ve Sumit K. Kundu'nun birlikte ele aldıkları “Dünya Geneline Kadınların Siyasi Liderliğe Katılımı: Kurumsal Bir Analiz” isimli çalışmada, tüm dünyada kadınların siyasi katılım ve liderliğini etkileyen bağlamsal etmenleri incelemiştir. Bu çalışmalar tez konusu açısından oldukça önem arz etmektedir.

Bu alanda çalışan yazarlara bakıldığında ortak kanının kadının toplumsal ve siyasi yaşamdaki varlığının ataeril düzenin bir bahşedişi ya da teveccühü olduğu görülebilecektir. Nitekim bu yazarlara göre Türk siyasetinde kadınlara siyasi alanda sadece kadın simgesini görünür kılmaları için birtakım roller verilmekte olup işlevsel görevler verilmesi anlamında çekingen davranıldığı ifade edilmektedir. Yine toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine duyarlı olmayan bir siyaset anlayışında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kaçınılmaz olacağı ifade edilmektedir.

Tez çalışmasında ise; 2000'li yıllar bağlamında siyasi partiler özelinde kadının siyasi katılımı hususunda kadın politika ve söylemlerine ilişkin hâlihazırda herhangi bir çalışma gerçekleştirilmeyen esasında bir kadın hareketi olarak çıktığını ifade eden İyi Parti'nin bir siyasi partinin erkek egemen koşullara hızlıca adapte olduğunu ve sarfettiği söylemlerin işlevsellikten uzak kalarak sadece sözde kaldığı ortaya konularak literatüre katkı sağlanacaktır.

Tez Çalışmasının Yöntemi

Tez çalışmasında, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bunlar temelde kaynak taraması ve bu kaynakların karşılaştırmalı ve eleştirel olarak okunması ile yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerdir. Bu kısımda literatürde yer alan kaynakların yanı sıra İyi Parti ve diğer partilerin tüzük, seçim beyannameleri, parti programları gibi politika belgeleri de incelenerek metin analizi yapılacaktır.

Yapılacak görüşmeler bağlamında ilk etapta İYİ Parti Genel Başkanı Meral Akşener ve İYİ Parti kadın milletvekilleri ile görüşme gerçekleştirilmesi planlanmış ancak yaşanan seçim süreci yoğunluğundan kendilerinden randevu alınamamıştır. Bu sebeple Meral Akşener'in kadın ve kadının siyasal katılımı konusundaki konuşmaları, sosyal medya paylaşımları ve verdiği demeçler incelenmiş olup bu görüşlere de tezin üçüncü bölümünde yer verilmiştir. Her ne kadar parti yetkilileri ile görüşmeler yapılsa da partinin liderinin konuya yönelik görüşlerine de yer verilmesi bir gereklilik olarak görülmüştür. İyi Parti'de kadının siyasal yaşama katılımı konusunda yapılan çalışmalar ve üretilen politikalara yönelik olarak 31 Temmuz 2019 tarihinde İyi Parti genel merkezinde İyi Parti Kadın Politikaları Başkanı Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu ve 1 Temmuz 2019 tarihinde yine İyi Parti genel merkezinde Toplumsal Politikalar Başkanı Dr. Şenol Sunat ile yapılan birebir görüşmeler gerçekleştirilmiş ve kendilerine gönüllü katılım formu ile izah edilen tez çalışması konusuna yönelik hazırlanan 9 soru yöneltilmiştir. (Ek:3 Görüşme Soruları) Verilen cevapların tez çalışmasında kullanılacağına dair kendilerine bilgi verilmiş olup gönüllü katılım formu kendilerine imzalatılmıştır. Ayrıca, görüşme sorularına yönelik 17.05.2019 tarih ve E-0000576349 sayılı Etik Kurul izni de alınmıştır.

Yapılan yaklaşık yarımşar saatlik görüşmeler neticesinde karar alma mekanizması içerisinde bulunan kadınlara rağmen partinin kadın politikalarının diğer partilerle neden benzeştiği ya da farklılaşmadığı hermeneutik yöntem ile yorumlanarak metin analizi ve teşhis analizi ile ortaya konulmuştur. Ayrıca tezin ikinci ve üçüncü bölümlerinde parti kurul ve yönetim kademelerinde yer alan kadın sayısı ile partilerin meclisteki kadın milletvekilleri sayıları istatistiksel analiz yöntemiyle ortaya konulmuştur.

Tez Çalışmasının Amacı

Bu tez, Türkiye'de 2000'li yıllarda siyasi partiler içerisinde kadının konumu ve siyasal katılım sürecinin; uygulanan politikalar ekseninde kurucu genel başkanlığı bir kadın tarafından yapılan İyi Parti üzerinden araştırılması amacıyla

hazırlanmıştır. Bu çalışmanın temel argümanı; Kadınların “kendilerine bahşedilen” rolleri aşarak bizzat kurucu liderliğini üstlendiği, hemen hemen tüm organları ve politikalarının kendileri tarafından belirlendiği bir siyasi partide dahi kadınların karar alma süreçlerindeki etkileri ve bu yönde uygulanan politikaların, erkekler tarafından yönetilen partilerle benzeştiği ve neredeyse hiç değişmediğidir. Bu bağlamda İyi Parti'nin tüzüğü, iç teşkilat genelgesi, seçim beyannamesi ve hem parti yöneticileriyle yapılan görüşmeler hem de parti mensuplarının medyaya yaptıkları açıklamalar diğer partilerin söylem ve makro belgeleriyle karşılaştırılmış; çok küçük farklılıklar dışında söylem ve belgelerde kullanılan dil ve politikaların büyük oranda benzeştiği ortaya çıkarılmıştır. Tez çalışması ile kadın politikalarına ilişkin hukuki sınırlar içerisinde kurumsal politikalar üretemeyen herhangi bir siyasi partinin, genel başkanı bir kadın dahi olsa, diğer siyasi partilerden ayrılmadığının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Türkiye’de kadının siyasi katılımı, katılımı etkileyen faktörler, kadınların siyasi katılım biçimleri ve kadın temsili gibi konular oldukça büyük ilgi görmekte ve özellikle son çeyrek asırda daha yoğun olarak araştırılan konular olarak önümüze çıkmaktadır.

Kadınların siyasal katılımındaki en önemli siyasi organlar olan siyasi partilerle alakalı olarak geçmiş dönemde literatürde birtakım çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Ancak bu zamana kadar, önceki bölümde genel başkanında ifadelerine yer verildiği gibi, kendisini bir kadın hareketi olarak lanse eden ve kurucu genel başkanlığını bir kadının yaptığı bir siyasi partideki kadın temsiline ve katılımının nasıl tezahür ettiği hususunda herhangi bir çalışma gerçekleştirilmemiştir. Bu anlamda bu çalışma ile belirlenen amaçlar doğrultusunda literatür için katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Bu çalışma, siyasal katılım sürecinde kadının konumunun açıklanabilmesi açısından genel başkanlığını bir kadının yaptığı siyasi partinin tüzük, yönetmelik ve parti içi uygulamalarının incelenerek ortaya konulması fikrinden hareket etmektedir. Bu noktada; parti genel başkanı ile görüşme gerçekleştirilmesi

planlanmış ancak seçim programı ve diğer yoğunlukları gerekçe gösterilerek kendisi ile görüşme gerçekleştirilememiştir.

Genel Başkan Meral Akşener yerine İyi Parti'de kadının siyasal yaşama katılımı konusunda yapılan çalışmalar ve üretilen politikalara yönelik olarak İyi Parti genel merkezinde 31 Temmuz 2019 tarihinde İyi Parti Genel İdare Kurulu Üyesi ve Kadın Politikaları eski Başkanı Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu ve 1 Temmuz 2019 tarihinde Seçim İşleri Başkanı ve Toplumsal Politikalar eski Başkanı Dr. Şenol Sunat ile yarı zamanlı birebir görüşmeler gerçekleştirilmiş ve kendilerine gönüllü katılım formu ile izah edilen tez çalışması konusuna yönelik hazırlanan 9 soru yöneltilmiştir. Sorulardan birisi direkt Meral Akşener'in kendi şahsını ilgilendirdiğinden katılımcılar tarafından 9 soru cevaplandırılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın sınırlılığı görüşme gerçekleştirilmek istenilen İyi Parti Genel Başkanı Meral Akşener ile görüşme gerçekleştirilememiş olmasıdır. Bunun dışında görüşme gerçekleştirilen İyi Parti Genel İdare Kurulu Üyesi ve Kadın Politikaları eski Başkanı Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu ile Seçim İşleri Başkanı ve Toplumsal Politikalar eski Başkanı Dr. Şenol Sunat ile gerçekleştirilecek görüşmeler için alınacak randevularda yaşanan ertelemeler çalışmanın zaman planlamasının aksamasına neden olmuştur.

Diğer taraftan görüşme gerçekleştirilmek istenilen İyi Parti'nin 5 kadın milletvekili de gerek seçim çalışmaları gerekse de meclisin tatile girmesinden dolayı randevu taleplerine olumlu cevap vermemişlerdir.

Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Tez çalışmasının evrenini siyasi partilerin İyi Parti, örneklemini ise İyi Parti Genel İdare Kurulu Üyesi ve Kadın Politikaları eski Başkanı Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu ile Seçim İşleri Başkanı ve Toplumsal Politikalar eski Başkanı Dr. Şenol Sunat oluşturmaktadır. Örneklem belirlenirken İyi Parti Genel Başkanı Meral Akşener

ve partinin yetkili organlarında görev yapan kadın yöneticiler ile İyi Parti kadın milletvekilleri oluşturmaktaydı. Ancak genel başkan ve milletvekillerinin seçim ve diğer yoğunluklarından kaynaklanan durumlarından dolayı örneklem kadın konusundan sorumlu başkanlık divanı üyeleri olarak belirlenmiştir.

Örneklem belirlenirken parti yetkilileri ile görüşme sağlanmış ve hazırlanan görüşme formuna en doğru bilgi ve yaklaşımların yukarıda adları zikredilen başkanlık divanı üyeleri tarafından sağlanabileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda partinin Kadın Politikaları ve Toplumsal Politikalar alanında görev yapmış kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Diğer taraftan, parti bünyesinde kadına yönelik kurulmuş olan herhangi bir komisyon vb. yapı bulunmadığından benzeri yapılarda görev alma şansı olan kişilerle görüşme şansı bulunamamıştır.

Veri Toplama Tekniği ve Veri Analizi

Görüşme yapılan kişilerin düşüncelerini net bir şekilde ortaya koyabilmesinden dolayı çalışma nitel bir araştırma olarak yapılandırılmıştır. Nitel araştırmayla konuda var olan karmaşıklığın ve ayrıntıların daha derin bir şekilde açıklanabilmesi açısından oldukça önemlidir. Nitel araştırma ile konunun yüzeysellikten çıkarılarak daha derin açıklamalar yapılabilmesi hedeflenmektedir (Kuş, 2003: 58). Yorum için daha elverişli bir yöntem olması nedeniyle tez çalışmasında yapılan birebir görüşmelerin yorumlanabilmesi adına nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Görüşme detaylarının kaydı esnasında iki yöntem kullanılmakta olup bunlar not alma ve cihaz ile kaydetmedir. Görüşme notlarının daha sağlıklı biçimde kaydına imkân vermesi ve herhangi bir kayıp yaşamasına mahal vermemesi adına en çok tercih edilen yöntem kayıt almadır. Kimi durumlarda görüşülen kişilerden kaynaklı olarak kayıt cihazının kullanılmadığı durumlar olabilmekte bu durumlar da araştırmacının işini oldukça zorlaştırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 28). Görüşme yapılan kişilere görüşmenin kayıt altına alınacağı bilgisi verilmiş ve

kabul edip etmedikleri teyit edilmiş ve görüşmeler kayıt cihazı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Görüşme formu 9 sorudan oluşmaktadır. Formda katılımcılara; Türkiye’de kadının günlük yaşamda erkeklerle eşit şartlarda bir yaşam sürdürüp sürdürmedikleri, Türkiye’de kadın milletvekili sayısının neden az olduğu, kadın kolları oluşumlarının seçim zamanı ortaya çıkan örgütlerden ibaret olup olmadıkları, kota ve benzeri uygulamalar hakkındaki düşünceleri, Türkiye’de siyasi partilerin karar alma süreçlerinde kadınların rolleri, siyasi partilerin Türkiye’de kadına yönelik söylem ve politikaları, kurucusunun genel başkan olarak yer aldığı İYİ Parti’nin kadınlar açısından söylem ve politikaları diğer partilerden ayrışıp ayrışmadığı, Türkiye’de kadınların siyasi yaşama olan katılımlarının daha fazla arttırılması ve kadınların siyasal karar alma süreçlerinde daha aktif rol almaları konusunda atılabilecek adımlar neler olabileceğine yönelik sorular yöneltilmiştir.

Görüşmeler sonucu elde edilen verilerin analiz edilmesi önemli aşamalardan birisidir. Bu noktada üç temel nokta ortaya çıkmaktadır. Bunlar; betimleme, analiz ve yorumlamadır. Bu olguların tam anlamıyla yerine getirilebilmesi için üç aşamanın hangi şekilde yapılması gerektiği iyi incelenmelidir. Bu kavramlar açıklanacak olunursa: betimleme katılımcılara hangi soruların sorulduğu ve sorulan sorulara alınan cevaplarla hangi sonuçlara varıldığının ortaya konulması şeklinde tanımlanabilecektir. Betimleme görüşülen kişilerin verdiği cevapların nitelikli bir şekilde yorumlanmasını sağlamaktadır (Kuş, 2003: 59). Diğer yandan analiz kavramı, kabaca neden ve nasıl sorularına verilen cevapların derlenmesidir. Yorumlama nitel yöntem açısından önem atfeden başka bir kavramdır. Analizlerde temel yaklaşım anlamın ön plana çıkarılmasıdır. Veri analizi kullanılarak kendi içerisinde ortaya çıkarılan sonuçlar yorumlanarak açıklanmış olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2000: 39).

Analiz yapılırken siyaset bilimi literatüründe yer alan kavramsal ve kuramsal açıklamalar ışında yapılan açıklamalar katılımcıların kendi cümleleriyle yapmış oldukları açıklamalar hiç değiştirilmeden eklenerek desteklenmiştir.

Tez çalışması üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde çalışmanın konusu kısaca ve amaçlarına değinilmektedir. Birinci bölümünde ilk olarak siyasi katılım konusunda kavramsal arka plana ilişkin bilgiler ile siyasal katılım ve toplumsal cinsiyet konularında açıklamalara yer verilecektir. İkinci bölümde kadın hareketinin geçmişten bu yana dünyada ve Türkiye’de yaşadığı gelişim ve değişim aktarılacaktır. Bu bölümde dünyadaki kadın hareketine ilişkin çeşitli sınıflandırmalar şeklinde bilgiler aktarıldıktan sonra kadın hareketinin Osmanlı’dan günümüz Türkiye’sine kadar geçen süreçteki gelişimi ortaya konulacak ve Türkiye’de 90’lı yılların sonundan 2000’li yıllara kadar geçen süreçteki partilerin kadın politikalarına ilişkin açıklamalar yapılacaktır. Üçüncü bölümde ise İyi Parti’nin temel politika belgelerindeki kadın vurgusuna değinildikten sonra parti temsilcilerinin kadına yönelik söylemleri ve İyi Parti yetkilileri ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular ışığında, genel başkanlığı bir kadın tarafından yürütülen İyi Parti’nin kadın konusunda hangi nedenlerle fark yaratamadığı hususları açıklığa kavuşturulacaktır. Sonuç kısmında ise tezin sorunsalı ve varılan noktalara ilişkin genel değerlendirmeler paylaşılacaktır.

1. BÖLÜM: KADINLARIN SİYASAL KATILIMI KONUSUNDA KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Dünyada demokratik sistemleri diğer tüm alternatif sistemlerden ayıran en önemli özellik, topluma seçim yapma hakkı tanıyarak siyasal katılım sürecine dâhil olabilmelerine imkân sağlamak ve siyasi meselelerde söz hakkına sahip olmalarına imkân vermektir. Başka bir anlatımla, demokratik sistemler halkın siyasi iktidar ve siyasi süreç üzerindeki etkinliklerini siyasal katılım yoluyla mümkün kılmaktadır.

Bu anlamda, siyasal katılım sürecini nelerin etkileyebileceği hususunda birtakım çıkarımlarda bulunmak yararlı olabilecektir. Siyasal katılım sürecinin sosyal medya kullanımı, siyasi güven ve sosyal bağlar gibi etkenlerle doğrudan ilişkisi vardır. Siyasal katılım konusunda yapılan araştırmalara göre bu sürecin yine yaş, gelir düzeyi, eğitim, meslek ve ikamet edilen bölge (Kışlalı, 1987; 88) diğer bazı değişkenlerle de ilişkili olduğu fikri ortaya konulmaktadır.

Diğer taraftan; siyasal katılım sürecinin belki de en önemli değişkeni, giriş bölümünde de değinildiği üzere, toplumsal cinsiyetten doğan etkenlerdir. Bu bağlamda çalışmanın bu bölümünde siyasal katılım kavramı ve siyasal katılım sürecini etkileyen unsurlara değinildikten sonra tez çalışmasıyla doğrudan ilişkili olan siyasal katılım ve toplumsal cinsiyet konusunda açıklamalara yer verilecektir. İlk olarak siyasal katılım kavramına yönelik açıklamalara yer verilerek siyasal katılım ile ilişkili olan bazı etmenler üzerinde durmanın faydalı olacağı düşünülmektedir.

1.1 SİYASAL KATILIM KAVRAMINA YÖNELİK AÇIKLAMALAR

Siyasal katılım konusunda üzerinde mutabakata varılmış tek bir tanımlamadan söz etmek mümkün olamamaktadır. Önemli düşünürlerin siyasal katılım konusunda çeşitli tanımlamaları bulunmaktadır. Tanımlamalar farklı olsa da işin özünde “karar alma süreçleri üzerinde etkili olma çabasının” yer aldığı net şekilde

görülmektedir. Tanımlarda dikkat edilecek diğer husus; bazı tanımların sadece seçim ve oy işlemine, bazı tanımların ise bunlarla birlikte kişilerin siyasi süreç içerisindeki davranışlarının da önemine değinmektedir. Eylemlerin önemi görmezden gelinmemekle birlikte, eylem açısından tutum ve eğilimlerin de itici güçleri olarak idrak edilmesi siyasi katılım kavramının kavranabilmesi bakımından oldukça önemlidir (Çukurçayır: 2000). Bu anlamda siyasi katılım hususunda yapılan çalışmalarda eylemlerle birlikte tutum ve davranışlar da ele alınmaktadır.

1.1.1 Siyasi Katılımı Belirleyen Etkenler

Yukarıda aktarılan bilgilerden de anlaşılacağı üzere siyasi katılım konusu çok katmanlı ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda siyasi katılım alışkanlığını değiştiren ve şekillendiren birden fazla durum mevcuttur. Tez çalışmasının bu bölümünde siyasi katılımı etkileyen bu faktörlere değinilecektir.

1.1.1.1 Siyasi Katılımı Belirleyen Siyasi Etkenler

Bir ülkede var olan siyasi kültür, parti sistemi ve seçim sistemleri siyasi katılım konusunda etkili olan en önemli siyasi etkenler olarak sıralanabilecektir. Siyasi kültür, toplumdaki yerleşik siyasi davranış kalıpları, siyasi inançlar ve siyasi konulardaki yönelimler olarak tanımlanabilecektir. Toplumdaki siyasi kültür toplumun siyasi davranışlarını ve siyasi katılımını ciddi şekilde etkilemektedir. Siyasi meselelere katılımı teşvik eden bu konularda kişilere ilham veren bir kültürün olması siyasi katılımı arttıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ülkedeki siyasi partilerin rekabetçi bir yapıda olup olmaması veya partilerce sunulan politikaların halkın ilgisini çekecek nitelikte olup olmaması hususları siyasi katılımı temelden etkileyen faktörlerden bazılarıdır. Bu nedenle siyasi partilerin rekabetçi yapıda olmaları siyasi katılım açısından öncül şartlardan birisidir.

Siyasi katılım konusunda birey davranışlarını etkileyen önemli etkenlerden birisi de seçim sistemleridir. Milbrath'a göre seçimlere toplumca ne kadar önem verildiği, seçime yönelik propagandaların bireyler üzerindeki etkisi ve seçimlerin ülkenin farklı yerlerindeki insanlar açısından aynı anlama gelip gelmediği gibi olguların (Milbrath, 1965: 103) siyasi katılım düzeyini doğrudan etkileyen unsurlardır.

1.1.1.2 Siyasal Katılımı Etkileyen Bireysel Özellikler

Kişilerin etkinlik güdüsünü belirleyen temel etkenlerden birisi siyasi etkinlik duygusudur. Bu duygu, bireylerin siyasal sürecin etkilenmesinde oynayabilecekleri role ilişkin algılarını ortaya koymak için kullanılan bir kavramdır. Bu duygu ile siyasi katılım doğru orantılıdır. Esasında bu iki kavram birbirlerini beslemektedir (Kalaycıoğlu, 1983).

Bireylerin sosyal girişkenlik seviyesi de siyasal katılım düzeylerini etkileyen önemli faktörlerdendir. Girişken kişilik barındıran kişilerin siyasal katılım süreçlerinde daha etkin oldukları görülürken daha az sosyal insanların siyasal katılım süreçlerine çok fazla dahil olmadıkları görülmektedir. Diğer taraftan, yeniliğe açık olma durumu siyasal katılıma yatkınlığı destekleyen bir unsurdur. Siyasal katılımı düzeyinin artmasını sağlayan etkileyen bireysel faktörler, seçime ilgi düzeyleri, çocukluk yaşlarında maruz kaldıkları siyasal ortam düzeyi veya bir parti ya da aday kendilerine yakın görme gibi unsurlar olarak sıralanabilecektir (Milbrath, 1967: 68). Siyasi katılımın bir vatandaşlık vazifesi olarak nitelendirilmesi de siyasi katılım düzeyini olumlu yönde etkileyen önemli etkenler arasında yer almaktadır.

Bireyin siyasi katılım düzeyini etkileyen ve çoğunlukla psikolojik etkenler olarak da tanımlanabilecek birtakım durumlar mevcuttur. Örnek olarak; "normsuzluk (anomie), yabancılaşma (alienation) ve sinizm (cynicism) bu özelliklerdendir" (Baykal, 1971: 97). Özellikle siyasi yaşamda sıklıkla değişen yapı ve kurallar nedeniyle birey bu sık değişikliklere adapte olamamaktadır. Var olan düzen ve

güvenilirliğin kaybolması nedeniyle bireyler kendilerini dışlanmış hissetmekte ve kendisi sistemin dışarısında tutma yolunda adımlar atmaktadır. Bu durum aynı zamanda kişilerin yabancılaşmalarına da neden olmaktadır. Sinizm ise kişilerin siyasal olana karşı negatif bir tutuma sahip olmaları anlamında kullanılan bir kavramdır (Milbrath, 1965: 178).

1.1.1.3 Siyasal Katılımı Belirleyen Sosyo-ekonomik Etkenler

Siyasal katılımı etkileyen temel değişkenlerin başında gelir durumu gelmektedir. Gelir ile siyasi katılım arasında doğru orantı vardır. Özellikle geliri yüksek düzeyde olanların, düşük düzeyde olanlara göre siyasi katılımında daha aktif oldukları söylenebilecektir. İşin doğası gereği sermaye sahipleri devlet yönetimiyle yakın ilişki ağındadırlar. Ancak gelirin yüksek olması siyasal katılımı artırmak açısından yeterli bir etken değildir (Metin, 2012: 187). Örneğin Türkiye’de düşük gelirli Anadolu şehirlerinde oy kullanma oranının metropollere göre daha yüksek olduğu görülebilecektir. Dolayısıyla gelir düzeyinin günümüz şartlarında siyasal katılımı doğrudan etkileyen bir faktör olmadığı söylenebilecektir.

Siyasal katılım hususunda önemli değişkenlerden birisi kişilerin yapmış oldukları meslektir. Kişiler yapmış oldukları meslekler sayesinde siyasal katılım konusunda önemli olacak etkiler kazanabilmektedirler (Çadır, 2011: 17). Diğer taraftan ev kadınları gibi siyasal ilgiyi yükseltecek işler yapmayan kişilerin siyasal katılım konusunda zayıf kaldıkları görülmektedir.

Kuşkusuz siyasal katılım konusunda en önemli değişken kişilerin eğitim durumudur. Siyasi yaşam içerisinde aktif rol alan kişilerin genellikle üniversitelerde eğitim gördükleri ve üst düzey mesleklerde çalıştıkları görülmektedir. Diğer yandan eğitim düzeyinin artmasıyla siyasi olaylara karşı olan ilgi ve alakanın da arttığı görülmektedir.

Siyasal katılımı belirleyen en önemli değişkenlerden birisi de yaştır. Farklı yaş gruplarındaki kişilerin siyasi meselelere yaklaşımlarının farklılık göstermektedir.

Kıslalı (1987: 143), siyasal katılımın düzeyinin genelde orta ve üstü yaş gruplarındaki kişilerde yükseldiğini arttığını, düşük yaş gruplarında ise genellikle azaldığını belirtmektedir. Kalaycıoğlu da (1983: 79) benzer şekilde özellikle üst yaş grubundaki kişilerde siyasal katılım düzeyinin arttığını belirtirken daha genç kişilerde bunun azaldığını ifade etmektedir.

İnsanların yaşadıkları bölge de yine siyasi katılım hususunu oldukça ciddi şekilde etkileyen faktörlerden birisidir. Kentlerde siyasi katılım oranı daha yüksek seviyedeysen kırsal kesimlerde daha düşüktür. Büyük kentlerdeki siyasal katılma olgusu daha bağımsızken, kırsal kesimdeki katılma çoğunlukla başka birisine bağılı olarak gerçekleşmektedir (Ömür, 2008: 176).

Medya siyasi katılım hususunda önemli değişkenlerden birisidir. Kitle iletişim araçları, siyasal süreçleri halka aktarmakta gerek siyasi parti liderlerinin konuşmaları gerekse de günlük politikaya yönelik bilgiler katarak süreci bireylere aktarmaktadırlar. Siyasal süreçlerdeki yoğun aktarım ile medya kişilerin siyasal tercihlerini ciddi şekilde etkilemektedir (Gücük, 2006: 14). Özellikle televizyon ve sosyal medyanın siyasi katılım sürecinde oldukça önem arzettiği, bireylerin siyasi katılım biçimleri ve düzeylerini doğrudan belirlediği söylenebilecektir.

Bu konudaki bir diğer değişken ise tez çalışmasının omurgasını da oluşturan cinsiyet faktörüdür. Kadın ve erkek arasındaki cinsiyet nedeniyle oluşan rol farklılaşması günlük yaşam pratiklerini etkilediği gibi siyasal alanı da etkilemektedir. Gündelik pratiklerin siyasal alana yansımaları şekillendiren bu cinsiyet temelli rol farklılaşması kendini siyasete ilişkin tutumlarda ve davranışlarda da göstermektedir. Örnek olarak, siyasetin erkek işi olarak algılanması (Talaslı, 1996: 46), seçimlerde erkeklerin oy verme oranının kadınlara oranlara daha yüksek olması, siyasal kampanya faaliyetlerine erkeklerin daha fazla katılması ve siyasi partilerde kadın kotalarının olması gibi unsurlar erkeklere oranla kadınların siyasal katılım süreçlerinde daha az yer aldıklarını göstermektedir.

Kadınların erkeklere kıyasla daha az oy verme oranının olduğu küresel çapta bir olgudur. Bununla birlikte kadınlar siyasal alanda oy vererek var olsalar bile katılım sürecinde kadınlar erkekler tarafından yönlendirilmektedir. (Kışlalı, 1995: 144)

Yukarıdaki paragraflarda siyasal katılımı etkileyen değişkenlerin eğitim durumu, gelir durumu, meslek, medya, yaşadıkları bölge ve kişilerin yaşı olduğu belirtilmişti. Ekonomin siyaset ve siyasal katılım üzerindeki etkisi düşünüldüğünde ve kadınların ev içerisinde fazlalıkla yer almaları nedeniyle, kadınlar kendi ekonomik bağımsızlığını elde edememekte ve erkeklerin kontrolü altında siyasal katılım süreçlerinde yer almaktadırlar.

Özellikle toplumsal hayatta cinsiyetlere yüklenen farklı görevler nedeniyle kadınların erkeklere oranla siyasi katılım göstermelerinin önünde ciddi engeller bulunduğu görülmektedir. Kadınlara toplumsal yaşam içerisinde yüklenen olağan yükümlülükler onları sosyal yaşamın dışına itmektedir. Sosyal ve ekonomik bağımsızlığını çok fazla elde edemeyen kadınlar da erkeklere bağımlı hale gelmektedirler.

1.2 SİYASİ KATILIM VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Toplumsal cinsiyet kavramı, toplumun kadın ya da erkeklere yüklediği değerler bütünü olarak tanımlanabilecektir. Toplumsal cinsiyet pek tabii ki biyolojik cinsiyetle ilişkilidir fakat bunların ötesinde toplumsal cinsiyet kavramı “toplumsal algı ve beklentileri” içerdiğinden ve bizatihi toplum tarafından öğretilen bir durum olduğundan nesilden nesile aktarılan yapısıyla biyolojik cinsiyetin daha ötesinde bir kavramdır. (Pelizzon, 2009: 362)

Bu anlamda, iktidar ilişkileri toplumsal cinsiyet konusunda yapılacak yorumlamalarda birincil derecede üzerinde düşünülmesi gereken temel olgudur. İktidar konusunda akla gelecek tüm düşüncelerde hem iktidar hem de demokrasi konularında cinsiyetler arası farklılıkları görmezden gelmek mümkün olamayacaktır (Terkan, 2010: 116). Sancar (2009: 55) modern toplumun cinsiyetler arasında var olan hiyerarşik düzen ile inşa edildiğini belirterek bu

durumun kapitalist düzenin bir sonucu olarak ortaya çıktığını savunmaktadır. Bu görüş cinsiyetler üzerinden üretilen politikaları ile “iktidar” arasındaki ilişkiyi anlamlandırmak açısından önemlidir.

Pelizzon'a göre (2009: 370-381) toplumsal cinsiyet kapitalizmin yapılarından birisi haline gelmiş olup bu yapı kadınları bağımlı bir inan grubu haline getirmektedir. Kadının toplumsal alandaki konumuna bakıldığında toplumsal cinsiyetin ile birlikte toplum içinde kadınlar tabii erkekler ise hâkim bir role bürünmüşlerdir (Mitchel 1998: 38-49).

Liberal düşüncenin on dokuzuncu yüzyıldaki kamusal alan ve özel alan arasındaki vazgeçilmez ayrımın özünde bireyin aile içerisinde özgürlük alanının olduğu varsayılır. Kamusal alan ise bir nevi erkeklere tahsis edilmiş bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. İki alanın birbirlerinin karşısında konumlandırılması kamusal hayatın aile hayatından ayrılması ile birlikte kadınlar aile ve özel yaşam içerisine konumlandırılmıştır. Birey; genel olarak erkeği ifade etmekte olup hem ailenin özel alanında hem de kamusal alanda özgürlüğünü kısıtlama olmaksızın kullanabilmektedir. Erkeğin bireysel özgürlüğüne anlamını kazandıran şey ise bu ayrıcalıklı durumdur. (Terkan, 2010: 135).

Pateman' a göre (1993: 52) modern siyaset teorisi o kadar ataerkil bir bakış açısına sahiptir ki birey hakkında var olan tartışmanın ve uğraşılan konunun kamusal alan ile ilişkili olduğunu ve ilişkiler ağının hangi şekilde kadınlara zıt bir kurguyla inşa edildiği hususu yeterince açıklanamamaktadır. Köker'e (2005: 482) göre ise, Kadınların kamusal alana dahil olamamalarının nedeninin özel yaşamlarıyla ilişkili bir husus olduğunu belirtmektedir. Kadınların özel yaşamında onlara yüklenen görevler onları kamusal alan dışında tutmaktadır. Kapitalist sistemde cinsiyet bağlamındaki iş bölümü kadını sadece yeniden üretim kısmında hapsettiğinden kadın kamusal alanın uzağında kalmaktadır. Kadınların günlük yaşamda ev ile ilgili yaptıkları işler onları kamusal alandan uzaklaştırmakta ve siyasi konularla ilgilenme şanslarını ellerinden almaktadır.

Böylece kadınlar “özel alan” olarak nitelendirilebilecek evin içine hapsedilmektedirler.

Kadın hareketi, 1980’li yıllar ile birlikte Türkiye’de kamusal ve özel alan arasındaki aşikâr farkın ele alınmasını bir politika meselesine getirerek işe başlamıştır. Batılı kadınların 1960’larda kullandığı “kişisel olan politiktir” sloganının Türkiye’ye 1980’lerde geldiği söylenebilecektir. 1980-1990 arası yıllarda ise Türkiye’de toplumsal cinsiyete kavramına yönelik konular tartışılmaya başlanmış, kadın olmak konusu daha belirgin bir şekilde ortaya çıkarılmaya çalışılmış, feminizm konusu dile getirilmeye başlanmıştır. Bu dönemde “bilinç yükseltme, güçlenme ve duyarlılık yaratma” kavramları ön plana çıkmaktadır. (Gevrek 2007: 28-30). Tabii ki bu noktada feminizm dalgasının Türkiye’ye 1980’lerde gelmiş olduğu söylenemeyecektir. Bu düşünce yapısının neredeyse yüz yıllık bir geçmişi vardır (Tekeli 1993: 30).

Tez çalışmasının bu bölümüne kadar siyasal katılım kavramının çeşitli düşünürlerce yapılan tanımlamaları ile siyasal katılımın sınıflandırılması ve birey ya da toplumun siyasal katılımını etkileyen bireysel, sosyo-ekonomik ve siyasal nedenler üzerine açıklamalar yapılmıştır. Bundan sonraki bölümde ise dünya ve Türkiye’de siyasal katılımın bugüne kadar geçirdiği serüvene ilişkin bilgiler aktarılacaktır.

2. BÖLÜM: TÜRKİYE VE DÜNYADA KADINLARIN SİYASAL KATILIM SÜREÇLERİ: SİYASİ PARTİ POLİTİKALARI VE KOTA UYGULAMALARI

Tez çalışmasının bu bölümünde, kadının siyasal katılımının dönemsel olarak geçirdiği evreler açıklanacak olup sonrasında siyasal katılım sürecinde kadına pozitif ayrımcılık tanıyan kota uygulamalarına değinilecek ve bölümün sonunda ise 2000’li yıllar ve hemen öncesinde özellikle mecliste yer alan partilerin kadının siyasal konumuna yönelik bakışları ve bu alanda uyguladıkları politikalara ilişkin olarak açıklamalar yapılacaktır.

Kadının siyasal katılımına yönelik dönemler incelendiğinde; Türkiye ve dünyada kadının siyasal katılımına ilişkin yaşanan süreçlerin oldukça benzer olduğu görülmektedir. Hatta Türkiye’nin kadınlara siyasi hakları tevdi etme konusunda çoğu Avrupa ülkesine göre çok daha erken davrandığı görülmekle birlikte verilen hakların kurumsal hale getirilmesi anlamında hala çok geride kaldığı söylenebilecektir. Özellikle siyasi partilerin kadının siyasi katılımı konusunda cinsiyetler arası eşitliği sağlayamadığı ve halihazırda kadınların cinsiyet kotası gibi uygulamalarla siyasi katılım sürecine dahil edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Bu kapsamda; çalışmanın bu bölümünde ilk olarak dünya ve Türkiye’de kadının siyasal katılım süreçlerine ilişkin bilgiler verildikten sonra 2000’li yıllarda Türkiye’deki siyasal partilerin kadının siyasal katılımına yönelik politika ve söylemlerine ilişkin açıklamalarda bulunulacaktır.

2.1 KADININ SİYASİ KATILIMININ GELİŞİMİ

Dünyada kadınların siyasal hak arama mücadelelerinin, tabi ki burada özellikle batılı anlamda kadının hak arama mücadelesinden söz edilmekte, 19. yy. sonlarında başladığı kabul edilebilecektir. Kadınların siyasi ve sosyal alanda eşit hak talepleri adına verdikleri mücadelenin başlangıç tarihi New York’taki tekstil

işçisi kadınların 8 Mart 1857’de düşük ücretlerini ve işteki koşullarına karşı eylem yapmak üzere yaptıkları mücadeleler olarak kabul edilmektedir.

Dünyada kadın hareketinin başlangıcı olarak Antik Yunan döneminde ortaya çıkmış “mavi çoraplılar” hareketinin olduğuna yönelik düşünceler mevcut olsa da (Doğancı, 2020: 1324) kadınların siyasi katılım konusunda bu dönemde herhangi bir aktivitelerinin olmadığından modern anlamda kadınların siyasi katılımlarını açıklayacak bir hareket olarak nitelendirmek oldukça zor olacaktır.

Fransız ihtilali kadınların eşitlik mücadelesi için önemli bir dönüm noktası olmuştur. Fransız İhtilali doğrudan kadınların eşitlik mücadelesini başlatmamış hatta kamusal alan söylemiyle kadınları eşit olmayan bir düzene hapsetmiştir. Fakat devrimle ilk kez “eşitlik” fikri yüksek sesle seslendirilmeye başlanmış ve sonrasında da bu süreç kadınların eşitlik müsaadelerinin başlamasına fikir vermiştir.

18. yy’ da gerçekleşen devrim ile kadınlar kanun önünde eşitlik taleplerini ilk kez talep etmişlerdir. Bu haklar erkeklerin sahip olduğu iktisadi, yasal ve medeni haklardır. (Bele, 2003: 138). Fransız Devrimi esnasında kadınlar da eşitlik ve özgürlük için haklar talep etmişler fakat devrimde dahi cinsiyetler arasındaki eşitsiz uygulamalar devam etmiştir. Devrime kitlesele boyutta destek veren kadınlar, devrimin eşitlik anlamında ileri sürülen ilkeleri içerisinde yer almamışlar hatta eskiden sahip oldukları çoğu haklarını dahi yitirmişleridir. Devrim sonrasında kadınların hayatları çok daha zor bir duruma evrilmiştir. Kısacası devrim sonrasında kadınların birçok haklı talepleri dahi görmezden gelinmiş ve eşitsiz uygulamalara devam edilmiştir.

Bu döneme ilişkin çıkarım yapılabilmesi adına devrime fikirsel katkı sunan Rousseau’nun “Emile” adlı eserindeki (2007:19) kadınların erkeklere tabi olmalarını doğal bir durum olarak nitelendirmesini de göz ardı etmemek gerekmektedir. Rousseau’ya; kadının görevi, erkekleri doğurup büyütme ve hayatın tüm aşamalarında onları mutlu etmek şeklinde tanımlanabilecektir. Doğuştan itibaren eşitliği savunan Rousseau kadınları bu tanımlamanın dışına çıkarmıştır.

Fransız devrimi, her ne kadar mutlak eşitlik ve özgürlük talepleriyle ortaya çıksa da kadınlar bu eşitlik ve özgürlük taleplerinin dışında bırakılmıştır. Mary Wollstonecraft isimli İngiliz bir öğretmen ve onu izleyen başka kadınların eşitlik ve özgürlük temalı haklı istekleri geri çevrilmiştir. Bu kadınlara göre; kadınlar yetenekler, bakımından erkeklerle aynı durumdadırlar. Eğer toplumda bu yönde yaygınlaşmış bir eğilim varsa bunun sebebi kadınların yüzyıllarca yıl ihmal edilmişlikleri ve eğitimsizlikleridir. Bu sebeple ki kadınlar eğitim, haklardan yararlanma ve meslek edinme konularında erkeklerle eşit olmalıdırlar. Ancak erkeklerle eşit eğitim ve çalışma hayatına katılım gibi istekleri bazı kadınların giyotine gönderilmelerine neden olmuştur (Bele, 2001: 96-97). Kadına yalnızca evin içinde kocasının isteklerini yerine getiren ve çocuklarını büyüten bir rol verilmiştir.

Esasında kadınlar kendi sosyal, ekonomik ve siyasal konumlarını yaşadıkları süreçler sonucu irdelemeye başlamış ve sonucunda da bunu bir kadın hareketine evirmişlerdir. Esasında kadınların haklı talepleri sadece toplumun tümüne verilmesi gereken eşitlik ve özgürlüğün kadınların yaşamında var olması ve sınırların ortadan kalkmasıdır.

Özellikle emperyalizm harekâtından sonra feminizm hareketinde uluslararası bir harekete dönüşmek adına çalışmalar yoğunlaşmıştır. 1880'li yıllarda Uluslararası Kadınlar Konseyi (International Council of Women) kurulmuş olup kurulma amacı dünyanın farklı ülkelerdeki kadınların haklarını evrensel biçimde dile getirme ve korumaktır. Kuruluşun ilkeleri ise 1888'de Washington'da belirlenmiştir (Michel, 2009: 3).

İkinci dalga feminizm hareketi, politik ve hukuksal hakların elde edilmesinin "kadın hakları ve sorunlarının" çözümüne tek başına yetmeyeceği fikri üzerine inşa edilmiştir. Bu akımın hedefi kadının toplumsal alandaki sorunlarının çözülmesine odaklanmaktır. Böyle bir hedef için seçme ve seçilme hakkının elde edilmesi, siyasal alandaki değişiklikler yeterli olmayacağından daha radikal bir değişim süreci talep edilmekteydi.

Kadınların maruz kaldıkları eşitsizliğin boyutu oldukça geniştir. Öncelikle kadın ve erkeğin çalışma yaşamında aldığı ücret farklıydı ve kadınları işten çıkarmak daha kolaydı. Bu sebeple Amerikalı kadınlar sendikalar içinde kadın kollarını kurdular ve eşit işe eşit ücret talebinde bulunmasını bu sendikaların dile getirmesini istediler (Michel, 2009: 38). Örnek olarak Alman Sosyalist Partisi ancak 1891 yılında kadın ve erkek arasındaki hak eşitliğini yasal olarak kabul etmiştir. (Michel, 2009: 38).

Kadın hareketine yönelik olarak gelişmelere İngiltere için bakıldığında; yaklaşık 300 kişilik bir kadın ekibin 1906 yılında oy haklarını istemeleriyle kadınların siyasi katılım konusunda ilk adımı attıkları görülmektedir. İngiltere'deki kadınların bu hak arayış hareketi Sufrajat Hareketi olarak adlandırılmıştır. Sufrajat (suffrage) kelime anlamı olarak Latince oy anlamına gelmekte olup kadınlara oy hakkı için mücadele etmiştir (Sözeri; 2014: 89). Sufrajatler özellikle Britanya'da siyasilere sosyal baskılar yaparak kadın haklarının kazanımı için mücadele vermişlerdir. Kadınların bu talepleri karşılanmamış ve hükümet tarafından istekleri törpülemek için kadınlar sistematik olarak tutuklanmış ve taleplerinden vazgeçirmeye çalışılmışlardır. Ancak hükümetin izlediği bu politika kadınları taleplerinden vazgeçirmede etkili olamamış, tutuklananlar cezaevlerinde eylemlerini yaparak, açlık grevleri gerçekleştirmişlerdir. Kadıoğlu'na göre (2011: 11) bu dönemde İngiltere'de kadınlarca gerçekleştirilen eylemler ve gösteriler ülkede politik sorunlara yol açmış ve bu talepler karşısında toplantılar gerçekleştirilmiştir. İngiltere'de bu dönemde başlayan kadınların siyasi hak arama mücadeleleri; bazı meslek gruplarının ayaklanmalarına ve istifalarına kadar varmıştır.

Yaptıkları çeşitli eylemlerden istedikleri sonuçları alamayan Sufrajatler; kamuoyunda dikkat çekmek için şiddete dayanan birçok eylem gerçekleştirmişlerdir. Oy talepleri için yaptıkları eylemler neticesinde hapse atılan kadınlar, orada da açlık grevine başlamışlardır. Kadınlar bu eylemleri ile kamuoyunda bir sempati elde etmiş olup bu sebeple kedi ve fare yasası çıkarılmıştır. Bu yasa sayesinde grevdeki kadınlar iyileşinceye kadar serbest bırakılmış, iyileşince tekrardan hapse atılmışlardır (Ayata, 2013: 98).

Kadınların Avrupa, Amerika ve dünyanın neredeyse çoğu demokrasisine yayılan hak arama mücadeleleri artık önlenemez bir boyuta erişmiş ve sonuç olarak tüm devletlerce dikkate alınacak bir gelişme yaşanmasına neden olmuştur. İlk Kuzey ve Orta Avrupa ülkelerinden başlamak üzere 1900'ü yıllardan itibaren önce seçme sonrasında da seçilme hakkı kadınlara verilmeye başlanmıştır (Özer, 2013, 134).

1945 yılında Birleşmiş Milletler Sözleşmesine cinsiyetlerin eşit olduğuna ilişkin madde eklenmiştir. Burada bir parantez açarak esasında bu maddeye söz konusu olan kadınların öznesinin beyaz kadınlar olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Siyahi kadınlar erkeklerle eşitlik mücadelesinden daha çok ırkçılıkla mücadele ettiklerinden dolayı kadın-erkek eşitliği konusundaki eşitlik mücadelesine daha sonra müdahil olmuşlardır. 1945 yılında eklenen bu madde ile "evlilikte kadın-erkek eşitliği, ailenin korunması ve ücret eşitliği" de "Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirisinde" yer bulmuştur (Metin, 2013: 60). 1952 yılında "Birleşmiş Milletler" tarafından "Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme" imzalanmıştır. Sözleşmenin maddelerine bakıldığında ise ana temanın erkeklerle eşit seçimlere katılma, devletteki görevlerde yer alma gibi hususların yer aldığı görülmektedir (Altındağ, 2013: 54).

Kadınların eşitlik mücadelesi ve hak talepleri açısından oldukça önemli bir gelişme olan bu sözleşmeye taraf olan devletler kadınların eşit oy kullanma talepleri, erkeklerle aynı kamu görevlerine seçilme ve yer alma haklarını kabul etmiş ve bunların hepsinin uygulanması hususlarında yükümlülük altına girmişlerdir.

Bu tarihlerden sonra kadınların siyasi ve sosyal hak arama mücadeleleri daha da hızlanmış ve çok daha örgütlü ve ne istediğini bilen bir hak arayışına dönüşmüştür. Özellikle 60'lı yıllardan sonra ortaya çıkan üçüncü dalga feminist hareketler kadınların siyasi haklarını elde etme ve siyasi katılım süreçlerini hızlandırma anlamında oldukça etkili olmuştur. Feminist hareketin üçüncü dalgası, kadınların erkeklerle olan tartışmalarına ara vererek kendi içlerinde tartışmaları gerçekleştiren bir boyuta erişilmiştir. Bu harekete göre kadını şikâyet

edilen konuma getiren şey bizatihi kadının kendisidir. Özellikle kadınlar arasındaki etnik farklılıklar dile getirilmeye başlanmış hareket özellikle siyahi kadınların öncülüğünde daha görünür hale gelmiştir (Morelli; 2011: 13). Bu dönemde, kadınlar kısaca toplumsal cinsiyet, ırk ve etnisite kimliklerini de vurgulayarak adil bir temsil talebinde bulunmuşlardır.

“Kamusal” ve “özel” alanı kapsayan feminizm; iktisadi, hukuki ya da siyasi birtakım düzenlemeler yoluyla kadının dışlanmışlığının önüne geçmeye çalışan bir düşünce yapısıdır. Feminizm doktrininin asıl teması kadınların ezildiği ve bu ezilme durumunun ortadan kaldırılması gerekliliğidir.¹ Bu gerekliliğin nasıl sağlanacağına ilişkin farklı yollar izleyen kadın hareketleri olmuştur. Kadın hareketlerini Sosyalist, İslamcı, Radikal, Liberal ve Marksist hareket olarak olarak beş ana grupta toplayabilmek mümkün olacaktır bu hareketlerin temel farklılıkları kamusal ve özel alana ilişkin geliştirdikleri politika ve çözüm önerileridir (Sara, 2008: 107). Ancak hepsinin ortak hareket noktası kadınların siyasi ve toplumsal alanlardaki eşitlik mücadelesine destek vermektir.

Birleşmiş Milletler 1975 yılını “Uluslararası Kadın Yılı” olarak ilan etmiş, kadın hakları konusunda çok daha fazla farkındalık oluşmuş ve demokratik ülkelerde kadınların karar alma süreçlerindeki etkileri artmaya başlamıştır.

Sonraki dönemlerde özellikle kadınların siyasi haklarının kurumsal olarak yerleşmesi ve kadınların özellikle seçilme haklarından daha fazla yararlanmaları adına kota uygulamaları başlamıştır. Bugün hala ileri demokrasi olarak sayılabilecek ülkeler hariç dünyanın birçok ülkesinde kadın ve erkeklerin siyasi katılım mücadelesinde fırsat eşitliği elde etmesi adına çeşitli adımlar atılmaktadır.

---

¹ Feminizm; yapılabilecek en basit tanımlama ile cinsiyet kaynaklı ayrımcılığa direnen ve kadın hakları savunuculuğunu amaçlayan görüşler bütünüdür. Kadınların ve erkeklerin cinsiyet kaynaklı eşitsizlikler yaşamasını reddeder. Daha fazla ayrıntı için bkz. <http://www.bukak.boun.edu.tr/?p=519>

2.2 TÜRKİYE'DE SİYASAL KATILIM SÜRECİNDE KADIN

Kadınların siyasi arenadaki rollerine ilişkin süreç Türkiye'de dünya örnekleriyle çoğunlukla paralel gitmektedir. 20. yy'deki hukuksal düzenlemeler kadın temsili anlamında birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Kadınların elde ettiği haklar işlevsel olarak vücut bulamasa da şekilsel olarak Türkiye' de kadınlar siyasi süreçteki eşitlik mücadelesi bakımından batıdaki ülkelere nazaran çok daha şanslılardır. Türkiye'de, kadınların seçme ve seçilme hakkının 1934 yılında elde ettiği görülmektedir. Genel kabul kadınlara seçme ve seçilme hakkının verildiği, hatta çoğu batılı ülkeye nazaran çok daha erkenden elde edilen bir kazanım olarak görülse de esasında süreç içerisine kadınların çok daha pro-aktif bir şekilde mücadele ederek istediklerinden de daha az kazanım elde ettikleri görülebilecektir. Bu konuya ilişkin ayrıntılı açıklamalar bir sonraki başlıkta detaylarıyla aktarılacaktır.

Türkiye'de kadınlara 1935 yılındaki seçimlerle birlikte milletvekili olarak yer almalarının önü açılmıştır. Fakat, sadece yasal düzenlemeler erkek egemen yapının aşılmasına tek başına yeterli olmamıştır. Bu konuda en güzel örnek; CHF üyesi olmak için iki parti üyesinin referansının gerekmesi ve adaylık konusunda yetkilerin tümünün erkek yöneticilerde olması hususları verilebilecektir (Yaraman, 2001: 51). Bu durum kadınların örgüt içerisinde rol almalarının bile erkeklerin icazeti altında gerçekleştirilebileceğinin göstergesidir. Türkiye'de 1923, 1927, 1931, 1935 ve 1939 seçimlerinde iki dereceli seçim sistemi uygulanmış ve parti yönetiminde belirlenen adaylara oy veren ikinci seçmenler Fırkaya uygun olan kişileri kadın milletvekili olarak atamıştır (Yaraman, 1999: 51). Kadınlar aslında kontrol altında ve sadece göstermelik olarak mecliste yer almışlardır.

Genellikle özgürlükçü bir dönem olarak nitelendirilen 1960 sonrası dönemde kadınların meclisteki sayıları oldukça düşük düzeyde kalmıştır. Bu dönemde; parti sayısı artmış ancak kurulan partiler genellikle sağ görüşü savunan partiler olduklarından ve bu partilerinde kadının siyasi katılımı hususuna tereddütle yaklaşmalarından kadın adayların sayısında artış olmamıştır. Kuşkusuz bu

durumda özellikle Yeni Türkiye Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi gibi sağ görüşlü partilerin kadın aday çıkarma konusundaki isteksizliklerinin etkisi çok fazla olmuştur. Bu partilerce kamusal alanın erkek egemen bir alan olduğu fikri benimsendiğinden kadın adaylara soğuk bakmaları oldukça anlaşılır bir durum olacaktır (Deniz, 2014: 6). 1980 sonrası döneme bakıldığında ise Türkiye'nin ilk iki kadın bakanlarının, Nihat Erim hükümetinde Türkan Akyol Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na, Sadi İrmak hükümetinde ise Nermin Neftçi Kültür Bakanlığı'na, bu dönemde göreve getirildikleri görülmektedir.

Darbe sonrası dönemde özellikle örgütlenme yasaklarının bulunduğu zamanlarda kadın hareketlerinin ivme kazandığı görülmektedir. Bu dönemde özellikle partilerin kadın kolları kadınları siyasetin içine sokmaktaydı. Ancak bu durum kadınların siyasette aktif olarak yer almasını istemelerinden ziyade seçim kampanyalarında erkeklerin ulaşamadıkları alanlara girerek erkek adaylar için oy toplamalarını istedikleri içindi. Bu yıllardaki kadın kolları, kadınların siyasi partiler içerisindeki aktif alandan uzakta kalmaktaydılar (Deniz, 2014: 14). Bu dönemde kadınlar esasında kadınlar siyasal alana yaklaşmaktan çok uzaklaşmışlardır.

1983 Genel seçimlerinde milletvekili olmaya hak kazanan kadınların oranı bir önceki seçime oranla artış göstermiştir. Darbe sonrasında kadın politikalarına muhafazakâr partilerin daha fazla önem vermeleri dikkat çeken bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Buna örnek olarak Refah ve Anavatan Partileri verilebilecektir. (Yaraman, 2001: 65). 90'lı yıllara gelindiğinde kadın hakları mevzusunun daha profesyonel ve örgütlü şekilde ilerlemeye başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun en iyi örneğin üniversitelerde kadın araştırma merkezleri açılmasıdır 1990 yılına gelindiğinde ise SHP tüzük değişikliğine gitmiş ve parti yönetim organlarında kadınlara yüzde 25'lik bir kota uygulaması getirilmiştir. Bunun neticesinde parti meclisinde 11 kadın üye kendisine yer bulmuştur (Yaraman, 2001: 65). Sonraki dönemde kadın hareketi daha da güçlenmiş, Tansu Çiller genel başkanlığa seçilmiştir. Çiller sonrasında da başbakan seçilerek Türkiye'nin ilk kadın başbakanı olmuştur. Lale Aytaman ise 1991 yılında ilk kadın vali olarak Muğla'ya atanmış, sonraki süreçlerde kadın

kaymakamlar ilk kez göreve başlamıştır. 1980'li yıllardan sonra kadınlar Bakanlık görevlerine de getirilmeye başlanırken 1996'da dört kadın bakan kabinede görev yapmıştır (Deniz, 2014: 22). Tansu Çiller döneminde birçok kadın siyasetçi önemli görevlere gelmeye başlamış olup Meral Akşener İçişleri Bakanlığı'na getirilmiştir. Yine Anavatan Partisi döneminde İmren Aykut Çalışma Bakanlığı gibi önemli görevlere gelmişlerdir. 2000'li yıllara gelindiğinde ise kadınların benzer aritmetiklerle mecliste yer aldıkları ve Bakan, Milletvekili, Belediye Başkanlığı gibi çeşitli görevlerde buldukları görülmektedir. Kadınların dünya genelinde giriştikleri eşitlik mücadelesi Türk toplumunda da kendisini göstermiştir. Kadınlar karar alma mekanizmasında yer alma mücadeleleri vermişlerdir.

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'de kadının siyasal katılım süreçleri hakkında dönemsel olarak bilgiler sunulacaktır.

2.2.1 Geç Osmanlı'dan Erken Cumhuriyete Kadının Siyasi Katılım Mücadelesi

Türkiye'de kadının hak ve eşitlik arama mücadelesini Osmanlı döneminden başlatmak gerekmektedir. Çünkü Türkiye'de monarşiden meşruti yönetime geçiş ve demokrasinin temelleri bu dönemde inşa edilmeye başlanmıştır. Osmanlı'da Kanuni dönemi ile 17. yy. ortalarına kadar geçen kanılar hanedanda çok güçlü simgeler olarak görev yapmışlardır. Hanedandaki kadınlar savaşa katılma hariç neredeyse tüm süreçlerde etkin bir konumda yer almışlardır (Peirce, 2007: 8). Fakat "Valide Sultanlar" ile hanedanın diğer mensuplarının sahip oldukları bu kudret tüm Osmanlının sıradan tebaası için geçerli değildi. Erkek egemen uygulamalar pek tabii olarak bu dönemde de etkisini göstermekteydi. Osmanlı'da 1876'da anayasal rejime geçilmesine rağmen Osmanlı'da kadınlar 1877'de yapılan ilk seçimlerde herhangi bir oy haklarının olmaması sebebiyle katılamamışlardır.

Osmanlı'da erkek nüfusun büyük çoğunluğunun savaşa katılması ile boş bulunan bazı görevlere kadınlar atanmış ve savaş nedeniyle azalan erkek sayısının etkisiyle kadınlara iş olanakları doğmuştur. Çeşitli devlet dairelerinde çalışan

kadın sayısı artmış ve bu sayede kadınlar kamusal alanda daha fazla görünür olmuşlardır. Ancak bu dönemde kadınlara oy verme ve seçilme hakkı gibi haklar tanınmadığında kadınların siyasal katılım süreçlerine dahil olması mümkün olamamıştır.

Millî mücadele dönemindeki kadınların genel faaliyetleri savaşın ve mücadelenin kazanılmasına ilişkin daha çok yardım toplama ve yardım taleplerini iletme gibi faaliyetler olmuştur. Söz konusu eylemleri de “kadın dernekleri” yardımıyla gerçekleştirmişlerdir. Kurtuluş Savaşının döneminde kadınlar özellikle büyük kentlerde işgalcilere karşı yapılan eylemlerde başat rol üstlenmişlerdir (Güzel, 2014: 128).

1923 yılında kadınlara seçme hakkının verilmesi konusu gündeme gelmiş, ancak gerçekleşen görüşmeler neticesinde teklif kabul edilmemiştir (Terzioğlu, 2011: 29-31). Yine aynı yılın diğer önemli bir gelişmesi ise Kadınlar Halk Fırkasının kurulma sürecidir. Fırkanın Kurucu Heyeti kuruluş izni için İstanbul Valiliği'ne başvurmuştur. Ancak sekiz ay gibi uzun bir bekleme süresinden sonra izin çıkmayınca Fırkanın kurucuları “Kadın Birliği” adı altında bir dernek kurmaya karar vermiştir. Nezihe Muhiddin başkanlığındaki kurucu heyet Kadınlar Halk Fırkası tüzüğü'nün çoğu kısmında değişiklik yapmış ve onaylanması için İstanbul Valiliği'ne başvurmuştur. Ancak Valilik tüzükte yapılmak istenen değişikliği onaylamamış sonraki süreçte değişiklik hükümet onayıyla gerçekleşmiştir (Zihnioğlu, 2010: 17).

Kadınlar Halk Fırkasının kurulma sürecinde günümüz siyaset pratiğini etkileyen birtakım olaylar yaşanmıştır. Fırkanın kurucuları ile Cumhuriyetçi iktidar arasında “Cumhuriyet Kadını” kavramı noktasında bir çekişme yaşanmıştır. Cumhuriyetçi iktidar kadını etken bir birey ve ulusun yaratıcısı görmekten ziyade kadınların rolünü siyaset dışı, edilgen ve destekleyici olarak görme eğilimindeydi. Cumhuriyetçi iktidar kadınları, vatana evlat ya da asker yetiştiren birer anne olarak görmüştür. Böylece ulus inşa sürecinde kamu alanı ile özel alan oluşurken bu alanlar kadınlar aleyhine oluşmuştur. Kadınların elde ettiği ya da kadınlara bahşedildiği söylenen kazanımlar esasında dış dünyaya yeni devletin

demokratikleşme ve modernleşme simgesi olarak lanse edilmiştir. Kadınların elde etmiş olduğu bu kazanımlar, o dönemde kadın hakları için mücadele eden kadın hakkı savunucularına değil, cumhuriyetin kurucu iktidarına ve Ulu Önder Mustafa Kemal Atatürk'e mal edilmiştir. Böylelikle de "kadınların haklarını biz verdik" söylemi ortaya çıkmıştır. (Zihnioğlu, 2022: 22-23).

2.2.2. Tek Parti Döneminde Kadın ve Seçme/Seçilme Hakkının Elde Edilmesi

Türk toplumunda bu dönem yeni bir toplum inşa etme çabasına denk gelmektedir. Kadınların yaşamında devrim olarak nitelendirilebilecek değişiklikler bu dönemde hayata geçirilmiştir. Örnek olarak 1924 yılında yürürlüğe giren Tevhid-i Tedrisat Kanunu yine 1925 yılında yürürlüğe konulan Kıyafet Kanunu ve son olarak da 1926 yılındaki Medeni Kanun sayılabilecektir. Bu yasalarla birlikte kadınlar eğitim eşitliği getirilmiştir. Aile yapısının düzenlenmesi noktasında çok kadınla evlenme hususu ortadan kaldırılmıştır. Kadınlar evlenme ve boşanma gibi konularda erkeklerle aynı haklara sahip olmuşlardır. Dolayısıyla toplumsal dönüşü ve kadın erkek eşitliği noktalarında ciddi bir ilerleme sağlanmıştır (Erzen, 2011: 12-13).

Bu dönem içerisinde özellikle kadın erkek karma eğitim veren bir öğretmen okulunda yaşanan gelişme kadınların seçme ve seçilme haklarını elde etmeleri noktasında büyük bir öneme sahiptir. Seçim süreçlerinin daha iyi idraki için yapılan temsili bir belediye seçimini bir kız öğrencinin kazanması sonucunda duruma erkek öğrenciler itiraz etmiştir. Durumu Afet İnan'dan öğrenen Atatürk, hukukçularıyla görüşme gerçekleştirmiş ve bu sürecin sonunda Türk kadını 3 Nisan 1930'da belediye seçimlerinde seçme ve seçilme hakkı elde etmiştir (Terzioğlu, 2010: 17). Kadınların köylerde muhtar olma ve ihtiyar meclisine seçilme hakları ise 26 Ekim 1933yılında Köy Kanunu'nda yapılan değişiklik ile gerçekleşmiştir.

Tablo 1 Türkiye’de Erkek ve Kadın Milletvekili Oranları (1935-1946 Yılları Arası)

Seçim Yılı	Toplam Milletvekili Sayısı	Erkek	Temsil Oranı (%)	Kadın	Temsil Oranı (%)
1946	465	456	98,1	9	1,9
1943	455	439	96,5	16	3,5
1939	429	413	96,3	16	3,7
1935	399	381	95,5	18	4,5

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu (Tük) <http://www.tuik.gov.tr>. (30.12.2023)

2.2.3 Çok Partili Dönemde Tük Kadının Siyasi Katılımı

1950 seçimleri ile birlikte gelen çok partili yaşamın kadınlar için birtakım olumlu ve olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Özellikle gelen yardımların da etkisiyle kent ve taşra arasında bir bağlantı kurulmuş eğitim imkanları taşraya da taşınmıştır. Kız çocukları eğitim görmeye başlamıştır. Özellikle tek parti döneminde eğitim yatırımlarının taşra özelinde kısır kalması sebebiyle taşrada eğitim görece zayıf kalmıştır. Çok partili dönemde ise eğitim atağı hızlanmış taşra da üniversiteler açılmaya başlanmıştır. Bu üniversitelere ilk örnekler ise Erzurum ve Konya gibi iller olmuştur (Albayrak, 2010: 153, 158).

Bu dönemde kadın hareketi için birçok ilk yaşanmıştır. 1971 yılında ilk kadın bakan Türkan Akyol, 1974 yılında Hayriye Ayşe Nermin Neftçi görevlendirilmiştir.

Tablo 2 Türkiye’de Erkek ve Kadın Milletvekili Oranları (1950-1977 Yılları Arası)

Seçim Yılı	Toplam Milletvekili Sayısı	Erkek	Temsil Oranı (%)	Kadın	Temsil Oranı (%)
1977	450	446	99,1	4	0,9
1973	450	444	98,7	6	1,3
1969	450	445	98,9	5	1,1
1965	450	442	98,2	8	1,8
1961	450	447	98,3	3	0,7
1957	610	602	98,7	8	1,3
1954	541	537	99,3	4	0,7
1950	487	484	99,4	3	0,6

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>. (30.12.2023)

Kadınlar çok partili dönemde 1950 ve 1980 tarihleri arasında gerçekleştirilen seçimlerde vekil olmuşlardır (<http://www.tbmm.org.tr>).

2.2.4 1980 Sonrası Dönemde Siyasi Yaşamda Türk Kadını

Türkiye’de kadın hareketi 1980’lerle birlikte ciddi ivme kazanmıştır. Bu dönemde görünür olan kadınlara baktığımızda göz önünde ve meydanlarda hakkını aramak için görünen güçlü ve özgüvenli kadınlar olduğu söylenebilecektir. Bu güçlü duruş da diğer dönemlere göre belirgin bir fark oluşturmaktadır. Ankara’da Perşembe ismi verilen ve kadınları bir araya getirmeyi amaçlayan ev toplantıları düzenlenmiştir. Bu toplantılar kadınlar açısından oldukça faydalı olmuştur (Gücük, 2007: 47-48). Bu dönemde kadınlara yönelik yayınlar da baş göstermiştir. Pazartesi dergisi bu yayınlardan birisidir. Bu derginin amacı feminizmi yaygınlaştırmak, daha geniş bir kadın kitlesine ulaşmaktır (Koçali, 2006: 26).

Kuşkusuzu bu dönemde kadın hareketlerinin ivme kazanmasında dünyada yaygınlaşmaya başlayan kota ve kadın yönelik pozitif ayrımcılık uygulamaları başat bir rol üstlenmiştir. Bu dönemde özellikle küreselleşmenin de hız kazanmasıyla kota ve kadınların siyasal katılımını artıran diğer etkenler daha bilinir hale gelmiş bu durumdan Türkiye siyaseti de etkilenmiştir. Özellikle bu dönemde Türkiye'deki siyasi partilerde de kota uygulamaları gündeme gelmiş ve kadınlar bakanlık, rektörlük siyasi parti üst düzey yöneticisi gibi konumlara gelmeye başlamışlardır. Çalışmanın bu bölümünde de 80'li yıllardan itibaren kadınların siyasal katılımına ışık tutacak bazı istatistiki bilgilere yer verilecektir.

Tablo 3 Mahalli İdarelerin Seçilmiş Görevlilerinin Cinsiyetleri Bazında Temsil Oranları (2009-2019 Dönemi)

Seçim Dönemi	Belediye Başkanlığı	
	Kadın	Erkek
29 Mart 2009	27	2.921
30 Mart 2014	40	1.356
31 Mart 2019	45	1.389
Seçim Dönemi	Belediye Meclisi Üyeliği	
	Kadın	Erkek
29 Mart 2009	1.340	30.450
30 Mart 2014	2.198	18.300
31 Mart 2019	2.284	17.961

Kaynakça: Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü <https://www.mahalli-idareler.gov.tr> (31.12.2023).

2023 seçimlerinde milletvekili seçilerek meclise giren kadınların sayısı 121 olup kadınların toplam vekil sayısı arasındaki oranı ise %20'dir. AKP'nin 267 milletvekilinden 50'si, CHP'nin 169 milletvekilinden 30'u, YSP'nin 61 milletvekilinden 30'u, MHP'nin 450 milletvekilinden 4'ü, İYİ Parti'nin 44 milletvekilinden 6'sı kadındır. Oransal olarak bakıldığında; %49'luk kadın milletvekili oranıyla YSP'nin en yüksek kadın milletvekili oranına sahip olduğu

görülürken, %8'lik oranı ile MHP'nin en düşük kadın milletvekili oranına sahip olduğu görülmektedir (<https://tbmm.gov.tr>).

Tablo 4 Türkiye'de Erkek ve Kadın Milletvekili Oranları (1983-2023 Dönemi)

Seçim Yılı	Toplam Milletvekili Sayısı	Erkek	Temsil Oranı (%)	Kadın	Temsil Oranı (%)
2023	600	579	79,9	121	20,1
2018	600	497	82,8	103	17,2
2015	550	476	86,2	76	13,8
2011	550	471	85,6	79	14,4
2007	550	500	90,9	50	9,1
2002	550	526	95,6	24	4,4
1999	550	527	95,8	23	4,2
1995	550	537	97,6	13	2,4
1991	450	442	98,2	8	1,8
1987	450	444	98,7	6	1,3
1983	399	387	97,0	12	3,0

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>. (04.06.2023)

2023 yılında kadın milletvekili oranları en yüksek sayıya ulaşmıştır. Yine de toplamda 600 milletvekili arasında kadınların oranı sadece %20'dir (<http://www.tbmm.gov.tr>).

Tablo 5 Türkiye’de Kadın Bakanların Oranları

Bakanlar Kurulu			
Hükümet Dönemi	Toplam Sayı	Kadın Sayısı	Kadın Oranı (%)
44. Hükümet (Ulusu Hükümeti)	39	0	0
45. Hükümet (1. Özal Hükümeti)	32	0	0
46. Hükümet (2.Özal Hükümeti)	41	1	2,4
47. Hükümet (Akbulut Hükümeti)	34	1	2,9
48. Hükümet (1.Yılmaz Hükümeti)	35	1	2,8
49. Hükümet (7.Demirel Hükümeti)	34	3	8,8
50. Hükümet (1.Çiller Hükümeti)	64	4	6,2
51. Hükümet (2.Çiller Hükümeti)	30	2	6,6
52. Hükümet (3.Çiller Hükümeti)	35	2	5,7
53. Hükümet (2.Yılmaz Hükümeti)	33	3	9
54. Hükümet (Erbakan Hükümeti)	40	4	10
55. Hükümet (3.Yılmaz Hükümeti)	42	2	4,7
56. Hükümet (4.Ecevit Hükümeti)	26	0	0
57. Hükümet (5.Ecevit Hükümeti)	62	3	4,8
58. Hükümet (Gül Hükümeti)	25	1	4
59. Hükümet (1.Erdoğan Hükümeti)	31	2	6,4
60. Hükümet (2.Erdoğan Hükümeti)	39	2	5,1
61. Hükümet (3.Erdoğan Hükümeti)	26	1	3,8
62. Hükümet (Davutoğlu Hükümeti)	26	1	3,8
63. Hükümet (Davutoğlu Hükümeti)	26	1	3,8

62. Hükümet (Davutoğlu Hükümeti)	26	2	7,6
62. Hükümet (Yıldırım Hükümeti)	26	1	3,8
Cumhurbaşkanlığı Hükümeti (Erdoğan Hükümeti) 0	18	1	5
Cumhurbaşkanlığı Hükümeti (Erdoğan Hükümeti)	18	1	5

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>. (03.06.2023)

Yukarıda verilen istatistiklerde de görüleceği üzere Türkiye'deki siyaset pratiğinde kadınlar zamanla milletvekilliği ve Bakanlık gibi siyasal karar alma süreçlerinde etkin roller olan görevlere daha fazla gelmeye başlamışlardır. Gerek mahalli seçimler gerekse de merkezi yönetimde her geçen seçimde kadınların sayılarının arttığı görülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye'de kadınların siyasal karar alma süreçleri açısından büyük önem arz eden ve kadınların siyasi katılım düzeyini belirli ölçüde artıran siyasi kota uygulamalarına ilişkin açıklamalarda bulunulacaktır.

2.3 TÜRKİYE'DE SİYASİ KOTA UYGULAMALARI

Kadının siyasal katılımı demokratik sistemlerde kendiliğinden gelişen bir süreç olmamıştır. Siyasi partiler, örgüt yapısı, tüzük ve programları, politikaları, parti liderlerinin ve temsilcilerinin kadın politikacılara bakış açısı bakımından cinsiyetçi politikaların temel nedenleridir. (Çakır, 2001: 401). Bu durum siyasal alanlardaki kadınların politika üretmelerinin önüne set çekmiştir. Çoğu zaman kadınlar partilerde sadece göstermelik olarak yer almışlar ve parti vitrinlerinde olmak dışında karar alma süreçlerine çok fazla etki edememişlerdir. Bu durum ise çeşitli kota uygulamalarının hayata geçirilmesine neden olmuştur.

Kota uygulaması kısaca seçim listelerinde özellikle kadınlara belirli oranlarda yer vererek kadın adayların seçilmesine yardımcı olmak adına uygulanan bir sistemdir. Buradaki amaç, kadınların eksik temsilinin ortadan kaldırılması ve kadın erkek eşitliğini sağlamaktır. Kota uygulaması, siyaset arenasındaki

varlıklarını daha güçlü bir şekilde görünmeleri için kullanılan bir yöntemdir (Mendez-Montalvo ve Ballington, 2002: 91).

Kota uygulamaları 70'li yıllarda başlamış, 80 ve 90'lı yıllarda ise yasal ve anayasal düzenlemeler yapılarak gitgide yaygınlaşmıştır. Kota uygulamasının ilk olarak Norveç'te uygulandığı görülürken Norveç'i Danimarka, Brezilya ve Hollanda gibi ülkeler takip etmiştir (Kang, 2009: 562). 1999 yılında imzalanan Amsterdam Anlaşması ile teşvik ve kota uygulamaları Avrupa Birliği ülkeleri için bağlayıcılık kazanmıştır.

Kota uygulamaları çeşitli şekillerde uygulanmaktadır. Anayasa veya yasalarda siyasi partilerin milletvekili aday listelerinde belirli oranlarda aday gösterme şeklinde uygulanan sistemler olabileceği gibi partilerin üye ya da aday sayılarında kadın sayısı gibi enstrümanlarında belirli bir oranın yakalanması şeklinde de olabilmektedir. Siyasette daha fazla kadın temsilini artırmaya olanak sağlayan kota uygulamaları 2000'li yıllarda 88 ülkeye yaygınlaşmıştır (Sayın, 2007: 48).

Günümüzde kota uygulamalarının en sağlıklı biçimde uygulandığı ülkeler kota uygulamasını anayasa ile uygulayan İskandinav ülkelerindedir. Bu ülkelerde kadın milletvekillerinin oranı yüzde kırk civarındadır. Avrupa, Amerika ve özellikle Asya'daki ülkelerin ortalaması yüzde yirmilerdedir. Arap yarımadasındaki ülkelerde ise kadın siyasetçi oranının en düşük olduğu görülmektedir (Aydemir, 2011: 8).

Türkiye'de ise, bu meselelerin tartışılmaya başlandığı yıllar genellikle 80'li yıllara denk gelmektedir. Bu dönemde kadının toplumda ve siyasette statüsü ve temsil ve katılım sorunu, tartışılmaya başlanmıştır. Esasında halihazırda siyasal yaşamda olmayan bazı partilerde 80 ve 90'lı yıllarda gönüllü kota uygulamalarının uygulandığı görülmektedir. Örneğin "Doğru Yol Partisi'nde %10, Anavatan Partisi'nde %33, Sosyal Demokrat Halkçı Parti'de %30 ve Özgürlük ve Demokrasi Partisi'nde cinsiyet kotası %50 olmuştur" (Sayın, 2007: 53). Fakat bu da kadınlar açısından bu tam anlamıyla bir eşitlik sağlayamamıştır.

Sosyal Demokrat Halkçı Parti 1987 yılında %30 kota ile ilk kez uygulamışsa da etkisi çok fazla olmamıştır. %30'luk kotaya oranla seçilen kadın sayısı sadece %4,6 olmuştur. 1999 yılına gelindiğinde ise HADEP'in yüzde yirmi beşlik kota uygulaması başlattığı görülmektedir. HADEP 2001 yılında kotasını yüzde 41'e çıkarmıştır. Cinsiyet kotası ve kadın ve erkeğin eşit temsili noktasında en önemli adımları Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), yeni adıyla Halkların Demokratik Partisi (HDP) atmıştır. Eş başkanlık sistemi ve %50 cinsiyet kotası uygulayan parti, bu uygulamasını parlamentoya da taşımıştır (Sayın, 2007'a: 54).

CHP, SHP'nin yüzde yirmi beşlik kotasını birleşme nedeniyle benimsemiş sonrasında ise yüzde otuz üçe yükseltmiştir. Ancak CHP tüzüğündeki kota uygulamasının sınırları iyi çizilemediğinden bu durum erkekler lehine gelişmeye başlamıştır. AKP ise, kota uygulamasına karşı çıkmıştır. Sadece lider inisiyatifiyle kadın adaylara öncelik tanıma uygulaması vardır.

Yaraman (1999: 97) kamusal ve özel yaşam arasındaki farklılaşmanın cinsiyetler arasındaki dengeyi kadınlar aleyhine değiştirdiğini kadını sadece özel alana sıkıştırdığını ve kamusal yaşamda olmadığını ifade etmektedir. Türkiye'de kadınların siyasal katılımları lütufla yer alabilme şeklinde sürmektedir. Siyasal partiler, ön plana çıkaracakları ya da vitrine koyacakları kadın adayların partilerinin birer imaj yönetici olması noktasında bu kadınları genellikle iyi profilli ancak siyasal açıdan zayıf olanlardan seçmektedirler (Sallan Gül, 2007: 38). Liderlerin temsilcileri ise genellikle parti içerisinde yetişmeyen ve genellikle partililerin tanımadıkları kişiler arasında seçilmektedir.

2.4 TÜRKİYE'DEKİ SİYASİ PARTİLERDE KADININ SİYASİ KATILIMI

Türkiye'de toplumda geçmişten bu yana süregelen ataerkil düzen kendisine toplum içerisinde derin bir yer edinmiş ve özellikle erkekler tarafından da içselleştirilmiştir. Bu anlamda erkekler kendilerinin lehine var olan eşitsiz düzenin devam ettirilmesi anlamında oldukça istekli bir tutum sergilemektedirler. Var olan bu düzen içerisinde kadınlara verilen rol ise eş ve annelik rolü olmakta haliyle kadın siyaset ya da siyasi meselelerden olabildiğince uzak kalmaktadır. Kısacası ataerkil yapı erkekleri ayrıcalıklı bir alan yaratmakta ve kadınlar kendilerine bir yer edinmemektedirler. Aynı durum Türkiye'deki siyasi parti yapılarında da mevcuttur. Kadınların partilerin yönetim ve karar alma kadrolarında oldukça azınlıkta kaldıkları rahatlıkla ifade edilebilecektir.

Siyasi parti yapılanmalarındaki kadın yapılanmasına ilişkin olarak Minibaş, (1996: 180). Kadınların siyasi partiler içerisinde karar verme mekanizmalarında yer almadığının, kadınların partiler açısından sadece kaynak yaratma aracı olarak görüldüklerinden ve özellikle seçim dönemlerinde diğer kadınlara daha kolay ulaşabilecekleri öngörülerek görevlendirildiklerini belirtmektedir. Buradan hareketle kadınlar kendilerine göre üstte konumlanan erkek yöneticilerin belirledikleri sınırlar içerisinde siyaset yapmaya çalışmaktadırlar. Dolayısıyla siyasi parti süreçlerinde erkeklerden farklı konumlanan kadınlar aktif siyaset içerisinde yer bulabilmişse bile bu yine kadınlarla ilişkilendirilen eğitim, aile ve sağlık gibi konularla sınırlı kalmaktadır. Kadınlar makro siyasetin en sert bölümleri olan savunma ve ekonomi gibi siyasal alanın önemli konularından uzak tutulmaktadır. Kısacası siyasi partilerde kadınların üst kademe yönetici pozisyonlarında yer almaları oldukça güç olup kadınların daha çok parti sözcülüğü gibi ikincil görevler konumlandırıldıkları görülmektedir. Görüldüğü üzere Türkiye'de siyasi parti ya da siyasetin genelinde kadınlara sadece görüntü icabıyla roller tanımlandığını söylemek pek yanlış olmayacaktır.

Türkiye'de kadının siyasi katılım süreci Osmanlı dönemine dayanan bir süreçtir. Ancak tez çalışmasında özellikle 2000'li yıllarda ortaya çıkan kadının siyasi

katılımı konusu irdeleneceğinden bu bölümde 2000'li yıllarda var olan partiler ile bu partilerin kurulmasına vesile olan 90'lı yıllardaki partilerde kadın politikalarına değinmek yerinde olacaktır.

2.4.1 Partilerde Uygulanan Cinsiyet Kotaları

Halihazırda CHP'de "cinsiyet ve gençlik kotlarının var olduğu görülmektedir. Parti tüzüğünün "kotalar" başlıklı 56 ncı maddesine göre; temayül şeklinde belirlenecek milletvekili, il genel ve belediye meclisi adaylıklarında, parti meclisi seçiminde, il ve ilçe yönetim kurullarının seçiminde, il kongre delegeleri ve kurultay delegeleri seçimlerinde yüzde otuz üç (%33) cinsiyet ve yüzde yirmi (%20) gençlik kotası uygulanmaktadır Bu özelliklerde yeterli sayıda aday çıkmaması halinde katılan adaylarla seçim yapılır (<http://cdn.chp.org.tr/>) hükümleri yer almaktadır.

Görüldüğü üzere CHP'de cinsiyetler açısından yüzde otuz üçe varan cinsiyet kotalarının uygulandığı görülmektedir. Bu anlamda gerek yerel yönetim gerekse de genel merkez kurullarına seçilecek üyelikler açısından önem arz eden kurullar için uygulanan bu kota sistemi oldukça önemli bir orandır. Ancak bir önceki bölümde de bahsedildiği üzere 2014 yılındaki tüzük değişikliğinde bu kota uygulamasının sınırları çizilmediğinden kota uygulaması daha çok erkek adaylara katkı sağlayan bir konuma gelmiştir. Nitekim 14 Mayıs seçimlerinde CHP adına seçilen 169 milletvekilinin yalnızca 30'unun kadın olduğu ve sadece %17'lik bir orana sahip olduğu görülmektedir.

90'lı yıllarda varlığını sürdüren ve kadın başbakan ve içişleri bakanı gibi Türk siyaseti açısından birçok ilki yaşatan Doğru Yol Partisi'nde ise %10'luk cinsiyet kotasının uygulandığı görülmektedir. Temsil başlığı adı altında geçen bu düzenleme şu şekildedir; partinin tüm organlarından cinsiyet bazlı %10 oranında kota bulunmakta olup eğer seçim sırasında bu oran yakalanamazsa aynı cinsiyetten aday olanlar arasında aldıkları oya göre ayrı ayrı sıralama yapılması ve her iki cinsiyetten yeterli üye alınması şeklinde gerçekleştirilmesi

öngörülmektedir. Yine Partinin katıldığı seçimlerde gösterilecek adaylarda da aynı oranın gözetildiği görülmektedir. (<https://acikerisim.tbmm.gov.tr>). Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere kota uygulamasıyla genel seçimlerde de bu uygulamanın hayata geçmesinin güvence altına alınmaya çalışıldığı görülmektedir.

Türk siyasi hayatı açısından oldukça önemli bir parti olan ve bugün de siyasi dengelerin oluşumunda önemli bir role sahip olan Milliyetçi Hareket Partisi'nde herhangi bir kota uygulamasının yer almadığı görülmektedir. Parti tüzüğü ve parti programında kadınlara yönelik herhangi bir hüküm bulunmamakta olup parti yönetmeliğinde kadının toplumda hak ettiği statüye yaraşır bir konuma yükselmesi nüfusundaki oranlara göre parlamentoda temsilinin sağlanması hükmü önemli olsa da partide kadın kotası uygulamasının olmaması ve 2023 yılında faaliyet gösteren partinin üst kurulları olan 15 üyeli Başkanlık Divanı'nda sadece iki, 75 üyeli Merkez Yönetim Kurulu'nda 5 ve 9 üyeli Merkez Disiplin Kurulu'nda yine sadece 1 kadın üye yer alırken, partideki kadınların siyasi katılım oranlarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. (<http://www.mhp.org.tr>)

Yaklaşık 22 yıldır iktidarı elinde bulunduran Adalet ve Kalkınma Partisi'nde herhangi bir kota uygulamasının yer almadığı görülmektedir. AKP'de genellikle lider inisiyatifiyle kadın adaylara pozitif bir ayrımcılık uygulandığı söylenebilecektir. Bu konuda genel başkan talimatını paylaşan AK Parti Genel Merkez Kadın Kolları eski Başkanı Lütfiye Selva Çam, "Cumhurbaşkanı ve AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın belediye meclis ve il genel meclis üyeliklerinde iki adaydan biri kadın olacak" şeklinde talimat verdiğini belirtmiştir. (<https://www.akparti.org.tr/haberler/cumhurbaskani-erdogan-in-3-olaganustu-buyuk-kongremizde-yaptigi-konusma/>)

Yine Türk siyasi hayatının önemli partileri arasında sayılabilecek Refah Partisi ve Anavatan Partisi gibi partiler de herhangi bir cinsiyet kotası uygulaması yer almadığı görülmektedir.

Bu bağlamda kota uygulamaları sayesinde kadınların siyasal katılımının niceliksel olarak artışı her zaman kadınların siyasal katılımının niteliksel olarak aynı ölçüde artışını sağlamasa da kadınların siyasal arenada kendilerine daha fazla yer edilmeleri açısından önemlidir. Özellikle kadının toplumdaki yerinin kamusal alan yerine özel alanda kurgulandığı Türkiye gibi ülkelerde kota uygulamaları işlevsel bir kaldıraçtır. Bu bağlamda, kadınların siyasal katılımının artmasına giden yolun kadın temsiline artışından geçtiğini değerlendirmek yanlış olmayacaktır.

2.4.2 Parti İdeolojileri ve Politika Belgelerinde Kadın

CHP'nin, üst siyaset belgelerinde kadına ilişkin konuları ve özellikle kadının ekonomik, sosyal ve siyasal yaşama katılımını gündemde tutmaya çalıştığı değerlendirilebilir.

CHP Tüzüğü'ne bakıldığında; kadının sosyal yaşamda yaşadığı dezavantajlı durumları ortadan kaldırmak, kadınların özgürlüklerini ve hürriyetlerini daha fazla garanti altına alacak düzenlemeler yapmak, kadınların günlük yaşamın her noktasında daha fazla görünür olmalarını sağlamak ile parti örgütlerinde dörtte birlik cinsiyet kotasının uygulanacağına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Ayrıca kadın kolları yapısının da kurulacağı tüzükte yer almaktadır (<http://www.chp.org.tr>).

CHP Parti Programının 'Demokrasi ve İnsan Hakları' başlıklı bölümünde kadına ilişkin hükümler bulunmaktadır. Bu hükümlerden elde edilmeye çalışılan amaç kadının ekonomiye, yönetime ve siyasete katılımının önündeki engellerin kaldırılmasıdır. Ayrıca kadına toplum ve aile içerisinde yüklenen sorumlulukları erkek ile eşit paylaşması ve bu eşitlik ve özgürlük temelli yurttaşlık haklarından yararlanması amaçlanmaktadır. (<https://www.chp.org>). Yaldıran'a göre (2007: 77) parti programında ayrıca ele alınan bir diğer husus da yasalarda kadına dezavantaj yaratan hükümlerin değiştirilmesi, ev kadınlarının sosyal güvenlik

sistemi içerisine alınması ve tüm bunları sağlamak için de “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”nin uygulamaya geçirilmesidir.

Diğer taraftan; parti programında aile içinde kadının erkeklerle eşit olduğu anlayışını benimseterek aile içi mal rejiminde malların ortak sayılacağı ifade edilmektedir. Parti programında yer alan diğer husus ise kendilerine siyasal alanda en geniş olanaklar sağlanan kadınların bu alanda etkin görevlerde yer alacakları belirtilmektedir. Partinin 2001 yılındaki parti programında kadınlar başlığı altında yer alan hükümlerde; toplumun temelini aile olduğu, ailenin varlığının devamının sürdürülmesi için ise kadına büyük bir rol ve fedakârlık atfedildiği belirtilmektedir. Kanunlarda yer alan kadın ve erkek eşitliği ilkesine uymayan, kadınların haklarını gözetmeyen her türlü hukuki düzenlemenin tekrardan gözden geçirileceği belirtilmektedir. (<https://acikerisim.tbmm.gov.tr>). Parti programının bir başka hükmünde ise birtakım vaatlerin görüldüğü görülmekte olup bu vaatler kırsal kesimde yaşayan kadınların sağlık, eğitim, ekonomik ve sosyal katılım konusundaki var olan sorunlara çözüm önerileri getirileceği, kadınlara sağlık sigortası sağlanacağı, iş yaşamında fırsatlar tanınacağı, aile yaşamı ile iş yaşamları arasındaki çatışmaların önüne geçileceği, çocuk bakım desteklerini sağlamak için gerekli düzenlemeler yapılacağı şeklinde sıralanabilecektir.

Anavatan Partisinin tüzüğü incelendiğinde; kadın ve kadının siyasi katılımına ilişkin bir hükmün yer almadığı görülmektedir. Anavatan Partisi parti programı ve seçim beyannameleri incelendiğinde amaçlarını şu şekilde ifade ettikleri görülmektedir. Türk kadınının eğitim seviyesini artırmak, Türk kadınına ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanda hak ettiği statüyü kazandırmak, kadınların siyasi ve hukuki güvenliğini sağlamak gibi hedeflerin yer aldığı görülmektedir. Kadının devlet kadrolarında etkin görevlere geleceğine imkân sağlanacağı belirtilmiştir. Nitekim kaymakamlık hakkının kadınlara verilmiş olması ve ilk kadın valinin atanmış olması bu açıdan önemli bir adım olarak görülebilecektir. (Talaslı, 1996: 87)

Anavatan Partisi'nin kadına yönelik attığı ilk adımı Ayata'ya (1998: 243) göre Türk Kadını Tanıtma ve Geliştirme Vakfı'dır. Bu vakıf, Türkiye'nin birçok bölgesinde resmi nikah kıydırma ve kadın sağlığını koruma noktalarında oldukça başarılı olmuştur. Aile içindeki erkek egemenliği sorgulamamış kadınların sağlık, eğitim, resmi nikah gibi aile içi güvenliğinin sağlanması hususlarıyla ilgilenmiştir.

Anavatan Partisi bireysel olarak kadın öznesinden çok aile kavramına önem atfetmiştir. Kovanlıkaya'ya göre (1999: 100-101).; parti olarak gençliğin yetiştirilmesinde ailenin öneminin vurgulandığı ancak gençliği yetiştirecek aile içindeki kadın ve ona yönelik politikalarından uzak durulduğu tespiti yapılmıştır. Her ne kadar Anavatan Partisinde kadınlara makro meselelerde daha fazla rol verilmesine yönelik söylemler geliştirilse de bunu nasıl gerçekleştireceği konusunda bir adım görülemediği görülmüştür.

Refah Partisi içerisinde herhangi bir kadın siyasetçi olmadığı bunun en güzel örneğinin ise 1995'teki seçimlerde, kadın vekil adayı gösterilmemesidir. Refah Partisi'nde, Anavatan Partisi'ne benzer şekilde önemli olan öğenin 'aile' olduğu vurgulanmaktadır. Parti'de kadının konumu olabildiğince erkeklerden soyutlanmış ve kadına özgü bir alan olarak belirlenmiştir.

Refah Partisi'nde aile vurgusu hiçbir zaman azalmamıştır. Bu duruma yönelik olarak Kovanlıkaya (1997: 96) şu açıklamaları yapmıştır; kadınların çalışma hayatlarının destekleneceği belirtilmesine rağmen 95 seçimlerindeki seçim bildirgesinde boşanmaların artmasından bahsedildiği ailenin toplumun direği olduğu belirtilerek politikaların aile birliğini sağlayacak şekilde ilerleyeceğinden bahsedilmektedir. Arat ise (1999: 85). Parti içerisinde yer alan iki ayrı grubun kadın konusunda ayrılık yaşadığı ve özellikle yenilikçi grubun kadın hakları konusunda ısrarcı olduğunu belirtmektedir.

Adalet ve Kalkınma Partisi tüzüğünde; doğrudan kadına yönelik herhangi bir hüküm bulunmaktadır. Tüzükte kadın kolları ve benzeri uygulamalar için gençlik kolları ve diğer uygulamalar kadar sıradan bir önem atfedilmiştir

(<http://www.akparti.org.tr>). AKP'nin 2001 yılı programında; demokrasi ve özgürlükler üzerinde hiçbir bireysel ve kurumsal baskıya müsaade edilemeyeceği; kadınlar konusunda sağlanmış uluslararası bu standartların ülkemizde de eksiksiz olarak uygulanacağı belirtilmektedir. Ancak bu standartlara nasıl ulaşılabileceği ve bu yolda hangi adımların atılacağı hususunda herhangi ayrıntı yer almamaktadır.

Yine programın “Sosyal Politika” bölümünde kadınlar için, “birey olmaları yanında, sağlıklı nesillerin yetiştirilmesinde birinci derecede etken oldukları” yönündeki ifadeden hareketle, “kadının her türlü sorunlarıyla ilgilenilmesi” öncelikli konu olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda çalışma hayatına ilişkin mevzuat demokratik katılımı sağlayacak şekilde değiştirilecektir. Çalışma hayatında cinsiyetten doğacak ayrımcılıklar engellenecek, eşit işe eşit ücret yanında liyakat prensibi de esas alınacaktır.

Parti programında kadınların siyasette aktif rol almaları ve kamusal alana katılımının teşviki yer almaktadır. Kadınlarla ilgili her türlü yasal düzenlemeler yapılırken sivil örgütlerle iş birliği yapılacağı ifade edilmektedir. Yapılan bu düzenlemelerle kadınlara sosyal güvence sağlanması, kadınlara istihdam alanlar yaratılması, sosyal güvenlik ve çalışma koşullarında kadınların çalışma yaşamı ve özel alan sorumlulukları dikkate alınarak iyileştirme yapılması, var olan mevcut düzenlemeler içerisindeki kadın aleyhine olan hükümlerin çıkarılması amaçlanmaktadır. Programda yer alan bir diğer husus ise kırsal kesimde yaşayan kadınların sorunları ile ilgili çalışmalar yapılması ve bu sorunları önleyici eğitici çalışmalar yapılması konusu gibi hususlar yer almaktadır (<http://www.akparti.org.tr>).

Ak Parti'nin kadın konusunda daha önce diğer partilerce dile getirilen çoğu hususu daha geniş bir perspektifle tanımladığı ifade edilebilecektir. Ancak diğer taraftan bu hususların uygulanması noktasında aynı istekli tavrın olduğunu söylemek oldukça güçtür. Diğer taraftan Ak Parti'nin gerek parti programları gerekse de hükümet programlarındaki kadın politikaları incelendiğinde bir yandan

sıkı biçimde aile vurgusu yinelenirken diğer yandan kadının aile dışında bireysel olarak toplumsal ve siyasal alanda söz sahibi olması gibi kendi arasında çelişen ifadelerin yer aldıkları görülmektedir. Bunun doğal sonucu olarak ise kadınlara yönelik uygulanan politikalarda da bu arada kalmışlık sürmüş ve kadınların ihtiyaç duydukları çoğu reform hayata geçirilememiştir.

Milliyetçi Hareket Partisi'nin tüzüğünde kadınlara yönelik herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Partinin programına bakıldığında ise kadın konusuna, sadece kadına yönelik uygulanan ayrımcılığın ortadan kaldırılması, hak ihlallerinin önüne geçilmesi gibi sadece tek cümlelik açıklama ile yer verilmiştir. Ancak parti programının "Sosyal Hedef ve Politikalar" kısmında kadın konusuna geniş biçimde yer verilmiştir. Bu bölümde aile kurumuna manevi değerlerin korunmasında büyük bir önem atfedilmiş bu müesseseyi korumak için gayret sarf edilmesi belirtilmiştir. Parti programında kadınların okuryazarlık oranının ve işgücüne katılım düzeyinin artırılması konuları da yer almaktadır. Eğitim düzeyi yükselen kadın bireylerin karar alma mekanizmalarında daha fazla yer alacağı dolayısıyla toplumda saygın bir konuma erişeceği belirtilmektedir.

Görüldüğü üzere; dünya genelinde kadının politik ve sosyal açıdan hak arama mücadelesi 19. yüzyıl ile hareketlenmiştir. Türkiye'de de dünya uygulamalarına benzer şekilde Osmanlı'nın son dönemi hatta Tanzimat dönemiyle bazı hak arama mücadeleleri sürdürülmüş olsa da var olan şartlar dolayısıyla kadınların sesleri kısıtılmıştır. Sonraki dönemde özellikle kadınlara seçme ve seçilme haklarının verilmesiyle kadınlar siyasette yer almaya başlanmış ancak bu durum parti yetkililerin kontrolü altında bir lütuf şeklinde sunulmuştur.

Türkiye'de kadının siyasal etkinliği genel olarak 80'li yıllar sonrasına denk gelmiştir. İlk kadın başbakan ve kadınların bu dönemde göreve geldikleri görülmektedir. Özellikle 90'lı yılların sonu ile kimi siyasi partilerce uygulanan cinsiyet kotaları (SHP, HADEP, DYP) ile birlikte kadın siyasetçilerin sayısında da artış yaşanmıştır. Diğer taraftan özellikle muhafazakâr ideolojideki partilerin

kadınlara yönelik herhangi bir kota uygulamasına gitmedikleri ve bu durumu tamamıyla liderlerin inisiyatifine bıraktıkları görülmektedir.

Tez çalışmasının bu bölümüne kadar siyasal katılım kavramına yönelik geliştirilen tanımlamalar, kavramın sınıflandırması ve siyasal katılım düzeyini etkileyen unsurlar incelenmiş, sonrasında ise kota uygulamaları ile dünya ve Türkiye’de siyasal katılım süreçlerinin geçirdiği evrelere yönelik açıklamalar yapılmış ve Türkiye’de bugüne kadar kadınların siyasi katılım konusundaki parti uygulamaları 2000’li yıllar ve bu yılların başlangıcında siyasi arenada yer alan partiler üzerinden ortaya konulmuştur.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise kadının siyasi katılımı hususu kuruluş öncülüğünü bir kadının yaptığı ve hâlihazırda genel başkanlığı bir kadın tarafından yapılan İyi Parti’nin politika belgeleri, parti yetkililerinin kadın konusunda yönelik söylemleri ile parti yöneticileri ile yapılan görüşmelerle elde edilen bulgular üzerinden ortaya konulacaktır.

3. BÖLÜM: TÜRKİYE'DE KADININ SİYASAL KATILIMININ İYİ PARTİ ÖRNEĞİNDE İNCELENMESİ

Tez çalışmasının bu bölümünde Türkiye'de kadının siyasi katılımı hususu İyi Parti üzerinden irdelenecektir. Bu bağlamda ilk olarak, partinin kuruluş dönemine ilişkin bilgiler aktarıldıktan sonra partinin kuruluşunda belirlenen hedefler, tüzük, seçim beyannamesi ve iç teşkilat genelgesi gibi politika belgelerinde kadına yönelik belirlenen politikalar hermeneutik yöntemle incelenecek olup belgelerin metin analizi kavramsal ve kuramsal açıklamalarla gerçekleştirilecektir. Sonrasında ise gerek partinin kuruluşundaki kadın söylemi gerekse de sonraki süreçte parti yetkililerince sarf edilen kadın söylemleri açıklanacaktır. Bölümün sonunda ise İyi Parti Kadın Politikaları Eski Başkanı Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu ve Toplumsal Politikalar Eski Başkanı Dr. Şenol Sunat ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular kavramsal başlıklar altında değerlendirilecektir.

3.1 İYİ PARTİ'NİN KURULUŞU VE ÖRGÜTLENİŞİ

İYİ Parti, Meral Akşener ve Milliyetçi Hareket Partisi'nden ihraç edilen ve aralarında Ümit Özdağ, Koray Aydın, Yusuf Halaçoğlu gibi isimlerinde yer aldığı kişiler öncülüğünde 25 Ekim 2017'de kurulmuştur. İyi Parti'nin kuruluş süreci 2015 Türkiye genel seçimleri sonrasında bazı MHP milletvekillerinin ve parti üyelerinin Genel Başkan Devlet Bahçeli'nin başarısızlığını öne sürerek parti içi muhalefet göstermeleriyle başlamış, sonrasında başta Meral Akşener, Ümit Özdağ ve Sinan Oğan gibi isimler MHP'yi olağanüstü kongreye götürmek için delege imzaları toplamaya başlamışlardır. Ancak birtakım nedenlerle kongre sürecine gidemeyen Milliyetçi Hareket Partisi, Disiplin Kurulu'nun aldığı kararla Meral Akşener ve diğer kişileri partiden ihraç etmiştir. İhraç süreci sonrasında daha sonra İyi Parti'nin kurucu kadrosunu oluşturacak olan Meral Akşener, Koray Aydın ile Milliyetçi Hareket Partisi'nden ihraç edilen 4 Milletvekili Yusuf Halaçoğlu, Nuri Okutan, Ümit Özdağ, İsmail Ok ve Cumhuriyet Halk Partisi'nden istifa eden Aytun Çıray ve 200 kişilik kurucu üye, 25 Ekim 2017 tarihinde İyi Parti'yi kurmuşlardır. Kurucular genellikle MHP kökenli siyasetçiler gibi gözükseler de

diğer başka partilerde görev almış başkaca isimlerin de yer aldıkları görölmektedir. Kısacası İyi Parti kuruluşundaki bu davranışta sadece MHP'den ayrılan milletvekillerince kurulan bir parti imajından uzaklaşmak istenilerek partinin kozmopolit bir parti olarak lanse edilme isteği vardır. Bu koşullar altında İyi Parti'nin 25 Ekim 2017'da Ankara'da gerçekleştirilen kongresinde "partinin ismi, logosu ve sloganı" belirlenmiştir. Meral Akşener ise kongrede partinin genel başkanı olmuştur.

İyi Parti kuruluşu esnasında ileriki dönemlerde seçimleri kazanıp iktidar olması halinde gerçekleştireceği vaatlere ilişkin bir manifesto yayınlamıştır. Bu belgede; Türkiye'yi ekonomide ilk arasına sokmak, milli geliri artırmak, okuryazarlık oranlarını arttırmak, parlamenter sisteme geçiş yapmak, basın özgürlüğünü Avrupa Birliği standartlarına çıkarmak gibi hedefler yer almıştır (<https://www.muhalif.com.tr/haber/iyi-parti-tarihi-nasil-kuruldu-iyi-partinin-kurulus-oykusu-83987>).

Görüldüğü üzere parti kurulurken kendisi için ortaya koyduğu hedefler arasında kadınlar ile alakalı olarak sadece "40 yaş altındaki kadınlarda okuryazarlık oranını beş yıl içerisinde yüzde beş yapmak" gibi bir hedefin olduğu görölmektedir. Ortaya konulan diğer hedeflere bakıldığında diğer siyasi partilerle benzeşen şekilde siyasi ve ekonomik hedeflerin yoğunlaştığı görölmektedir.

Meral Akşener'in Kasım 2017'de Edirne'de partililerle yaptığı görüşmede sarf ettiği "İyi Parti bir kadın partisidir. Biz hareketimize ilk başta kadınlarla başladık ve esnafla devam edeceğiz" (<http://www.twitter.com/meralaksener>) şeklindeki konuşması ve buna benzer toplantılarda İyi Parti'yi bir kadın hareketi olarak lanse etmesi ile partinin kuruluş hedefleri arasında sayılan hedeflerinde kadınlara yönelik hedeflerinin az olması hususu bir tezat oluşturmaktadır. Kendisini kadın hareketi olarak tanımlayan bir siyasi partinin kuruluş beyanlarında kadına yönelik daha fazla hedef koyması konusunda doğal bir beklenti olmaktadır.

3.1.1 İyi Parti Kadrolarındaki Kadın Sayısı

İyi Parti tüzüğü gereği partide cinsiyet kotası uygulanmaktadır. İyi Parti’de uygulanan “cinsiyet kotası” hükümlerine göre; Parti’nin katıldığı ya da bünyesinde seçimle belirlenecek tüm kadrolar için gerçekleştirilecek seçimlerde en az %25’lik cinsiyet kotasının uygulanacağı (<http://www.iyiparti.org.tr>) hükmüne bağlanmıştır. Ak Parti ve MHP gibi partilerin tüzüklerine bakıldığında ise buna benzer herhangi bir hükmün yer almadığı görülmektedir. Önceki bölümlerde değinildiği üzere muhafazakâr ideolojideki partiler arasında Doğru Yol Partisi ve ANAP dışında cinsiyet kotası uygulayan başkaca bir parti bulunmamaktadır. Bu durum genellikle bu ideolojideki partilerin kadını sadece ailenin bütünlüğünü sağlayan ve bu alan dışına fazlaca çıkarmayan tutumları ile alakalı bir olgudur.

Bu anlamda, İyi Parti tarafından uygulanan cinsiyet kotasının erkek ve kadınlar açısından önemli olduğu, hele hele Türkiye gibi kadınların siyasi arenada kendilerine oldukça zor yer buldukları bir yerde ise son derece yararlı olduğu söylenebilecektir. İyi Parti’nin internet sitesinde yer alan Kurucular Kurulu listesine bakıldığında ise 126 kişilik kuruluda 28 kadın üyenin (%22’lik oran) yer aldığı görülmektedir (<http://www.iyiparti.org.tr>). Dolayısıyla parti tüzüğünde yer alan yüzde yirmi beşlik kadın kotası uygulamasına burada dikkat edilmediği görülmektedir. Yine İyi Parti’nin 23 kişiden oluşan Başkanlık Divanı’nda Genel Başkan Meral Akşener dâhil yedi kadın üyenin (%30’luk oran) bulunduğu görülmektedir. Yüzde yirmi beşlik kadın kotası uygulamasına burada da dikkat edildiği görülmektedir. 75 kişiden oluşan Genel İdare Kurulu’nda ise 23 kadın üyenin (%30’luk oran) yer aldığı görülmektedir. 18 kişilik Merkez Disiplin Kurulu’nda ise 59 kadın üyenin (%50’lik oran) yer aldığı görülmektedir.

3.1.2 İyi Parti’de Kadın Milletvekili Sayısı

14 Mayıs 2023 milletvekili genel seçimlerine göre İyi Parti’nin 43 milletvekili arasında ise sadece 6 kadın milletvekilinin (%14’lük oran) yer almaktadır. Seçilen milletvekili oranına bakıldığında partinin cinsiyet kotası olarak belirlenen %25’lik oranın çok altında kaldığı görülmektedir. Esasında 2023 genel seçimlerinde İyi

Parti 9 ilde aday çıkarmamış olup deklare ettiği gibi yüzde 25 kadın cinsiyet kotasına riayet etmiş ve 9 ilde aday çıkardığı 72 ildeki 536 adayın 139'unu kadın adaylar oluşturmuştur. ([Http://www.yzk.org.tr](http://www.yzk.org.tr)) Ancak milletvekili sıralamasında kadınlar daha gerideki sıralara yerleştirildiğinden ve parti yetkililerinin demecine göre “beklenilenden çok daha az oy alındığından” kadın milletvekili sayısı oldukça az kalmıştır.

Milletvekili müessesesi dışında partinin tüm kurullarında yüzde yirmi beşlik cinsiyet kotasına uyulduğu görülmektedir. Ancak oranlara bakıldığında tüzükte belirlenen cinsiyet kotası oranının hemen üzerinde oranların elde edildiği izlenimi doğmaktadır. Ancak yine de seçimler dışında partinin uhdesinde belirlenen kurullarda kadın sayısına dikkat edildiği gözlemlenmektedir.

Diğer taraftan tüzüğün ilerleyen maddelerinde; “genel idare kurulu seçim çevresi belirtmek suretiyle her seçim çevresinde bu kotayı yarı oranına kadar arttırmak, eksiltmek veya aynen muhafaza etmek konusunda karar verebilir” şeklinde bir hüküm yer almaktadır (<http://www.iyiparti.org.tr>). Bu durum, Türkiye'nin geçmiş deneyimlerine de bakılarak, uygulanan cinsiyet kotası uygulamasının ilerleyen dönemlerde kadınların yararına olmayacak şekilde değiştirilebileceği yönünde şüpheler uyandırmaktadır. Ancak tüzükte cinsiyet kotasına yönelik diğer maddeye bakılınca yazılan maddelerin göstermelik olarak yazılan maddeler yerine kadın ve erkek adayların haklarını korumak için var olduğuna yönelik izlenimler doğurmaktadır. İlgili maddeye göre; “...adaylık listeleri divan başkanı tarafından öncelikle cinsiyet kotası üzerinden incelenir, kotaya uymayan listeler reddedilir...” (<http://www.iyiparti.org.tr>). Buna göre parti tarafından kota uygulamalarına özellikle riayet edildiği görülmektedir.

14 Mayıs 2023 milletvekili seçimlerinde de kadınların yine kendilerine yeteri kadar yer bulamadıkları söylenebilecektir. Cumhur ve Millet ittifaklarının ilk sıralara yerleştirdikleri kadın adayların sayısı sadece 82 olarak gösterilebilecektir. Bu anlamda, partiler milletvekili seçim listelerinde belirttikleri kotalar oranlarında kadın aday göstermiş olsalar bile seçilebilecek sıralardaki kadın adayların sayısı belirlenen cinsiyet kotasının çok altındadır. Nitekim, 14 Mayıs seçimleri için Ak

Parti'nin 600 adayının 113'ü kadın iken ittifak ortağı MHP'deyse bu sayı 90'da kalmıştır. Yine Cumhuriyet İttifakının yeni üyesi Refah Partisi'nin 600 adayının yalnızca 45'i kadındır. Muhalefet cephesinde CHP'nin 582 adayını 156'sı (yüzde 26,80) kadın. Dokuz ilde aday göstermeyen İYİ Parti'ninse 536 adayının 139'u(%25,9) kadınlardan oluşmaktadır. Seçimlerde; Ak Parti 4, CHP 11, İYİ Parti 4, Yeşil Sol Parti 32, TİP 20 kadını birinci sıradan aday göstermiştir. Bununla birlikte, seçim sonuçlarına bakıldığında 28'inci Dönem Milletvekili Genel Seçiminin sonuçlarına göre, Meclis'e giren 600 milletvekilinin 121'ini kadınlar, 479'unu erkekler oluşturmuştur. 27'nci Dönem parlamentosunda yüzde 17,1 olan kadın temsil oranı, 28'inci Dönem'de yüzde 20,1'e yükselmiştir. Buradan hareketle, partilerin sırf tüzük ve diğer üst siyaset belgelerinde yer alan cinsiyet kotasına uymak için göstermiş oldukları kadın aday sayısı realitede gerçeğe kavuşmamış ve seçilen kadın milletvekili sayısı belirlenen kotaların çok altında kalmıştır. Tez çalışmamızın ana eksenini oluşturan İyi Parti'de seçilen 43 milletvekilinin sadece 6'sı kadın milletvekillerinden oluşmuş ve %25'lik kadın kotasının oldukça altında kalmıştır.

3.2 İYİ PARTİ'NİN POLİTİKA BELGELERİNDE KADIN

3.2.1 İyi Parti Kadın Konusundaki “Gerçekleşmeyen” Hüküm ve Vaatler

İyi Parti'nin 2023 Genel Seçimlerine yönelik olarak hazırladığı seçim beyannamesine bakıldığında; Türkiye'de Mustafa Kemal Atatürk sayesinde seçme ve seçilme hakkının kadınlara çoğu batılı ülkeye nazaran çok daha erken dönemde verildiği belirtilerek; toplumdaki nüfusun yarısını oluşturan kadınlara siyasette eşitlik ilkesiyle tanışmadan, ekonomik ve sosyal hayatta yer almadan toplumsal refaha ulaşmanın mümkün olmadığı ifade edilmiştir. Kadını toplumun ve ailenin temel taşı olarak nitelmiştir ve kadının varlığının var olduğu ortamı yücelttiği belirtilmiştir. Toplumun tüm katanlarında ve alanlarında kadınların konularının iyileştirileceği belirtilmiştir. Bu iyileştirmeye yönelik uygulamalar ise şu şekilde belirtilmiştir. Ülkede kadınlara yönelik var olan her türlü ayrımcılık

içeren uygulamanın kaldırılması, fırsat eşitliğinin sağlanması ve diğer tüm yasal düzenlemelerin yapılması ve fırsat eşitliğini bozacak uygulamalara önlemler alınması şeklinde olacağı ifade edilmiştir (<https://iyiparti.org/2023secimbeyannamesi>).

Seçim beyannamesinde kadına yönelik olarak yer alan vaatler özetle şu şekilde özetlenebilecektir. Kadınların okuryazarlığının artırılması, kadının kalkınmanın öznesi haline getirilmesi ve siyasette aktif rol oynamasının sağlanması, iş gücüne katılımın artırılması, her türlü sosyal ve toplumsal güvenliklerinin sağlanması, kadınlara yönelik sosyal yardım kaynaklarının artırılması olarak sayılmış ve bu sayılanların yapılması için gerekli tüm hukuki ve idari düzenlemelerin yapılacağı beyan edilmiştir.

Görüldüğü üzere; parti programında belirlenen hedefler bir yandan kadının toplum içerisindeki sosyo ekonomik gelişimini sağlayacak nitelikte hedefler içerirken diğer yandan kadınlara özellikle karar alma süreçlerinde etkin bir rol vermeyi amaç edinen hedefleri de barındırmaktadır.

Kadınların siyasi temsilinin artırılması, devlet ve kamu kurumlarındaki kadrolarda kadınlara yönelik kotaların getirileceğine yönelik önemli hedefler yer almaktadır. Ortaya konulan bu hedeflerle kadınların karar alma süreçlerine aktif katılımları ya da bunun sonucu olarak kadınların siyaset içerisinde etkin bir şekilde yer almaları hususunda önemli göstergeler olarak öne çıkmaktadır.

Özellikle kadının işgücüne katılımını kolaylaştıracak sosyal destek programlarının uygulanması ve kadını karar alma süreçlerinin içerisine almak için politikalar üretileceği konusunda vaatler verilmesi dikkate alınması gereken hususlar olarak öne çıkmaktadır.

3.2.2 İyi Parti Teşkilat İç Yönetmeliği'nde Kadınlara Yönelik Hükümler

İyi Parti kuruluş sürecinde kadın kolları yapılanmasına yer vermemiştir.² Bunun yerine genel merkez, il ve ilçe teşkilatlarında Sosyal Politikalar ve Kadın Politikalarından Sorumlu başkan yardımcılığı kadroları ihdas etmiştir. Parti yetkilileri bunun sebebini kadınları sadece seçim zamanında çalışan sıradan üyeler olarak parti içinde görevlendirmek yerine, kadınlara bizzat yönetim kademesinde yer vererek kadınların siyasete aktif katılımlarını teşvik etmek olduğunu ifade etmişlerdir (Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu ile Gerçekleştirilen Görüşme, 1 Temmuz 2019)

Sosyal politikalar ve kadın politikalarından sorumlu il başkan yardımcısına verilen görevlere bakıldığında; bu görevlerin sadece sosyo ekonomik hedefler olarak belirlendikleri ve doğrudan kadınları ilgilendiren herhangi bir hedefin yer almadığı görülmektedir. Kısacası il yönetiminde görev yapan kadınların kadın politikaları ya da kadına yönelik stratejiler oluşturulması yerin, bu yöneticilerin genel yönetim işleri görevleri ile ilişkilendirildikleri görülmektedir. Bu anlamda, partinin kadınları doğrudan yönetim kadrosunda istediği ve bu yüzden kadın kolları yerine başkan yardımcılığı görevinde değerlendirilmek istendiği fikri gerçeklikte amaçlanan hedeften oldukça uzakta konumlanmaktadır.

3.2.3 İyi Parti Programında Kadınlara Yönelik Hükümler

İyi Parti programına bakıldığında kadınların toplumsal kalkınma açısından en fazla ihtiyaç duyulacak özneler oldukları yönünde açıklamaların olduğu görülmektedir. Parti programına göre atılacak adımlar şu şekilde sıralanabilecektir; kadınların toplumsal alanın her alanında birer özne olarak karar alma süreçlerine katılması, kadının konumunun siyasetin merkezinde olması ve kadının siyaset üretmesi, kadınların toplumsal ve ekonomik alandaki

---

² İyi Parti il teşkilatlarından gelen talepler doğrultusunda ihtiyaç duyulan illerde kadın kolları teşkilatlarının kurulmasına imkan veren tüzük değişikliği 2019 yılında gerçekleştirilmiştir.

pozisyonlarının güçlendirilmesi için her türlü hukuki düzenlemenin yapılacağı, kadınlara ilişkin eğitim alanında onların eğitimlerini arttıracak ve yeteneklerini geliştirecek ortamın sağlanacağı ve son olarak kadına yönelik her türlü baskı ve şiddetin önleneyeceği belirtilmektedir.

Parti programında yer alan politikalar incelediğinde buradaki vaatlerin daha çok sosyo ekonomik vaatler oldukları öne çıkmaktadır. Kadının siyasal yaşama katılımının artırılmasına yönelik politikalar anlamında oldukça kısır bir bakış açısının olduğu gözlemlenmektedir. Kadının siyasal katılımına yönelik olarak dolaylı olarak nitelendirilebilecek; "...Kadının; politikanın odağında ve politika üreten olması, kadınların hayatın her alanında birer özne haline getirmeleri ve her türlü karar alma sürecine katkı sağlamaları..." gibi az sayıda maddenin var olduğu gözlemlenmektedir (<https://iyiparti.org.tr/storage/img/doc/iyi-parti-guncel-parti-program.pdf>). Ancak gerek parti tüzüğünde yer alan "cinsiyet kotası" uygulaması gerekse de parti programında yer alan hedeflere bakıldığında İyi Parti'nin kadının karar alma süreçlerine katılımı hususlarında ayrı bir özen gösterdiği kadının bu süreçler içinde etkin olmasına yönelik iyi niyetli bir yaklaşımın olduğu söylenebilecektir.

3.3 MERAL AKŞENER SÖYLEMLERİNDE KADIN

Meral Akşener partisinin bir kadın hareketi olduğunu birçok kez farklı ortamlarda açıklamıştır. Meral Akşener'in 6 Mart 2018 tarihinde partisinin İstanbul İl Başkanlığında kadın üyelerle yaptığı toplantıdaki açıklamaları şu şekildedir;

"Çölleşen fikir dünyamız, Türkçesi yetersiz siyasilerimiz, fikri alanları bomboş, kupkuru siyasi önderler bunun neticesinde seviyesi düşen, dili bozulan, hakaret, sövgü gibi alanın dışına çıkamayan bir siyasi atmosfer... Bunu değiştirecek olan kadındır. Sizsiniz. Onun için İYİ Parti bir kadın hareketidir. Hem cesurlar hem de bir kadın hareketidir. Ben uzun yıllar kadın konusunda çalışmış bir hoca olarak inanıyorum, uzun yıllar siyasette kadın hakları konusunda çeşitli gruplarla mesai harcamamız bir siyasetçi olarak kadının gücünü, kadın isterse neleri hayata geçirebileceğini yaşamış bir insanım. Siyasi alanda problemlerin de ne olduğunu yaşayarak öğrenmiş bir kişiyim. Onun için pergelimizin ucunu elbette kadınların üzerine koyduk"(<http://www.kazete.com.tr>).

Görüldüğü üzere Meral Akşener burada yaptığı konuşmada kendisinin de bir kadın olarak yaşadığı süreçlerden örnekler vererek halihazırda yaşanan sorunların ana çözüm odağının kadınlar olacağını belirtmektedir. Sorunların çözümünün kadınlar eliyle olacağı vurgusunu yaparak partisinin de bu nedenle bir kadın hareketi olarak kurulduğunu anlatmaktadır. Meral Akşener aynı toplantıda yıllarca erkeklerin kadınların meselelerini derinleştirerek bunlar üzerinden siyaset ürettiklerini belirterek, esasında toplum içinde kadınların kendi aralarında sorun olmayan birçok konunun erkek siyasetçilerin izledikleri yanlış politikalar sonucu sorun olmaya başladığını ifade etmektedir. Akşener bu durumu;

"Kadınların uzunca bir süredir birbirileri karşısına dikilmeye yönelik siyasetçilerin ortaya koyduğu tavırlar. Başörtülü kadınlar, başı açık kadının karşı karşıya getirilmesi. Başörtülü kadınla, başı açık kadının birbirinden korkmasının sağlanması. Başörtülü kadınla, başı açık kadının birbiriyle konuşmasının, anlaşmasının önüne geçilmesi. Bakarsanız, erkeklerin kendi arasındaki mücadelelerini her zaman kadının cinsiyeti üzerinden gerçekleştirdiğini görürsünüz. İlk bu başörtüsü, başı açık kavgalarının çıktığı dönemde ısrarla bir şey söylemişim, bundan 20 yıl önce. Erkeklerin kadınların üzerinden ellerini çekmesi. Siz çekin elinizi, üniversitede başı açık, başı kapalı kızlar arasında bir sorun yok, komşuluk ilişkilerinde yok, başı açık, başı kapalı kızların aynı ailede, aynı evde yaşadığı Türkiye'de bu tür ayrımcılıklar kadınlar arasında yok. Ama erkekler bunu derinleştirmek için ellerinden geleni yaptılar" (<http://www.milliyet.com.tr>)

"Kadınlar üzerinden politika yapmaya, onlar üzerinden oy devşirmeye, onları itibarsızlaştırarak, meta haline getirerek yol yürüyenlere sizler adına ve arkadaşlarım adına, bu yolda size dur diyeceğiz, bundan sonra yürüyemeyeceksiniz. Ve kadın ayağa kalktığında nelerin olduğunu dünya biliyor ama bu ağabeyler bilmiyorlar çünkü tarih okumuyorlar. Coğrafya da okumamışlar, böyle bir problemleri var. Ama biz kadınlar öğreteceğiz inşallah"(<http://www.kazete.com.tr>)

Şeklinde ifade etmektedir. Görüldüğü üzere Meral Akşener kadınlar üzerinden yapılan siyaseti eleştirerek bundan sonraki süreçte kadınların kendilerine yönelik politikalarını kendilerinin üreteceğine dair yorumda bulunmakta ve bu sayede de kadını politikada daha çok sahneye alan ve aktif konumda yer alan bir şekilde konumlandırmaya çalışmaktadır.

Meral Akşener 6 Aralık 2017 tarihinde kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesinin yıldönümünde Ankara'da katıldığı bir toplantıda da şunları ifade etmiştir;

"İyi Parti bir kadın hareketidir. Türkiye'nin kaderini kadınların değiştirecek. 24 yıldır aktif politika yapıp, siyasi olarak sağ kalan Türkiye'deki tek kadın benim. Bütün bu tecrübelerin ışığında bizim partimizde yüzde 25 kadın kotası koyduk. Yüzde 30 istemiştik vallahi erkekler direndi ama yüzde 25 zorunlu" (<http://www.milliyet.com.tr>).

Meral Akşener'in açıklamalarına bakıldığında; tekrardan partisinin bir kadın hareketi olduğunu vurgulamakta ve sonrasında ise yüzde yirmi beşlik cinsiyet kotasına esasında erkekler tarafından itiraz geldiğini ancak kendi zorlamasıyla bu oranın geçerli hale geldiğini ifade etmektedir. Buradan şu yorumu yapmak hatalı olmayacaktır. Türkiye'deki siyasi partilerde halen erkeklerin egemen olduğu bir yapı mevcuttur ve esasında eşit şartlarda sunulması gereken cinsiyet dağılımlarının bile genel başkanı bir kadın olan partide dahi zorlukla yüzde yirmi beş olarak belirlenebildiğinin göstergesidir.

Önceki bölümde bahsedildiği üzere İyi Parti teşkilatlarında ilk etapta kadın kolları uygulamasına yer vermemiştir. Ancak parti yetkilileri ile yapılan görüşmelerde il teşkilatlarından kadın kolları kurulması yönünde bir talep geldiği belirtilerek kadın kollarının kurulduğu belirtilmektedir. Bu konuda Meral Akşener ise 8 Mart 2019'da İstanbul'da kadınlarla olan buluşmasında şunları ifade etmiştir;

"Kadın hakları üzerine çalışmalar yapan derneklerin tavsiyeleri üzerine kadın kolları kurmaya karar verdik. Ben de yıllarca kadın hareketinin içinden gelen bir hoca olarak bu eksiği gördüm. 1 Nisan'dan sonra tüzük kongresi yapacağız ve kadın kollarımızı kuracağız. İdealle uygulama arasında büyük bir fark var. Artık kadınlarımız daha aktif bir şekilde siyasetin içinde yer alacak."(<http://www.aa.com.tr>).

Görüldüğü üzere ilk başlarda kadının tüm yönetim kademelerinde var olması adına düşünülmemeyen hatta kadın kollarını müessesinin kadınları yaralayıcı bir tarafı olduğunu vurgulanan partide sonrasında insan kaynağı eksikliğinden dolayı yönetim kademelerine yeteri kadar kadın yönetici bulamayan İyi Parti gerek

teşkilatlardan gelen istek gerekse de sivil toplum kuruluşlarından gelen görüşler ile birlikte kadın kolları oluşumun yapılandırılmasına gitmiştir.

Diğer taraftan, 28. Dönem milletvekili seçim sürecinde, özellikle İstanbul Sözleşmesi'nden çıkılması ve kadın konusundaki önceki düşünceleri ile tepki toplayan HÜDAPAR'ın Cumhur İttifakı içerisinde yer almasıyla, kadın konusunda ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Ayrıca seçim sürecinde Kadına Şiddete Karşı Kanun kapsamında süregelen tartışmalar da süreçte oldukça gündeme gelen konular arasında yer almıştır.

Meral Akşener de bu süreçte kadın ve kadının toplumdaki rolüne ilişkin çeşitli beyanatlar vermiştir. Akşener bu konularda;

“Sandılar ki, biz, İstanbul Sözleşmesi’ni savunurken; sadece bir sözleşmeyi savunduk... Sandılar ki, biz, kadınların can güvenliği derken; sadece kadınları koruduk... Oysa ki, biz; Kardeşi, eşi, dostu, birbirine düşürmek isteyen bir çirkinliğe karşı durduk. İnsanlığını kaybetmiş, kadınları düşman gören, kirli bir zihniyete karşı durduk. Kadınların hayatından verilen bir tavize, karşı durduk. Ve kimse kusura bakmasın dimdik durmaya da devam edeceğiz.

Bugün geldiğimiz noktada, görüyoruz ki; iktidarın, İstanbul Sözleşmesi'nden çıkararak açtığı yolun sonu, artık kadınların hayatını etkileyecek, yeni tartışmalara çıkıyor. 6284 sayılı, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun bugün 'birileri' tarafından, tartışmaya açılıyor. Ancak, artık bu durumdan rahatsız olan sadece biz değiliz. Bizzat AK Parti'de siyaset yapan kadınlar da rahatsız... AK Parti'nin Aile Bakanı bile, o koltukta otururken, böylesine ucube bir tartışmayı, millete açıklayamayacaklarını biliyor. AK Parti'nin grup başkanvekili bile, bu tartışmadan duyduğu rahatsızlığı, dile getiriyor.

Hatta, “6284 kırmızı çizgimiz” dediği için, hedef hâline getirildiğini, bunun esas sebebinin de kadın olmasından kaynaklandığını, eğer konuşan bir erkek olsaydı, sorun olmayacağını söylüyor.” (<http://www.haberturk.com.tr>)

Akşener kadın haklarına yönelik atılan olumsuz adımlara karşı Ak Parti içerisinde de rahatsızlıkların olduğunu ifade ederek bu kişilerinde yanında olacaklarını kötü muameleye maruz kalan tüm kadınların haklarını toplum olarak hep birlikte koruyacaklarını ifade etmektedir.

İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı alındıktan sonra CHP ve İyi Parti temsilcileri TBMM Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Belirlenmesi Araştırma Komisyonu'ndan çekilme kararı almışlardır. Komisyon Üyesi ve İyi Parti Seçim İşleri Başkanı ve Toplumsal Politikalar eski Başkanı Dr. Şenol Sunat bu konudaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Bilindiği üzere komisyonun kurulmasından çok kısa bir süre sonra Cumhurbaşkanı'nın, hukuka uygun olmayan ve TBMM iradesini yok sayan bir gece yarısı kararnamesiyle İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı, demokratik hukuk devletine uygun bir davranış değildi. Bu karar, kadınların büyük mücadele ile kazandığı tüm kazanımların yok sayılması anlamına geldiğinden, kadınları derinden yaralamıştır. Komisyonda dinlenecek kişilerin, komisyon üyelerine çok kısa süre önce bildirilmesi, kadın hakları ve kadına şiddet konusunda duyarlı olmayan bazı kişi ve kurumların davet edilmesi de ayrı bir garabettir. Komisyon üyesi olmayan muhalefet milletvekillerine davranış şekli ve soru sordurmama ve kaba bir dille muamele TBMM teamüllerine de aykırıdır. Meclis araştırma komisyonunun, çoğulcu değil, çoğunlukçu bir anlayışla çalışmaları devam ettireceği, yıllardır sürdürülen kadın hakları ve kadına yönelik şiddeti önleme konusunda, kazanımlardan geri adım atılacağı ve belli kesimleri memnun etmek için kanunlarda değişikliklere gidecek alt yapıyı hazırlamaya çalıştığı ortadadır. Ülkemizi ilgilendiren her konuda olduğu gibi, bu konuda da tamamen siyasi mülahazalar ile alınacak yanlış kararlara meşruiyet kazandırmak benim ve mensubu olmaktan onur duyduğum İYİ Parti'nin yapısında yoktur” (<http://www.cumhuriyet.com.tr>)

İyi Parti'nin diğer temsilcilerinin kadın konusundaki söylemlerinin de Meral Akşener ile benzeştiği söylenebilecektir. Bu anlamda, çalışmanın bu bölümünde konu ile alakalı olarak İyi Parti Genel İdare Kurulu Üyesi ve Kadın Politikaları eski Başkanı Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu ve Seçim İşleri Başkanı ve Toplumsal Politikalar eski Başkanı Dr. Şenol Sunat ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgular kavramsal açıklamalarla sunulacaktır.

3.4 SİYASİ KATILIM VE KADIN POLİTİKALARINDA İYİ PARTİ

Tez çalışmasının bu bölümünde hem yapılan görüşmeler hem de konuya ilişkin kavramsal arka plandan faydalanarak Türkiye'de kadının siyasal katılımının İyi Parti üzerinden değerlendirilmesi yapılacaktır.

3.4.1 Kadının Siyasal Katılımda Fırsat Eşitliği

Türkiye’de kadının siyasi katılım konusunda erkeklerle eşit fırsatlara sahip olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Çünkü gerek toplumsal yapı nedeniyle kadına yüklenen görevler gerekse de siyasal kültür nedeniyle var olan erkek egemen yapı kadınların siyasete girerken erkeklerle aynı derecede fırsat eşitliğine sahip olmasını engellemektedir. Nitekim yapılan görüşmede özellikle İyi Parti Genel İdare Kurulu Üyesi ve Kadın Politikaları eski Başkanı Ayşe Sibel Yanıkömeroğlu da benzer fikirleri paylaştığı görülmektedir. Yanıkömeroğlu durumu şu şekilde özetlemektedir;

“...Şimdi ben Türkiye'deki kadının günlük yaşamda erkeklerle eşit olmadığını düşünüyorum. Kendimden örnek verirsem; ben bir iş kadınıyım hem işteki sorumluluklarım hem de aileme karşı sorumluluklarım daha fazla. Tabi ikisini bir arada yürütmek oldukça zor. Kadın için evdeki sorumluluklar yapması gereken ve ertelenmeyecek sorunlar. Evde yapılan işlerden ve üzerlerine yüklenen sorumluluklardan dolayı kadın ve erkekler çalışma hayatında da eşit olamıyorlar...”

Bir diğer katılımcı olan Toplumsal Politikalar eski Başkanı ise bu durumu daha çok kadınların eğitim düzeylerinin düşüklüğünden kaynaklanan “haklarının farkında olmama” durumundan kaynaklandığını ifade etmektedir. Ona göre kadınlar kendilerinin sahip oldukları hakların çok farkında olmadığından siyasi katılım gibi birçok haklarından faydalanamamaktadır.

Esasında her iki açıklamanın da haklılık payı olabileceği düşünülse de bu konudaki asıl sorunun eğitimsizlikten çok fırsat eşitliğinin sağlanamamış olmasından kaynaklandığı görülmektedir. Kadınlar hayatın olağan akışı içerisinde çalışma ya da politik meselelerle ilgili sarf edeceği çabanın çok daha fazlasını ev içindeki yaşantının kendisine yüklediği sorumlulukları yerine getirmeye odaklanmışlardır. Bu nedenle erkekler gibi kendilerine boş zaman yaratma pratikleri çok fazla mümkün olamamaktadır. Bu nedenle kadınların siyasi katılım konusunda erkeklerle fırsat eşitliğine erişebilmeleri adına kendilerine yüklenen sorumlulukların erkeklerle paylaşılması gerekmektedir.

Kadının fırsat eşitsizliğini göz önüne seren bir başka nokta da seçimlerde milletvekili seçilen kadın sayılarıdır. Nitekim araştırma yapılan İyi Parti'nin kadın milletvekili sayısı sadece 6'dır. Kuşkusuz bu durum yukarıda da açıklanan fırsat eşitliği ve erkek egemen siyasi alanın varlığı ile doğrudan ilintilidir. Ancak kendisini önceki bölümlerde açıkladığı üzere bir kadın hareketi olarak tanımlayan ancak mecliste en düşük kadın milletvekili aritmetiğine sahip olan partinin bu konudaki düşünceleri oldukça büyük önem arz etmektedir.

Görüşme gerçekleştirilen kişilerin bu durumu yeni bir parti olmaları ve seçim sonuçlarında beklenenden çok daha az oy almalarıyla açıklamaya çalışmaktadır. Toplumsal Politikalar Başkanı Şenol Sunat meseleye şu şekilde yaklaşmaktadır;

“...Tabii ki biz bu çok yeni bir partiydik ve çok ani bir seçim oldu. Esasında biz milletvekili sıralaması olarak kadın adaylarımızın hepsini seçilebilir sıralara göre yerleştirdik. Ancak seçimden tam manasıyla istediğimiz sonucu alamayınca birçok kadın adayımız meclis dışarısında kaldı. Kaldı ki milletvekili listelerinde ikinci sırada yer alan birçok kadın adayımız da vardı. Bu durum erkekler açısından da aynı oldu ve seçilebilecek yerlerde olan yani seçilmesi öngördüğümüz yerlerdeki birçok erkek adayımız da seçilemedi. Bizim yönetim kanadında, genel idare kurulunda, divanda bildiğiniz gibi yüzde 25'lik bir kadın kotamız var...”(Şenol Sunat ile Yapılan Görüşme, 1 Temmuz 2019)

Görüldüğü üzere parti yetkilileri kadının siyasi katılım oranının artırılması için kendi üstlerine düşen görevleri yerine getirdiklerini ancak seçim sonuçlarının beklenenden daha kötü sonuçlar getirmesi nedeniyle seçilen kadın sayısında istenilen seviyelerin yakalanamadığı ifade etmiştir. Bu noktada şu soru akla gelmektedir. Eğer kadınlar cinsiyet kotası oranında seçilecek yerlere yerleştirildi ise seçilen vekil sayısında neden belirlenen oran yakalanamadı? Esasında bu sorunun cevaplandırılması zor olmayacaktır. Çünkü kadın adayların erkek adaylar kadar “seçilebilir” noktalara yerleştirilmediği açıktır ki bu durumda halihazırda erkek egemen düşüncenin hala muktedir olduğunun kanıtıdır.

Bir diğer katılımcı Yanıkömeroğlu ise partilerinde eksik katılım gibi bir hususun varlığını kabul etmemekte bu durumu kadınların siyasete giriş aşamasındaki cesaret eksikliğine bağlamaktadır. Ona göre;

“...Öncelikle şunu söyleyebilirim. Bizim partimizde genel başkanımız bir kadın. Ben bu cümleleri çok doğru bulmuyorum. Şunu söyleseniz belki haklı olabilirsiniz; milletvekili seçimlerindeki milletvekili kadın milletvekili sayısı birazcık az bu doğru olabilir ama bizim tüzüğümüzde cinsiyet kotamız var. Burada şuna dikkat etmek gerekiyor; kadın kotası değil cinsiyet kotası var ve bu her iki cinsiyet için de yüzde yirmi beş olarak uygulanıyor. Tüm çalışma gruplarında buna belediye meclis üyelikleri, il ve ilçe teşkilatları ve genel idare kurulları da dâhil olmak üzere yüzde yirmi beşlik bir cinsiyet kotası uyguluyoruz. Ancak günün sonunda bu aslında bir kadın kotası olmamasına rağmen biz bunu kadın kotası gibi uygulamak durumunda kalıyoruz. Bunun nedeni de kadınların erkeklere oranla siyasette daha az cesaretli olması gibi görünüyor. Tabi bizim partimiz açısından baktığımızda kadınların bizim için ne kadar önemli olduğunu ve siyasette kadının yerinin bizim için önemini Genel Başkanımıza bakınca net şekilde görüyoruz. Öncelikle milletvekili seçimlerinde biz daha fazla sayıda milletvekilinin meclise gireceğini düşünmüştük ama sonuçlar beklediğimiz kadar altında bir milletvekili sayısına ulaşmamıza neden oldu. Esasında kadın milletvekili adaylarımızı da seçilebilir sıralara yerleştirmiştik ancak beklenen sonucu alamayınca haliyle kadın vekil sayımız da beklentimizin altında kaldı. Ancak tabi şunu da belirtmek gerekiyor bir parti kadına ya da kadınların milletvekili olmasına ne kadar önem verirse versin öncelikle kadınların siyasete girmekte ve milletvekili olmak için oldukça fazla çalışmaları gerekiyor. Kadınların en az erkekler kadar cesaretli olmaları gerekiyor siyasi arenada daha fazla boy göstermeleri için. Bunu sadece de bizim partimiz için söyleyemiyorum. Türkiye'deki tüm siyasi partiler açısından bu durumu değerlendiriyorum...”

Ancak milletvekillerinin seçilememesi hususunda Yanıkömeroğlu'un belirttiği noktalardan çok cinsiyet kotası oranlarında listelere yerleştirilen kadınların neden en az cinsiyet kotası kadar dahi seçilemedikleri açıklanmaya çalışılmaktadır. Bu durumda milletvekili listelerinde kadın adayların sıralaması ile doğrudan ilgilidir.

3.4.2 Siyasal Katılım ve Kadın Kolları

Türkiye'de kadın kolları teşkilatlanması kadınların özellikle yerel düzeydeki katılımlarına imkân veren önemli bir uygulamadır. Ancak önceki bölümlerde de açıklandığı üzere genele bakıldığında partiler bu oluşumları sadece seçim zamanlarında aktif olarak kullanmakta, arta kalan zamanlarda ise bu oluşumların âtıl kaldıkları görülmektedir.

İyi Parti ise kadın kolları uygulamasının kadınları aşağılayıcı bir oluşum olduğunu savunarak ilk başlarda bu oluşumlara yer vermemiştir. Bu durumu da Koray Aydın şu şekilde ifade etmiştir. “... Nasıl ki partilerde erkek kolları gibi bir uygulama

yoksa, kadın kolları gibi bir uygulamanın da olmasına gerek yoktur...”(<http://www.star.com.tr>). Bu anlamda, İyi Parti’de kadın kolları teşkilatlanması hayata geçirilmemiş ve kadınların hem genel merkezde hem de il teşkilatlarında doğrudan kadın politikaları başkan yardımcılıklarının yönetim kadrolarında olmaları arzu edilmiştir.

Ancak önceki bölümde açıklandığı üzere hem il teşkilatlarından gelen talepler hem de sivil toplum kuruluşlarından alınan geri dönüşler sonucu yapılan tüzük değişikliği ile partide kadın kolları teşkilatının kurulmasına karar vermişlerdir. Katılımcılardan Şenol Sunat ise kadın kolları meselesinde yaşanan süreci şu şekilde özetlemektedir;

“...Kadın kollarımızın olmayışı bir reformdur bizim için. O konuda özellikle genel başkanımızın kesin bir tavrı vardı ve kendisi kadın kolları yapılanmasını istemiyordu. Kadın ya da erkek ayrımının olmasının hiçbir gereğinin olmadığını savunuyoruz bunu yapmak için kadın kolları yerine kadınları direk parti yönetiminde konumlandırmanın daha anlamlı olacağını savunuyoruz. Bununla birlikte bazı bölgelerimizde de kadın kollarına ihtiyaç duyulduğu zamanla ortaya çıktı. Bu durumla ilgili de tüzüğümüzde bir değişiklik yapıldı. Çünkü bazı bölgelerimizde yönetim kademesinde yer alacak ya da bu alanda çalışacak kadın yönetici bulmakta zorluklar yaşandığı ortaya çıktı. Bu nedenle istenilen bölgelerde kadın kolları kurulabileceğine ilişkin bir değişiklik yaptık. Tabi burada şu zorunluluk hâlihazırda halen devam ediyor. İllerde il başkanlarının altında kadın politikalarından sorumlu bir başkan yardımcısı tıpkı genel merkezimizde olduğu gibi yer alacak. Kurulması muhtemel kadın kolları da yine bu kadın politikaları başkan yardımcılığı altında şekillenecek. Tabi biz bu kadın kollarının sadece seçim zamanlarında ortaya çıkan bir yapı olmasından da rahatsızlık duyuyoruz. Özellikle de bu kadın kolu tanımlaması bizi rahatsız ediyor. Onun dışında kadınların tabi ki daha aktif biçimde siyasette yer alması için biz başkan yardımcılıklarımızdan birisini her zaman kadın politikalarından sorumlu başkan yardımcılığı şeklinde bir örgütlenme yoluna gittik. Burada şunu da unutmamak lazım. Kadınların diğer kadınlarla ya da ailelerle iletişime geçme ya da iletişim kurma biçimleri erkeklere oranla çok daha kolay olabiliyor. Biz parti olarak seçimlere teşkilatlarımızın tam olarak yapılandırmadan katılmak durumunda kaldık. Bu da bizi daha çok kadın erkek fark etmeksizin birebir iletişim kurma yoluna itti. Bu anlamda kadınlarımız da birebir görüşmeler ile siyasete katılma fırsatı yakaladılar. Burada şunu söyleyebiliriz. Biz kadın oluşumlarına ilişkin ya da kadın kollarının kurulmasına yönelik olarak yukarıdan bir komutla değil direkt yerel unsurların talepleri ile kadın kollarımızı kurmuş olduk....”

Görüldüğü üzere kadın kollarının kurulmak istenmemesinin birincil amacı bu yapıların kadınları rencide edici yapılar olduğu fikri ve yine bu yapıların sadece

dönemsel olarak aktif olan yapılar olarak görülmeleridir. Ancak süreç içerisinde bu yapıların gerekliliği yerel unsurlar tarafından iletilmiş ve bu yapılar tekrar hayata geçirilmiştir.

Kadın kolları uygulaması alışlagelmiş anlamıyla değerlendirildiğinde kadınlara ikincil bir rol veren ve sadece erkek egemen yapının ihtiyaç duyduğu anlarda ortaya çıkan bir yapı olarak nitelendirilebilecektir. Ancak özellikle yerel düzeyde ele alındığında bu yapıların kadınları siyasi katılım konusunda motive edici ve onları bir şekilde siyaset alanına sokan yapılar olduğu da oldukça açıktır.

3.4.3 Siyasal Katılım Karar Alma Süreçlerinde Kadın ve Kota Uygulamaları

Siyasette kota uygulamaları genellikle kadının eksik temsil ve katılımının önüne geçmek amacıyla ortaya çıkmış uygulamalardır. Türkiye’de de özellikle 90’lı yıllar sonunda uygulamaya konan bu uygulamaların genellikle sol ideolojilere mensup partilerce uygulandığı görülmüştür. Sağ ideolojideki partilerden ise Doğru Yol Partisi kota uygulamış ve bu sayede siyaset sahnesine İyi Parti genel başkanı Meral Akşener gibi kadın siyasetçilerin girmesinin önünü açmıştır.

İyi Parti de kota uygulamasını tüzüğüne yerleştiren partilerden birisi olmuştur. Bu hususta özellikle kadın bir genel başkan tarafından kurulmuş olması ve kendisini bir kadın hareketi olarak sunmasının önemi büyüktür.

Kota uygulamalarının gerekliliği üzerine tartışmalar yapılmaktadır. Ancak özellikle Türkiye gibi siyasette erkek egemen bir yapının hüküm sürdüğü ülkelerde kota benzeri uygulamaların olması kadınlar için oldukça büyük bir avantajdır. Parti yetkilileri ise esasında bunu cinsiyet kotası olarak planladıklarını ancak Türkiye şartlarında kota uygulamasının kadın kotasına dönüştüğünü belirtmektedirler. Yanıkömeroğlu bu konuda şunları belirtmektedir;

“...Biraz önce dediğim gibi partimizde kadın kotası değil bir cinsiyet kotası var ama ne yazık ki Türkiye geneline baktığımızda bu kadınlar için uygulanan bir

sistem olarak görünüyor. Bu kota uygulamasını açık söylemek gerekirse yanlış bulmuyorum ve destekliyorum da. Çünkü bu ve buna benzer yöntemler kadınların siyasi arenada daha fazla yer alması için gerekli olan ve işe yarayan yöntemler olarak öne çıkıyor. Bu durumu bir zorunluluk olarak ele almaktansa bir teşvik olarak nitelendirmek daha doğru olacaktır diye düşünüyorum...”

Başta da söylenildiği gibi bu uygulamaların kadınlar açısından onur kırıcı uygulamalar oldukları belirtilse de Türkiye gibi erkek egemen yapının egemen olduğu ve kadının siyasi katılımının düşük olduğu ülkelerde kota benzeri uygulamaların varlığı kadınlara avantaj sağlayacak ve onları daha görünür kılacak uygulamalar olarak nitelendirilebilecektir.

Gerek kadın kolları gerek kota uygulamalarıyla siyasi alana katılım sağlayan kadınların karar alma süreçlerinde yeteri kadar yer alıp almadıkları tartışma konusudur. Türkiye’de çoğu siyasi parti kadın seçmenlere de hitap etmek amacıyla kadınları aday göstermekte ve bunu bir bahşetme veya lütuf olarak sunmaktadır. Nitekim seçim sonralarında yapılan açıklamalarda; “...kadar kadın milletvekilimizi de meclise taşıdık...” veya “...kabinemizde şu kadar kadın bakanımıza da yer verdik...” söylemlerini kullanmaktadırlar. Yapılan açıklamalar dikkate alındığında kadınların aslında bu görevlere gelebilecek nitelikte olmadıkları fakat kadınların bu alandan soyutlanmaması adına onlara bu görevlerin tevdi edildiği fikri aşılacaktır. Dolayısıyla kadınların partilerin karar alma süreçlerinde çok fazla söz hakkına sahip olmaları mümkün olmamakta ve kendilerine çizilen sınırlar içerisinde siyasi mücadelelerini sürdürmektedirler.

İyi Parti yetkilileri bu durumu kabul etmemekte ve zaten tüm karar alma süreçlerinde bir kadın genel başkanın olduğunu savunmaktadırlar. Nitekim sırasıyla Sunat ve Yanıkömeroğlu’nun konuya ilişkin görüşleri şu şekildedir;

“...Biliyorsunuz bizim genel başkanımız bir kadın. Biz meseleye kadın erkek olarak bakmıyoruz, bizim için önemli olan şey liyakat. Mesela diyelim ki uluslararası ilişkilerden sorumlu genel başkan yardımcısını eğer alanında uzman bir diplomat kadın bulabilseydik kesinlikle onu yapardık ama bulamadığımız için yapamadık. Bizim partimizde genel başkan yardımcılıklarımızın da büyük bölümü kadınlardan oluşuyor. Tabi burada kadın erkek ayırımından çok makamlara getirilen kişilerin liyakatinin çok

önemli olduğunu vurgulamak gerekiyor. Bir makama kadın getirmek için de ondan daha liyakatli bir erkeği göz ardı etmek çok mantıklı olmaz...”

“...Türkiye'deki kadınların siyasete katılım oranları oldukça düşük olduğu için karar alma süreçlerinde kadınların etkisini görmek oldukça güç oluyor. Tabi bu durum bizim partimiz için geçerli olan bir durum değil çünkü genel başkanımız bir kadın ve karar alma süreçlerinin başında da kendisi yer alıyor...”

İyi Parti yetkililerinin bu konudaki görüşlerine şu anki durum itibariyle hak verilebilecektir. Ancak Meral Akşener'in genel başkanlıktan ayrılması durumunda yerine gelecek yeni genel başkanın kadın olma garantisi var mıdır? Eğer cevap hayırsa, yeni yapıda kadınların karar alma süreçlerindeki etkisi şu andaki kadar kuvvetli olacak mıdır?

Bu soruların cevabı Türkiye'de şu anda siyasal alan içerisinde yer alan siyasi partilere bakıldığında büyük ihtimalle hayır olacaktır. Bu nedenle karar alma süreçlerinde kadın ve erkeklerin eşit oranda söz sahibi olacakları kurumsal yapıların oluşturulması gerekmektedir.

İyi Parti yetkililerinin kadınların karar alma süreçlerinde daha etkin olmaları yönünde atılması gereken adımlar hakkında şu görüşleri savunmuşlardır. Sunat'a göre kadın her şeyden önce siyasete girme konusunda daha istekli olmalarını ve partilerdeki kadın üye sayılarının artırılması gerektiğini savunmaktadırlar. Sunat'a göre kadınlar erkeklere göre vakit anlamında dezavantajlı bir konumda olsalar da siyasi katılım konusundaki isteklilikleri bu konuda onlara fayda sağlayabilecektir. Nitekim bu konuda kendisini şu şekilde ifade etmektedir;

“...Burada en önemli şey tabi ki kadınların istekli olmaları. Öncelikle partilerdeki kadın üye sayılarının artırılması gerekiyor. Çünkü kadınlar sorumluluk sahibi bireyler olarak öne çıkıyorlar ve kadınlar özverili varlıklar. Siyaset başlı başına zor bir alan ama kadın için daha zorlu bir alan. Çünkü kadının sadece siyasette uğraşması mümkün olmuyor. Aile hayatını yönetmesi, anne babasına sahip çıkması, çocuklarına sahip çıkması gibi başka türlü sorumlulukları da var toplumumuz tarafından yüklenen. Kadının toplum içinde yüklenen diğer sorumluluklarından kaynaklanan nedenlerden ötürü kadınlar siyasete erkekler kadar vakit ayıramıyorlar doğal olarak. Ancak isteyen kadın da bunu başarabiliyor...”

Diğer katılımcı Yanıkömeroğlu ise daha kadınlar açısından iyi bir rol model olması ve siyasi katılımlarına imkân verecek maddi yeterliliğin öneminden bahsetmektedir. Yanıkömeroğlu konuyu şu şekilde ifade etmektedir;

“...Tabi bu konuda özellikle iyi bir örnek olması çok önemli. Bu anlamda da iyi partinin başında yer alan bir başarılı genel başkanı var. Onun varlığı kadınların siyasi alana hareket etmesi ya da siyasal yaşam içerisinde yer almaları açısından oldukça teşvik edici bir unsur. Meral Hanım tüm kadınları siyasete atılma konusunda teşvik edecek kadar başarılı ve onları bu konuda cesaretlendirecek kadar da iyi bir örnek olarak öne çıkıyor. Bu anlamda hepimiz için en büyük rol model genel Başkan Sayın Meral Akşener. Diğer taraftan, siyasette başarılı olmak ve çalışabilmek için önemli etkenlerden biri de maddi güç. Bunun için de tabi ki kadınların eğitiminden iş yaşantısının atılincaya kadar olan süreçteki tüm alanlarda kadınların desteklenmesi gerekiyor. Çok önemli bir şey söyleyeceğim kadınların gerek iş hayatında gerek siyasetle gerekse de aile hayatında ev hayatında başarılı olmalarının ana etmenlerinden birisi maddi olarak ellerinde bulundurdukları güç olarak nitelendiriyorum bu anlamda da kadınların saydığım tüm alanlarda başarılı olması için parti olarak yeni projeler üretiyoruz. Biz ne yapabiliriz diye düşündüğümüzde Türkiye'nin her yerinde kadınların maddi güçlerini artırıcı birtakım projelerin üretilmesi gerektiğini düşünüyoruz...”

3.4.4 Kadına Yönelik Söylem ve Kadının Gelecekteki Yeri

Türkiye'deki partilerin politika belgeleri ve siyasi parti temsilcilerinin söylemlerine bakıldığında hemen hemen hepsinin kadına yönelik sosyal, ekonomik ve siyasi anlamda vaatler sıraladıkları görülmektedir.

Ancak söylem olarak irdelendiğinde muhafazakâr eğilimli partilerin kadını her şeyden önce “ailenin temel koruyucusu ve sürekliliğinin teminatı” olarak nitelendirdikleri ve kadının daha çok o alanda kalması gerekliliğine vurgu yapmaktadırlar. Sol eğilimli partiler ise kadını aile yapısının dışında sosyal alanın içinde konumlandırmaktadırlar. Bu minvalde de kota benzeri uygulamalarla kadının siyasal yaşam içerisine alınmaları için birtakım adımlar atmaktadırlar.

İyi Parti'nin kadın konusundaki söylemlerine bakıldığında ise partinin kendisini bir kadın hareketi olarak tanımladığı görülmektedir. Bu anlamda da tabanının dayandığı muhafazakâr kökenli partilerin uygulamalarından ayrılmakta ve kadınlar için kota uygulaması gibi uygulamalara yer vermektedir. Genel Başkan

Meral Akşener'in kadına yönelik yaptığı açıklamalar bu durumu özetler niteliktedir;

"Kadınların uzunca bir süredir birbirleri karşısına dikilmeye yönelik siyasetçilerin ortaya koyduğu tavırlar. Başörtülü kadınlar, başı açık kadının karşı karşıya getirilmesi. Başörtülü kadınla, başı açık kadının birbirinden korkmasının sağlanması. Başörtülü kadınla, başı açık kadının birbiriyle konuşmasının, anlaşmasının önüne geçilmesi. Bakarsanız, erkeklerin kendi arasındaki mücadelesini her zaman kadının cinsiyeti üzerinden gerçekleştirdiğini görürsünüz. İlk bu başörtüsü, başı açık kavgalarının çıktığı dönemde ısrarla bir şey söylemişim, bundan 20 yıl önce. Erkeklerin kadınların üzerinden ellerini çekmesi. Siz çekin elinizi, üniversitede başı açık, başı kapalı kızlar arasında bir sorun yok, komşuluk ilişkilerinde yok, başı açık, başı kapalı kızların aynı ailede, aynı evde yaşadığı Türkiye'de bu tür ayrımcılıklar kadınlar arasında yok. Ama erkekler bunu derinleştirmek için ellerinden geleni yaptılar" (<http://www.milliyet.com.tr>)

"Kadınlar üzerinden politika yapmaya, onlar üzerinden oy devşirmeye, onları itibarsızlaştırarak, meta haline getirerek yol yürüyenlere sizler adına ve arkadaşlarım adına, bu yolda size dur diyeceğiz, bundan sonra yürüyemeyeceksiniz. Ve kadın ayağa kalktığında nelerin olduğunu dünya biliyor ama bu ağabeyler bilmiyorlar çünkü tarih okumuyorlar. Coğrafya da okumamışlar, böyle bir problemleri var. Ama biz kadınlar öğreteceğiz inşallah"(<http://www.kazete.com.tr>)

Görüldüğü üzere Meral Akşener kadınlar üzerinden yapılan siyaseti eleştirerek bundan sonraki süreçte kadınların kendilerine yönelik politikalarını kendilerinin üreteceğine dair yorumda bulunmakta ve bu sayede de kadını politikada daha çok sahneye alan ve aktif konumda yer alan bir şekilde konumlandırmaya çalışmaktadır. Kısaca İyi Parti'nin kadınların kendileriyle ilgili konularda üretilen politikalarda kadınlara söz hakkı tanımak istediği ve erkeklerin kadınlar üzerinden ürettikleri politikalara bir son vermek istedikleri rahatlıkla anlaşılabilir.

Şenol Sunat'ın bu konudaki düşünceleri ise şu şekilde;

"...Biz İyi Parti olarak bir kadın hareketi olarak ortaya çıktık ve bu söylemi de yüksek sesle dillendirerek siyasi arenaya giriş yaptık. Tabii bu söyleminde erkekler tarafından kabul edilebilir olması çok kolay bir şey değildi. Biz bu konuda acaba insanlar bu söylem dolayısıyla incinir mi diye düşündük. Ancak bu konuda erkeklerden de herhangi bir kırılma ya da gücenme olmadı hareketimize karşı. Biz hareketimize kadın hareketi derken de vurgulamak istediğimiz şey aslında bu harekete kadınların daha fazla sahip çıkması

gerektiğini vurgulamak istiyoruz. Ben siyasette kadın erkek ayrımı diye bir ayrım olduğuna inanmıyorum hatta bu kota meseleleri de ilk zamanlar beni düşündüren ya da inciten şeylerden biriydi fakat sonrasında şunu gördüm ki eğer bu kota uygulaması gibi uygulamalar olmazsa siyasetteki yerleşik erkek düzeninin kadınların bu alanda alacağı rollerin büyük oranda önüne geçecek. Bu anlamda da bu kota uygulamalarını gerekliliğini yaşayarak öğrendim...”

Görüldüğü üzere İyi Parti kendisini bir kadın hareketi olarak tanımlamaktadır. Ancak bu durumun da erkekler açısından da kırıncı bir şekilde anlaşılmasından da endişe edilmektedir. Bu konuda çeşitli zorluklar yaşandığı da Meral Akşener’in önceki bölümde yer verilen ve kota uygulamasını yüzde otuz olarak belirlemek isterken yüzde yirmi beş olması konusunda erkekleri zor ikna ettiği cümlelerinden rahatlıkla çıkarılabilecektir.

SONUÇ

Türkiye’de kadınların siyasal katılım hususunda elde ettikleri görece kazanımların henüz yaklaşık yüz yıllık bir geçmişe sahip olduğu görülse de siyasal katılım için sarf ettikleri çabanın Osmanlı dönemine kadar uzandığı söylenebilecektir. Kadınlar açısından özellikle Tanzimat Dönemi’nde başlayan hak arama mücadelesi, meyvelerini 30’lu yıllarda vermeye başlamış ve Türkiye’de kadınlar seçme ve seçilme haklarını Avrupa’daki çoğu ülkeye nazaran daha erken edinmiştir. Kuşkusuz bu durum kadınlar açısından önemli bir kazanım olsa da siyasal anlamdaki kazanımlarının işlevsel olarak kullanabilmeleri çok mümkün olamamıştır.

Kadınların siyasal katılım süreçleri, diğer ülkelere benzer şekilde, Türkiye’de de özellikle siyasetin erkek egemen bir alan olarak var olmasından kaynaklı olarak oldukça zorlu bir süreç içinde devam etmektedir. İlk başlarda iki türlü seçimler dolayısıyla meclis aritmetiğinde kadın vekil bulundurmaya amacıyla sadece göstermelik şekilde seçilen vekiller, politikanın içerisinde yer alan “cinsiyete dayalı işbölümü, kadınların siyaset alanında daha eşitçi bir görünüme ulaşmalarını engelleme” çabasıyla ötürü kimi zorluklar yaşamışlardır.

Türkiye’deki kadınlar 70 ve 80’li yıllar ile birlikte ise bakanlık gibi siyasetin üst makamlarında kendilerine yer bulmaya başlamışlardır. Siyasal partiler özellikle 70’li yıllarla birlikte politika belgelerine kadınların hak ve özgürlüklerini artıracak ve onları toplum içerisinde daha güçlü bir konuma yerleştirecek bir takım politika cümleleri eklemeye başlamışlardır. Özellikle kadınların siyaset arenasında daha görünür olması adına söylemler geliştirmişlerdir. Ancak bu dönemlerde dahi meclisteki kadın aritmetiği yüzde 4 ile 10 arasında kalmıştır.

90’lı yıllara gelindiğinde özellikle SHP, HADEP ve DYP gibi partilerde uygulanmaya başlayan, kısaca kadınlara siyasal katılım konusunda pozitif ayrımcılık tanıyan, kota uygulamalarıyla Türk siyasetindeki kadın sayısı artmış ve ilk kez bir kadın Başbakan olmuştur. Ancak bu dönemde dahi kadınların karar

alma süreçlerinde sıkıntılar yaşanmış çeşitli mobbing ya da askeri müdahaleler nedeniyle kadınların bu süreçlerdeki etkinliği zayıflatılmıştır.

2000'li yıllara gelindiğinde ise gerek "örgütsel" gerekse de "küreselleşme" ile birlikte imkânların artmasıyla ciddi manada bilinç oluşmuş ve kadınlar siyasi parti ve "kamusal alanlarda" daha görünür olmuşlardır. Ancak kadınların hâlihazırda parti içerisinde aldıkları rollerin etkinlik durumu hala tartışılır durumdadır. 2000'li yıllarda özellikle muhafazakâr kökenli partilerin kadınları siyasette ikincil konuma iten ve onları daha fazla evin içerisinde tutmaya yönelik ve onları ailenin bütünleştirici unsuru olarak gösterme yolunda politikalar yürüttükleri görülmektedir. Söz konusu partilerin bu politikaları, kadınların hala ev içi ve dışında erkeklere bağımlı olarak yaşamalarına, sahip oldukları hakların sadece teorik olarak yasalarda yer alan haklar olmaktan öteye gidememesine ve bu nedenle de ataerkil yapının halihazırda egemenliğini sürdürmesine neden olmaktadır. Ataerkil yapının temel gereği sistemin "cinsiyete dayalı işbölümü, kadınların siyaset alanında daha eşitçi bir görünüme ulaşmalarını engellemek" üzerine kurulu yapısı özellikle bu politikalarla birlikte kendisini iyiden iyiye hissettirmiştir. Bahse konu partilerin cinsiyet kotası benzeri uygulamalara da yer vermedikleri düşünüldüğünde yaşanan bu süreçler kadınların siyasi katılımı açısından oldukça sancılı bir sürecin yaşanmasına sebep olmuştur.

Bu noktada, yıllardır süregelen erkek egemen yapının içerisinde, bu yapının en belirgin partilerinden birisi olan Milliyetçi Hareket Partisi'nden ayrılan Meral Akşener ve ekibinin kurduğu İyi Parti siyaset sahnesine çıkmış ve bu durum özellikle kadının siyasi katılımı hususunda dikkat çekici bir unsur olmuştur. Türkiye'de ilk kez bir kadının kurucu genel başkanlığını üstlendiği ve kendisini bir kadın hareketi olarak lanse eden bir siyasi parti kurulmuştur. Bu durum ise kuşkusuz kadının aktif siyasal katılımı için bir beklenti oluşturmuştur.

İyi Parti genel kurulu tarafından kabul edilen tüzüğüne tüm yönetim ve örgüt kademelerinde "cinsiyet kotası" uygulanacağına ilişkin bir hüküm getirmiştir. Gerek genel Başkan Meral Akşener'in konuşmaları gerekse de parti yetkilileri ile yapılan görüşmelerde, her ne kadar bu kotanın cinsiyet kotası olduğu ve kadına

yönelik bir kota olmadığı vurgulansa da şu ana kadarki uygulamalar ışığında bu kotanın kadınlar için getirilen bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır. Bu anlamda söz konusu kotanın partinin Genel İdare Kurulu, Disiplin Kurulu ve Kurucular Kurulu gibi yapılarında uygulandığı görülmektedir. Söz konusu kotanın milletvekilliği aday listelerinde de uygulandığı görülmekle birlikte seçilen milletvekili sayısının sadece 6 olmasından dolayı bu oranın milletvekili sayısında yakalanamadığı görülmektedir. Yönetim kadrolarında uyulan kota uygulamasının kadının siyasal katılımını asıl besleyecek mecliste gerçekleştirilememiş olması oldukça düşündürücüdür. Bu anlamda, bu durum tez çalışmasının üçüncü bölümünde yer verilen genel Başkan Meral Akşener'in açıklamalarına göre "söz konusu kotanın partideki erkekler tarafından güçlükle kabul edildiği" fikriyle birlikte düşünüldüğünde parti her ne kadar kendisini bir kadın hareketi olarak nitelendirse de yine de erkek egemen yapının egemen olduğu ve yüzde yirmibeşlik oranda kadın sayısının bile fazla görüldüğü bir yapının varlığından söz edilebilecektir.

Türkiye'deki siyasi partiler kadınların seçme haklarını kendi partisi için kullanmalarını beklerken benzer duyarlılığı, kadınların seçilme hakkının kullanılması ya da aktif siyaset içerisinde yer almaları söz konusu olduğunda göstermedikleri, parlamento ve yerel yönetimlerdeki düşük kadın oranlarına bakılarak anlaşılabilir. Kadın siyasetçi oranının artması kadınların siyasette görünür olmaları açısından yeterli olmayacaktır. Sorunun çözümü için kadın sorununu kendisine görev bilen ve bu sorunun çözümü için çaba sarfedecek kadınların varlığı gereklidir. Nitekim var olan sorunları idrak edememiş kişilerin siyasi arenaya çıkmaları sorunun çözümüne katkı sunmayacağı gibi ataerkil yapının güçlenmesine neden olacaktır. Bu konuda Yeğenoğlu'nun belirttiği gibi "kadınların temsili siyasete katılması değil, siyasetin kadınsılaştırılması olmalıdır. Siyasetin kadınsılaştırılması, tek bir modelin egemen olmaksızın, farklılıkların hoşgörüle kabul edilebildiği böylece, siyaset yapmak için bu alanın daha geniş bir şekilde tanımlandığı" (Yeğenoğlu, 2007) bir yapıyı belirtmektedir.

Bu noktada İyi Parti örneği incelendiğinde esasında yolun başında kadının siyasetteki yerini farklı şekilde konumlandırmaya çalışan uygulamalar başlatmak

istediği görülebilecektir. Buna ilk örnek olarak kadın kolları uygulamasına yer verilmemesi gösterilebilecektir. Kadın kolları uygulamalarının kadınları aşağılayıcı bir yanı olduğunu vurgulayan parti yetkilileri, kadının sadece seçim zamanlarında ortaya çıkan bir yapı olan kadın kollarında yer almasındansa doğrudan yönetim kadrolarında olmalarını amaçlamıştır. Ancak sonuç olarak yeterli insan kaynağı bulunamaması nedeniyle illerden gelen talepler üzerine yapılan tüzük değişikliği ile istenilen illerde kadın kollarının kurulabilmesine imkân sağlanmıştır.

Yönetici kadrosu için yeterli sayıda kadın yönetici bulunamamış olması esasında Türkiye’de kadının siyasi katılımı konusundaki engellerin sadece erkek egemen yapılar veya siyasi parti yapılarıyla açıklanmasının yetersiz olduğunu gözler önüne sermektedir. Türkiye’de kadınların siyasi meselelere olan ilgi ve alakaları ile bu meselelere ayıracak vakit bulabilmeleri konusunda değişikliklerin yapılması gerekmektedir.

Diğer taraftan, hâlihazırdaki yapılarıyla siyasi partilerdeki kadın kolları oluşumlarının gerek hukuksal gerekse de işlevsel olarak “siyasetin kadınsılaştırılmasını” hususunu ortaya koyabilecek yapılar olduğu ifade edilemeyecektir. İdeolojilerine bakılmaksızın, siyasi partilerin tümünde; hala “erkek egemen yapının” ve “geleneksel işbölümü düzeninin” devam ettiği ve kadınların ara sıra yaptıkları birkaç çıkış dışında bu durumu içselleştirdikleri bu yapılanma içerisinde siyasi görüşlerini kadın kimliklerinin önünde tutarak bir simge olarak görünmeyi yeterli gördükleri anlaşılmaktadır. Bu manada kadın kollarının fazlaca bir anlam ifade etmedikleri söylenebilecektir. Kısacası kadın kolları uygulaması, kadınları siyaset alanına bir birey olarak dahil etmekten çok kadınların kitlesel olarak partilere dahil edilmesi ve özellikle seçim dönemlerinde ulaşılması zor bir olan kadın seçmene ulaşım konusunda araçsallaştıran bir yapıya dönüşmüştür.

Kadın kolları uygulamasının dahi yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı siyasi partilerdeki kadın temsili ve katılımı noktasında son derece eksik yönler bıraktığı

ortadayken İyi Parti'de kadın kolları uygulamasının olmaması ve kadınlara sadece parti yönetim kurullarında görev verilmek istenmesinin başarısızlıkla sonuçlanması beklenen bir durum olarak nitelendirilebilecektir.

Görüldüğü üzere; tez çalışmasında dünya ve Türkiye'de kadın hareketi ve kadınların siyasi katılım konusunda yaşadıkları tecrübeler paylaşıldıktan sonra özellikle 2000'li yıllarda Türkiye'de kadın hareketinin geldiği nokta göz önüne konulmaya çalışılmıştır. Bu anlamda, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanındığı 1930'lu yıllara oranla şu anda özellikle hukuksal olarak kadınların çok daha fazla hak elde ettikleri söylenebilmekle birlikte, şu anda bile kadınların kota uygulamaları ve kadın kolları uygulamaları gibi oluşumlar dışında siyasette rahatça aktif biçimde yer alabildiklerini söylemek oldukça güçtür.

Bu anlamda tez çalışmasında genel başkanı bir kadın olan "İyi Parti" örneği irdelenerek bu partideki kadın politikalarının hangi yönde ilerlediği ve diğer partilere oranla herhangi bir farklılık olup olmadığı ortaya konulması amaçlanmıştır. Partinin teorik olarak kadının siyasi katılımı ve kadın politikalarında kadın kolları uygulamasına yer vermemesi ve cinsiyet kotası gibi yeni uygulamalara yer vermek istemişse de gerek insan kaynağı yetersizliği ve kadınların sosyal hayattan kaynaklanan siyasete girme konusundaki isteksiz davranışları gerekse de hâlihazırda Türkiye siyasetinde egemen olan erkek egemen yapı dolayısıyla uygulanmaya çalışılan yenilikler kısmen başarısız olmuştur. Sadece parti kurulları ve milletvekili aday listesinde cinsiyet kotasına riayet edilmiş ancak seçilen milletvekili sayısında belirlenen kota oranının altında kalınmıştır.

Yetkililer ile yapılan görüşmelerde özellikle genel başkanın kadın olması ve cinsiyet kotasının kendi partileri açısından ayrıştırıcı ve kadının siyasi hayata aktif katılımını destekleyici etmenler olduğu ifade edilmektedir. Ancak özellikle cinsiyet kotası uygulaması konusunda YSP gibi partilerin kota uygulamalarının İyi Parti'ye göre hem yüzde 50'lik kota hem de eş başkanlık uygulaması ile çok daha başarılı örnekler oldukları görülmektedir. Diğer siyasi partilerle benzeştikleri

görülmektedir. Bu anlamda, bu olgunun İyi Parti açısından ayrıştırıcı bir özellik olmaktan oldukça uzaktır.

Partililer tarafından ifade edilen bir diğer konu genel başkanın kadın olması konusu ise tartışmaya açık bir konudur. Çünkü parti tarafından savunulan bu durum süreli bir durumdur. Genel başkanın değişmesi ve genel başkanlık koltuğuna bir erkek genel başkanın geçmesi durumunda şu an ileri sürülen tezin de bir manası kalmayacaktır. Çünkü kurumsal olarak cinsiyet kotası dışında kadının aktif siyasette yer alması adına sunulan başkaca bir argüman bulunmamaktadır.

Türkiye’de özellikle 2000’li yıllardaki siyasi partiler incelendiğinde; çoğu partinin kadından çok aile birliği olgusunu vurgulamakta olduğu görülmektedir. Bir anlamda kadının asli görevinin aile içi birlik ve düzeni sağlayarak erkeğin ev dışı alanla daha fazla ilgilenmesine fırsat vermesine imkân sağlamak olduğu söylenebilecektir. Esasında bu durum tam manasıyla ataerkil durumun devam ettiğinin bir göstergesidir ve bunun aşılması için kadının direk üretim mekanizması içerisine alınmasıyla mümkün olabilecektir.

Tez çalışmasının katkısı; Türkiye’de başında kadın bir genel başkan olan ve kendisini kadın hareketi olarak tanımlayan bir siyasi partinin kadın politikalarının; Türkiye siyasetinde hâlihazırda devam eden erkek egemen örgütsel yapılanmaların yumuşatılması, kadınları ev içerisine hapseden cinsiyete dayalı iş bölümünün yok edilip kadınların siyasi meselelere karşı olan ilgi seviyelerinin artırılmasına yönelik herhangi bir politika üretmemesi nedeniyle diğer partilerle benzeştiğini, cinsiyet kotası gibi uygulamalar bakımından geride kaldığını ve politika belgelerinde ifade edilen vaatlerin sadece söylemsel düzeyde kaldıklarını ortaya koymasındır.

Kuşkusuz bu durumun sebebini salt olarak günümüzdeki koşullarla açıklamak ve problemin asıl kaynağını görmezden gelmek tartışmaya bir fayda sağlamayacaktır. Cumhuriyetin inşasından itibaren süregelen erkek egemen

siyaset anlayışı halen varlığını güçlü bir şekilde sürdürmektedir. Dolayısıyla, erkek egemen siyaset anlayışının değiştirilmesinde kadınların siyasal katılımlarının sadece bir sayı itibarıyla gündeme getirilmesinin kadınların siyasal katılımının önünde duran engellerin bertaraf edilmesine katkı sağlayamayacağı söylenebilecektir. Kadının siyasal katılımın daha nitelikli bir şekilde ilerleyebilmesi için ise tüm siyaset yapma sürecinin yeniden “kadın eliyle” inşa edilmesi gerekmektedir. Aksi halde kadının siyasal katılım hususu sadece söylemsel boyutta kalacak ve politika üretim noktasında herhangi bir katkı sağlamayacaktır.

KAYNAKÇA

- Acar, F. (1993). Türkiye’de İslamcı Hareket ve Kadın Dergileri ve Bir Grup Üniversite Öğrencisi Üzerine Bir İnceleme, Ş. Tekeli (yay haz), 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 79-100.
- Akman, Canan Aslan (2004). “Demokratikleşmenin Açmazlarında Türkiye’de Toplumsal Cinsiyet Siyaseti ve Kadın”, Kadın Çalışmalarında Disiplinler Arası Buluşma Sempozyumu, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayını.
- Ayata, G. A. (1995). “Türkiye’de Kadının Siyasete Katılımı”. (Ed. Ş. Tekeli), içinde 1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İstanbul: İletişim, s. 293-312.
- Ayata, G. A. (1998). “Laiklik, Güç ve Katılım Üçgeninde Türkiye’de Kadın ve Siyaset”. (Ed. A. Berktaş Hacımiraçoğlu), içinde 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, s. 237-248.
- Aydemir, D. ve Aydemir, E. (2011). Türk Siyasetinde Kadın: Çok Oluyoruz. UŞAK Rapor No: 11-05. Ankara: Uşak Yayınları.
- Altındal, Y. (2009). Erkeksi Siyasetin "Erkek"siz Dublörleri. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 21, s. 351-367.
- Altındal, Y., (2007), Kadınların Siyasete Katılımı Bağlamında Partilerin Kadın Kollarının Sosyolojik Açından Değerlendirilmesi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın.

- Arat, Y. (1998). Türkiye’de Modernleşme Projesi ve Kadınlar, S. Bozdoğan ve R. Kasaba (ed.), Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, s. 82- 98.
- Arslan, A. (2003). Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorisi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s. 115-135.
- Ataman, M. (2009). Feminizm: Geleneksel Uluslararası İlişkiler Teorilerine Alternatif Yaklaşım Demeti. Alternatif Politika, Cilt. 1, Sayı: 1, s. 1-41.
- Ataman, N. (1998). Kadınsız Demokrasi, Demokrasi Değildir, Z. Göğüş (der), Kadınlar Olmadan Asla, Sabah Kitapçılık, İstanbul, s. 23-34.
- Aydemir, D. ve Aydemir, E. (2011), Türk Siyasetinde Kadınlar: Çok Oluyoruz!, USAK Raporları No: 11-05, Haziran, Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- Ayhan, A. (2005). Eşitlik İlkesi ve Tarihçesi Türkiye’de Kadın Erkek Eşitliği ve Eşitsizliği, Gün ışığı Yayıncılık.
- Baktır, M. (2004). Hz. Peygamberin Otoritesinin Dayanakları, Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, VIII (1), s. 23-39.
- Baykal, D. (1970). Siyasal katılma bir davranış incelemesi. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Bayrak, S. (2000). Yönetimde Bir İhmal Konusu Olarak Güç ve Güç Yönetimi, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı: 2, s. 21-34.
- Bayraktaroğlu, S. (2000). Klasik Örgütsel Güç Kuramlarından Clegg’in “Güç Devreleri” Yaklaşımına, Bilgi Dergisi, s. 109-123.

Beetham, D. (2006), "Political Legitimacy", The Blackwell Companion to Political Sociology, edit.: K. Nash and A. Scott, USA: Blackwell Publishing.

Berktaş, F. (1994). Türkiye'de Kadın Hareketi Tarihsel Bir Deneyim, Kadın Hareketinin Kurumsallaşması Fırsatlar ve Riskler (1-4 Kasım 1991'de Frauen-Anstiftung tarafından düzenlenen uluslararası toplantının tutanakları), Meral Akkent (çev.), Metis Yayınları, İstanbul, s. 18-27.

Berktaş, F. (2006). Tarihin Cinsiyeti, Metis Yayınları, İstanbul.

Birkalan-Gedik, H. (2009) Türkiye'de Feminizm ve Antropolojiyi Yeniden Düşünmek: Feminist Antropoloji Üzerine Eleştirel Bir Deneme, Cogito, Sayı: 58, s. 285-338.

Bonder, Gloria. (1986). "Kadınlar Açısından Siyasal Süreç", Toplumsal Ekonomik Siyasal Yaşamda Kadın, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayını.

Bora, A. (2004). Kamusal Alan Sahiden "Kamusal" Mı? M. Özbek (ed), Kamusal Alan, Hil Yayınları, İstanbul, s. 529-538.

Bora, A. (2005). Kadınların Sınıfı, İletişim Yayınları, İstanbul.

Canbaz, F. (2005). Fatma Aliye Hanım'ın Romanlarında Kadın Sorunu. (Yayınlanmış YL Tezi). Bilkent Üniversitesi, Ankara.

Çadır, M. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımında Siyasi Parti Kadın Kollarının Rolü TBMM'de Grubu Bulunan Siyasi Partiler Bağlamında Ankara İli Örneği. (Yayınlanmış Uzmanlık Tezi). T.C. Barbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Çağlar, N. (2011). Kadının Siyasal Yaşama Katılımı ve Kota Uygulamaları, Süleyman Demirel Üniversitesi, Vizyoner Dergisi, Sayı.4, s. 56-79.
- Çaha, Ö. (2010). Sivil Kadın (Türkiye’de Kadın ve Sivil Toplum), Ankara, Savaş Yayınevi.
- Çakır, S. (2011). Osmanlı Kadın Hareketi, İstanbul, Metis Yayınları.
- Çakır, S. (2001). Bir’in Nostaljisinden Kurtulmak: Siyaset Teorisine ve Pratiğine Cinsiyet Açısından Bakış, A. İlyasoğlu ve N. Akgökçe (yay haz), Yerli Bir Feminizme Doğru, Sel Yayıncılık, İstanbul, s. 385-422.
- Çam, E. (1998). Siyaset Bilimine Giriş, İstanbul, Der Yayınevi.
- Çitçi, O. (1989) Yerel Yönetimlerde Temsil -Belediye Örneği, TODAİE Yayınları, Ankara.
- Çapcıoğlu, G. Şahin, M. C. ve Erdoğanca N. (2010). Max Weber Sosyolojisinde Karizmatik Otorite ve Dini Liderlik, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, s. 51-76.
- Çetin, H. (2002). Egemenlik ve Hukuk İlişkisi Üzerine, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı.2, s.1-16.
- Çetin, H. (Ed.). (2012). Siyaset Bilimi, Ankara, Orion Kitabevi.
- Dahl, R. (1963). Modern Political Analysis, New Jersey: Prentice-Hall.
- Dedeoğlu, S. (2009). Eşitlik mi Ayrımcılık mı? Türkiye’de Sosyal Devlet, Cinsiyet Eşitliği Politikaları ve Kadın İstihdamı Çalışma ve Toplum, 2 (21), s. 41-54.

- Deniz, Ğ. (2009). Türkiye’de Demokrasi ve Yurttaşlık Düşüncesi Perspektifinden Kadınların Siyasal Hayattaki Temsili: Kadın Politikacılar Üzerine Bir İnceleme (Yayınlanmış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Doğramacı, E. (1993). Atatürk’ten Günümüze Sosyal Değişmede Türk Kadını, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.
- Kovanlıkaya, E. (2004). “Siyasette Kadın Temsiliyeti ve Demokrasi”, Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyumu, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.
- Eliuz, Ü. (2011). Cinsel Kimlik Paniği: Kadın Olmak. p. s. 221-232.
- Eren, E. K. (2012). Muhafazakâr Siyaset Anlayışı ve Demokrasi. (Yayınlanmış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Erzen, Ü. M. (2011). Kadın Gözüyle Kadın Siyasetçiler, İstanbul, Derin Yayınları.
- Göçeri, N. (2004). Kadın Hareketini Etkileyen Fikir Akımları. Çukurova Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, Adana.
- Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi, Yasama Dergisi, Sayı:10, s. 5-59.
- Gücük, D. (2006). Kadınların Siyasal Katılımları ve Katılıma Etki Eden Faktörler: Ankara-Mamak/Çankaya Örneği. (Yayınlanmış YL Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Gümüšoğlu, Firdevs. (2006). “Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet”, Kadın Çalışmaları Dergisi. Sayı. 1(1): Ocak-Nisan 2006.

- Heywood, A. (2010). Siyasi İdeolojiler (2. Basım). (A. K. Bayram, Ö. Tüfekçi, H. İnanç, Ğ. Akın, B. Kalkan çev.). Ankara: Adres Yayınları.
- Huntington, S. P. ve Nelson, J. M. (1976). No Easy choice political participation in developing countries. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Kabasakal, S. (2007). Türkiye’de Kadının Siyasal Karar Alma Süreçlerine Katılımı: Celal Bayar Üniversitesinde Örnek Bir Uygulama. (Yayınlanmış YL Tezi). Celal Bayar Üniversitesi Manisa.
- Kahraman, A.B. (2002). Siyasal Katılıma Etki Eden Sosyolojik Faktörler (Isparta Uygulaması). (Yayınlanmış YL Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Kahraman, A. B. (2011). Siyasal Katılımın Sosyolojik Analizi, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Kalaycıoğlu, E. ve Toprak B. (2004). İş Yaşamı Üst Yönetim Siyasette Kadın, İstanbul: TESEV Yayınları.
- Kalaycıoğlu, E. (1983). Karşılaştırmalı Siyasal Katılma-Siyasal Eylemin Kökenleri Üzerine Bir inceleme. İstanbul: Gür-Ay Matbaası.
- Kandiyoti, D. (1998). Modernin Cinsiyeti: Türk Modernleşmesi Araştırmalarında Eksik Boyutlar, S. Bozdoğan ve R. Kasaba (ed), Türkiye’de Modernleşme ve Ulusal Kimlik, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1998, s. 99-117.
- Kang, A. (2009), Stduying Oil, Islam and Women as if Political Institutiions Mattared, Faculty Bus., Politicak Science Papers 42.
- Kapani, M. (2007). Politika Bilimine Giriş (19. Basım), Ankara: Bilgi Kitabevi.

- Kara, N. (2006). Feminizm(ler)in Toplumsal Hareket Olarak Medyada Yansıma(ma)sı, Küresel İletişim Dergisi, sayı 1, Bahar-2006.
- Kathleen, B. J. (1993). *Compassionate Authority: Democracy and Representation of Women*. New York: Routledge.
- Kasaid, (2000). *Kadının Sosyal Yaşama Katılımı ve Siyasal Mobilizasyonu, Kadının Sosyal Hayatını Araştırma ve İnceleme Derneği Yayınları: Ankara.*
- Kendrigan, L. M. (1984). *Political Equality in Democratic Society: Women in The United States*. London: Greenwood Press.
- Kentworhy, L. ve Malami, M. (1999). "Gender Inequality in Political Representantation: Worldwide Comparative Analysis". *Social Forces*, Volume: 78, No: 1, s. 235-268.
- Kırkpınar, L. (1999). *Türkiye'de Toplumsal Değişme*, İzmir: Zeus Kitabevi Yayınları.
- Kışlalı, A. T. (2003). *Siyasal Sistemler-Siyasal Çatışma ve Uzlaşma*, Ankara: İmge Yayınları.
- Kışlalı, A. T. (1987). *Siyaset bilimi (1. Baskı)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Yayınları.
- Kızıldere, N. (2002). *Kadınların Oy Verme Davranışlarını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörler-Kadın Seçmenler Üzerine Bir Araştırma (Isparta Uygulaması)*. (Yayınlanmış YL Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.

- Koyuncu Lorasdağı B., Sumbas A. (2015). Türkiye’de Yerel Siyaseti Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Üzerinden Düşünmek Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Belediyeler, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt 26, Sf: 1-26, Ankara.
- Kumbaracı Uçkan, A. (2010). Postmodern Söylemde Güç-İktidar İlişkisi. (Yayınlanmış YL Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.
- Kurnaz, Ğ. (2011). Yenileşme Sürecinde Türk Kadını 1839-1923, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Küçük, A. (2013). Anayasa Hukuku, Ankara: Orion Kitabevi. Özbudun, E. (2000). Türk Anayasa Hukuku, Ankara: Yetkin Yayınları.
- Kymlicka, W. (2002). Contemporary Political Philosophy: An Introduction. Oxford: Oxford University Press.
- Leyenaar, M. (2004). Political Empowerment of Women. The Netherlands and Other Countries. Leiden & Boston: Martinus Nijhoff Publishers.
- Lijphart, A. (2006). Demokrasi Motifleri. İstanbul: Salyangoz Yayınları.
- Lovenduski, J. (1993) Introduction: The Dynamics of Gender and Party, J. Lovenduski ve P. Norris (eds), Gender and Party Politics, Sage, London.
- Mackay, Fiona (2004), ‘Gender and Political Representation in the UK: The State of the “Discipline”’, The British Journal of Politics and International Relations, 6: 1, 99–120.

- Mendez-Montalvo, M. ve Ballington, J. (2002), Women In Parliament, International Idea: Stockholm (<http://www.Idea.Int>), Erişim Tarihi: 08.01.2007.
- Minibaş, T. (1996), "Siyasal Partiler Yelpazesinde Kadının Konumu", Türkiye'de Kadın Olgusu, Der: N. Arat, Say, İstanbul.
- Mitchel, J. (1998) Kadın ve Eşitlik, J. Mitchel ve A. Oakley (ed), Kadın ve Eşitlik, Fatmagül Berktaş (çev ve yay haz), Pencere Yayınları, İstanbul, s. 23-46.
- Maria Morelli, (2011) "Feminism in the Twenty-First Century: Does It Need (Re)branding?", Feminisms: The Evolution,
- Özgül, B. (2002). Seçim ve Seçim Sistemleri, Türkiye'deki Seçim Sistemi Uygulamaları ve Bir Model Uygulaması. Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta: Yayınlanmış yüksek lisans tezi.
- Öztekin, A. (2003). Siyaset Bilimine Giriş (4. Basım), Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Salman, F. (2010). Kavramlar, Kuramlar Eşitlik. Diyalog Dergisi, s. 14-18.
- Pateman, C. (1993). Kardeşlerarası Toplumsal Sözleşme, J. Keane (der), Sivil Toplum ve Devlet, Aksu Bora (çev), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 119-146.
- Pelizzon, S. M. (2009). Kadının Konumu Nasıl Değişti? İhsan Ercan Sadi ve Cem Somel (çev), İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Phillips, A. (1995). Demokrasinin Cinsiyeti, Alev Türker (çev), Metis Yayınları, İstanbul.
- Pitkin, H. F. (2014), Temsil Kavramı, çev.: Seda Erkoç, Sakarya: Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları.

- Sallan Gül, S., (2007), "Seçimin Galibi Kim? Bıyıklı Kadınlar Mı Yoksa Eril Siyaset Mi?" Toplum ve Demokrasi Dergisi, 1 (1), ss.1-26.
- Sallan Gül, S. (2015), "Meclisin Eril Haritasında İlk Çalışmalar", Kazete, 02.12.2015. Sallan Gül, S. ve Aksu Coşkun, Z. (1998), "1980'lerin Sivil Toplum Anlayışı ve Gönüllü Kadın Kuruluşları Üzerine Bir Çalışma", 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek Konferansı, Der. Oya Çitçi, Türkiye ve Orta Doğu Enstitüsü Yayın No, 285, İnsan Hakları ve Araştırma Merkezi Yayın No: 16, Ankara, s. 489-504,.
- Sancar, S. (2008). "Siyasal Katılım". (Ed: M. Tan, Y. Ecevit ve S. Acuner, S. Sancar), içinde Türkiye'de Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri, İstanbul: TÜSİAD ve KAGİDER Yayını, s. 215-293.
- Sancar-Üşür, S. (1998). "Siyasal Alanda Cinsiyetçilik ve Kadınların Söylemsel Kuşatılmışlığı", 20. Yüzyılın Sonunda Kadınlar ve Gelecek, Derl: O. Çiftçi, TODAİE Yayınları: Ankara.
- Say, G. (1998). Siyasal Değişimde Kadın Boyutu, Kurtiş Matbaası: İstanbul.
- Sayın, A. (2007, Ağustos). Kota El Kitabı "Geçici Özel Önlem Politikası: Kota". Ankara: Ka- der Yayınları.
- Scott, J. W. (2007). Toplumsal Cinsiyet: Faydalı Bir Tarihsel Analiz Kategorisi, (A. T. Kılıç, Çev.)
- Schwartz, N. L. (1988), Political Representation and Community. Chicago: The University of Chicago Press.

- İ. Stockemer, D. (2009). "Women's Parliamentary Representation: Are Women More Highly Represented in (Consolidated) Democracies than in Non-Democracies? Contemporary Politics, Volume: 15, No: 4, s. 429-443. İstanbul: Agora Kitaplığı Yayınları.
- Squires, J. (2007). The New Politics of Gender Equality. Houndsmills, Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Sancar-Üşür, S. (1997). Siyasal Yaşam ve Kadınlara Destek Politikaları, KSGM, Ankara.
- Sancar, S. (2009). Erkeklik: İmkânsız İktidar, Metis Yayınları, İstanbul.
- Sayın, A. (2007a), Kota El Kitabı, Geçici Özel Önlem Politikası, Ankara: Ka.Der.
- Sayın, A. (2007b), "Parlamentoya Girmek İçin Erkek Olmak Şart" Toplum ve Demokrasi Dergisi, 1 (1), s.153-160.
- Sevindi, N. (2007). Politikada Kadın Eli, Kadın Seçmen Geliyor! (1996-2007), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sumbas, Ahu. (2012). "Demokrasi ve Kadın Temsili Çerçevesinde Yerel Siyasette Kadın Temsilcilerin Etki ve Katkıları: Türkiye'de 2009 Yerel Seçimlerinde Seçilen Kadın Belediye Başkanları Örneği", Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Şahin, F. (2011). Kadınların Siyasal Katılımları Çerçevesinde Kadın Meclislerinin Yerel Siyasetteki Etkinlikleri ve Üye Profilleri. (Yayınlanmış Uzmanlık Tezi). T.C. BAŞBAKANLIK Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.

- Şen, H. (2002). Din ve İktidar: Ortaöğretim Ders Kitaplarında Yaşam Dünyası. (Yayınlanmış YL Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.
- Şevki, A. (2012). Mavi Çoraplı Kadınlar, İnsancıl Yayınları (1-9 sf.), İstanbul.
- Tatar, T. (1997). Cinsiyet Faktörünün Siyasi Katılıma Etkisi (Malatya Uygulaması). Dünü ve Bugünüyle TOPLUM ve EKONOMİ Dergisi, Sayı.10, s. 67-83.
- Tekeli, Ş. (Yayına Hazırlayan). (2011). 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekeli, Ş. (1985). Kadınlar ve Toplumsal Hayat, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekin, N. (2009). Ev Kadınları ve Çalışan Kadınlar Arasında Siyasal Davranış Farklılıkları: Isparta Örnek Olay Araştırması. (Yayınlanmış YL Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Terzioğlu, Z. (2010). Türk Kadını Siyaset Sahnesinde 1930-1935, İstanbul: Giza Yayınları.
- Timurturkan, M. (2009). İktidarın Nesnesi Olarak Beden. (Yayınlanmış YL Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Tokgöz, O. (1994). Kadın Seçmen İmgesi: Türkiye'de Kadının Bireysel Siyasal Katılımı Üzerine Bir Deneme, Anne İdaresi Derg, Sayı. 27(4), s. 97-115.
- Topbaş, H. (2010). David Easton'un Siyasal Sistem Kuramı Bağlamında Siyasal Katılma: Erzurum Seçmeni Üzerine Bir Araştırma, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı.30, s. 81-111.

- Üşür, S. (1992). İslamcı Kadınların Yaşam Alanı: Tepkisel İndirgemecilik Mi? N. Arat (ed) Her Yönüyle Türkiye’de Kadın Olgusu, Say Yayınları, İstanbul, s. 131-149.
- WNP, (2015), “Women in National Parliament”, Situation as of November 2015, <http://www.ipv.rg./wmn-e/classif.htm>, Erişim tarihi 1 Aralık 2015.
- Yaraman, A. (1999). Türkiye’de Kadınların Siyasal Temsili, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Yaraman, A. (2001), Resmi Tarihten Kadın Tarihine, Bağlam, İstanbul.
- Yavuz, B. (2009). Çoğulcu Demokrasi Anlayışı ve İnsan Hakları, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Sayı.1-2, s. 283-302.
- Yeşilorman, M. (2001). Toplumsal Eşitsizlikte Kör Nokta: Kadın Eşitsizliğine Genel Bir Bakış. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı.11(2), s. 269-280.
- Yıldırım, E. (1998). Güç Kavramı ve İstihdam İlişkisi. Amme İdaresi Dergisi, Sayı.31(4), s. 51-64.
- Yılmaz, A. Z. (Çeviren). (2004). Avrupa Tarihinde Kadınlar (1. Basım), İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Yozgat, F. ve Zabun S. (2009). Seçim Sistemleri ve Uygulamaları, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı.2, s. 73-91.
- Yuva, G. (2005). Kadınların Toplumsal ve Siyasal Katılımlarının Bir Göstegesi Olarak Antalya’da Kadın Dernekleri ve Üye Yapılarının Sosyo-Ekonomik Analizi. (Yayınlanmış YL Tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Zihnioğlu, Y. (2022). Kadınsız İnkılap: Nezihe Muhiddin, Kadınlar Halk Fırkası, Kadın Birliği, Metis Yayınevi, İstanbul.

EK 2: ETİK KURUL İZİN FORMU

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Tarih: 17.05.2019 18:15
Sayı: 35853172-755.02.01-
B.00000576349

Sayı : 35853172-755.02.01
Konu : Tuğba DEMİR BAYRAM Hk.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 29.04.2019 tarihli ve 12908312-755.02.01/00000570533 sayılı yazımız.

Enstitünüz Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek lisans programı öğrencilerinden Tuğba DEMİR BAYRAM'ın Prof. Dr. Berrin KOYUNCU LORASDAĞI danışmanlığında yürüttüğü "Türkiye'de 2000'li Yıllarda Kadının Siyasal Katılımının İyi Parti Örneğinde İrdelenmesi" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 30 Nisan 2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <https://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 35938532-9809-4830-b639-8724572664 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Duygu Didem İLFRİ

EK 3: GÖRÜŞME FORMU

1. Türkiye’de kadının günlük yaşamda erkeklerle eşit şartlarda bir yaşam sürdürdüğünü düşünüyor musunuz? Cevabınız hayırsa bunun nedenleri ne olabilir?
2. Türk siyasi hayatında ve özellikle sizin partiniz olan İyi Parti’de de rol alan kadın sayısının oldukça az olduğu gözlemleniyor. Bunun nedenleri neler olabilir?
3. Sizce siyasi partilerde yer alan kadın kolları gibi oluşumlar sadece seçim zamanı oy toplamak için kurgulanmış yapılar mıdır? Bu oluşumlar siyasi karar alma sürecine dâhil edilebilir mi? İyi Parti’de kadın kollarının daha aktif rol alması için çalışmanız var mı?
4. Siyasi yaşama bakıldığında kadınların daha görünür biçimde seçilmeleri için kota ve benzeri uygulamaların var olduğu görülmektedir. Sizce bu durum kadınlar açısından olumlu bir durum mudur? Partinizde bu tür uygulamalara yer veriyor musunuz?
5. Türkiye’de siyasi partilerin karar alma süreçlerinde kadınların rolünü nasıl değerlendiriyorsunuz?
6. Sizce Türkiye’de siyasi partilerin kadına yönelik söylem ve politikaları kadının toplum içindeki konumunu güçlendirici, var olan eşitsizlikleri giderici ve kadının siyasi katılımını teşvik edici nitelikte olan politikalar mıdır? Genel olarak siyasi partilerin bu alandaki politikalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
7. Türkiye’de siyasi partilerde kadınlara verilen rol ve makamların bir bahsetme ya da lütuf şeklinde sunulduğu fikrine katılır mısınız? Partinizde görev alan kadınlara hangi özelliklerine göre yer veriyorsunuz?
8. Sizce şahsınızın kurucu genel başkan olarak yer aldığı İYİ Parti’nin kadına yönelik söylem ve politikaları diğer partilerden ayrışıyor mu? Sizin dışınızda partinin karar alma organlarında aktif rol alan kadın sayısı ve rolleri nedir?
9. Geçmiş senelerde İçişleri Bakanlığı ve şimdilerde etkin bir muhalefet lideri olarak görev yaptığınız Türkiye’de kadın politikacı olmaktan kaynaklı tecrübe ettiğiniz dışlanma/zorluk gibi sorunlar yaşadınız mı?

10. Türkiye’de kadınların siyasi yaşama olan katılımlarının daha fazla artırılması ve kadınların siyasal karar alma süreçlerinde daha aktif rol almaları konusunda atılabilecek adımlar neler olabilir?

EK 4: GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

Sayın Katılımcı,

“Türkiye’de 2000’li Yıllarda Kadının Siyasal Katılımının İyi Parti Örneğinde İrdelenmesi” isimli bu araştırma, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim dalı Siyaset Bilimi yüksek lisans programı öğrencisi Tuğba Demir Bayram tarafından yüksek lisans tezi hazırlanması kapsamında yürütülmekte olup tez danışmanlığı öğretim üyesi Prof. Dr. Berrin Koyuncu Lorasdağı tarafından yürütülmektedir. Araştırmanın amacı; Türkiye’de kadınların siyasal katılım sürecinin, genel başkanının bir kadın olduğu İYİ Parti örneğinde incelenerek diğer siyasi partilerden ayrılan yönlerini ortaya koymaktır. Bu çalışmanın katılımcılarını İyi Parti Genel Başkanı Meral Akşener ve partinin kadın milletvekilleri oluşturmaktadır. Araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu’ndan izin alınmıştır.

Çalışma süresince ve sonrasında kimlik bilgileriniz proje dışındaki hiç kimseyle izniniz dışında paylaşılmayacaktır. Bu çalışma kapsamında elde edilecek olan bilimsel bilgiler sadece araştırmacılar tarafından yapılan bilimsel yayınlarda, sunumlarda ve eğitim amaçlı çevrimiçi bir ortamda paylaşılacaktır. Toplanan veriler isminiz silinerek, bilgisayarda şifreli bir dosyada tutulacaktır.

Bu çalışmaya katılım gönüllük esasına dayalıdır. Bu görüşmede yer alan hiçbir aşama, kişisel rahatsızlık verecek nitelikte değildir. Ancak herhangi bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz, uygulamaları nedenini açıklamaksızın yarıda bırakıp araştırmadan çıkmakta serbestsiniz. Böyle bir durumda vermiş olduğunuz bilgilerin araştırmacı tarafından kullanılması ancak sizin onayınızla mümkün olacaktır. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederim. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak ve yanıtlanmasını istediğiniz sorularınız için (E-posta: tgba_demir@hotmail.com, telefon 05074299253) iletişim kurabilirsiniz. Tarafınıza yöneltilecek sorular ekte sunulmaktadır. (Ek 1)

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılmasını kabul ediyorum. Proje süresince video kaydı ve ses kaydı alınacağını ve fotoğraf çekileceğini biliyorum. Videolar ve fotoğrafların bilimsel makaleler, akademik sunumlar ve çevrimiçi bir eğitim ortamı dışında kesinlikle kullanılmayacağını biliyorum.

Projeye katılmak istiyorum Evet / Hayır

Fotoğraf ve videolarımın araştırma amaçlı kullanımına izin veriyorum Evet
/ Hayır

Fotoğraf ve videolarımın aşağıdaki görsellerde kullanılabilir:

Çevrimiçi Eğitim ortamda Evet / Hayır

Raporlar, makaleler, ilgili haberler gibi görsel ve yazılı materyallerde Evet
/ Hayır

Katılımcı:

Adı, Soyadı:

Adres:

Tel:

İmza:

Teşekkürler,

Araştırmacının

Adı, Soyadı:

Adres:

Tel:

E-posta:

İmza:

Araştırmaya katılımınız ve haklarınızın korunmasına yönelik sorularınız varsa ya da herhangi bir şekilde risk altında olduğunuza veya strese maruz kalacağınıza inanıyorsanız Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'na ulaşabilirsiniz.